

בעזה"י

שירת התורה

פרשת תזריע – מצורע

תשפ"ה

שנה ה' גליון 244

תוכן העניינים

*זהות מין האזוב.....	כ
*אזוב הוא זעתר.....	כא
*משמעות אזוב אשר בקיר.....	כא
*פרטי הלכות אזוב.....	כא
*כל המקומות בתורה שצריך דין אזוב וטעמם.....	כב
*האזוב השפל נבחר לכמה מצוות שבתורה.....	כג
*זכו לגאולת מצרים וכיבוש ל"א מלכים וביזת מצרים וביזת הים בזכות האזוב.....	כג
*האזוב בכוחו לבטל כוחות הרע והטומאה.....	כד
*כוחם העצום של עשבים בכלל ואזוב בפרט.....	כד
*סגולת האזוב על השלחן ולקחת אתו בדרך.....	כה
*השייכות בין ענוה ושפלות והרחקת המזיקין.....	כה
*רמזים בתנ"ך לכח סגולת האזוב.....	כו
ביאור ענין הצפור החיה המשתלח ע"פ השדה.....	כו
מורה על החובה לדבר דברים טובים.....	כז
פגם הפה מעכב דברי קדושה.....	כז
בגדרי כפרה דקרבת דמצורע.....	כח
בש"ס מבואר דאשם הוא מכשיר.....	כח
דעת הרמב"ם דאשם אינו מעכב.....	כח
בגמ' מבואר דגם חטאת הוא מכשיר.....	כח
החותם של מצורע נקרא חוטא.....	כט
האשם מכשיר את פיו להוצאת דברי קדושה.....	כט
שתי דינים בקרבתות מחו"כ.....	כט
בהא דחטאתו ואשמו של מצורע טעון נסכים.....	ל
נסכי יין מורה על הרמת קול.....	ל
מה שחידש הרוכל לרבי ינאי.....	ל
ביאור הדגשת ענין הכהונה באשם ולוג שמן של מצורע לא הכהונה מורה על מדת הרחמים והחמלה.....	לא
ביאור ענין ידיו לא שטף במים.....	לב
שי' הריטב"א באסמכתא.....	לב
החיצוניות מעורר טומאה.....	לג
חטאת העוף הבא על הספק.....	לג
חטה"ע הבא על הספק לענין יולדת ומצורע וקרבת עולה ויורד.....	לד
בטעם שלא מהני תנאי בחטאת העוף הבא על הספק....	לד
ההבדל בין אשם תלוי וחטה"ע הבעה"ס.....	לו
מש"כ חידוש חטה"ע הבעה"ס בסו"פ מצורע.....	לו

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאו 0527614717 syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111-7-916717 בענגלאנד: 02 08-1917000-7-916717

או בקו משובב נתיבות 0733718341-7

הדברים החדשים מצויינים בכוכב

פרשת תזריע	ג
כל ישראל כוללים בתוכם כל הבריאה.....	ג
ישראל כולל בתוכו צורה תחתונה וצורה עליונה.....	ד
הנגע הוא כיסוי וסגירת אור הפנימי.....	ד
הצד השווה בפי' תזריע מצורע הוא ד' מחוסרי כפרה.....	ה
פי' תזריע מצורע הם הכנה לפסח.....	ו
אורות גבוהות - טמונות בפרשיות אלו.....	ז
איזה מילה דוחה שבת.....	ז
מעוברת שנתגיירה וילדה אי דוחה שבת.....	ח
האם יש ליולדת עניה להגיד פרשת עשירה.....	ח
האם ביולדת עני שהביא של עשיר יצא.....	ט
הא דהקדים קרא עולה לחטאת.....	ט
באמירת פי' חטאת חסר חלק האכילה.....	י
באשה לא שייך ונשלמה פרים.....	י
חובת עלי' לתורה במקום הקרבן.....	י
סגולת הפסוקים המתחילים ומסיימים בנו"ן.....	י
י"א פסוקים המתחילים ומסיימים בנו"ן במוצ"ש.....	יא
סגולת אות נוי' בשם חודש ניסן.....	יא
בראשו נגעו היינו חסרון בשכל והשקפה.....	יב
כל נגע על לה"ר הוא חסרון בדעת.....	יב
גדלותו של יותם בן עוזיהו.....	יב
האם בדד ישב שייכא לקדושת מחנות.....	יג
מה שלא יוצא רבו של המצורע חוץ למחנה כרוצח.....	יד
פרשת מצורע	טו
ענין צרעת שא"י לפתוח פיו בתורה ותפלה.....	טו
שבת הגדול ענינו לדרוש ולברר מלכותו ית'.....	טז
ענין הפרשה לצאת ממצב סגירת הפה.....	טז
טהרת המצורע הוא רחמים מהקב"ה.....	יז
כלל ישראל במצרים היו בבחי' דרך רחוקה.....	יז
לכן צריך כהן שהוא מדת החסד.....	יח
*משמעות הטהרה ע"י האזוב.....	יח
*האדם צריך ללמוד מעצמו מכל מינים אלו.....	יט
*עיקר פרק שירה לקחת מוסר השכל מן הנבראים.....	כ
*חכמת שלמה באזוב אשר יוצא בקיר.....	כ
*שלמה הבין שורש כל נברא והשתלשלותו.....	כ

פרשת תזריע

הנה פרשה זו נקרא תזריע, ע"ש מש"כ אשה כי תזריע וילדה זכר, ולכאורה למה יקרא כל הפרשה ע"ש ההזרעה בשעה שעיקר הפרשה הוא בענין טומאת נגעים, וגם בפ' יולדת גופא אין ההזרעה עיקר כאן רק דבר צדדי דעיקר הוא הלידה, וביותר ק' למה מתחילה הפרשה בענין אשה היולדת ולא בדברים הנוגעים גם באיש כמו נגעים דהוא עיקר ענינו של פרשה זו.

הנה בשנה פשוטה בדרך כלל קוראים גם פרשת מצורע, וצ"ע בעיקר שם "מצורע" הלא לא כל הפרשה הוא מענין מצורע דיש גם ענין נגעי בתים, ואח"כ טומאת זב זבה וזיבה, ואעפ"כ כל הפרשה נקרא מצורע, ועוד יל"ע בקשר ההדוק שבין תזריע למצורע, עד שרק בשנה מעוברת מחלקינן תזריע ממצורע מחוסר ברירה, אבל בשנה פשוטה אם יהי' בשנה שפסח חל בשבת וא"כ גם אחרון ש"פ בשבת, ובא"י קוראין אז שמיני, ובזה מתחלק הקריאה בחו"ל, חוזרים להתחבר רק בפרשיות בהר בחקותי, והרי היו יכולין לחלק בא"י תזריע ממצורע, ואעפ"כ לא מחלקינן, הרי לן דיש משמעות מיוחדת לחבר תזריע ומצורע ביחד,¹ ואה"נ בשניהם יש דיני טומאת נגעים, אולם התחלת הפרשה הוא ביולדת וסו"פ מצורע הוא בענין זב וזבה ונדה, ומשמע שכולם קשורים זה בזה.

עוד יל"ע בשנה מעוברת שאנו עוסקים בפרשיות תזריע מצורע לפני פסח, ואיזה שייכות יש לטומאת נגעים ודיני יולדת זב וזבה נדה ויולדות לחג הפסח.

ונקדים כמה שאלות על פסוק שני:

דבר אל בני"י אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא: [י"ב ב']

א: אשה למה התחיל בדיני אשה, הרי כמו דהקדים תורת בהמה ועוף דהוקדמו ביצירה ה"נ יש להקדים תורת איש דהוקדם ליצירה, וראשונים תי' דטומאת האשה תדירה, וק' דאם כבר מתחיל בדיני אשה למה לא השלים דיני זבה ג"כ, והפסיק בדיני צרעת שזה דין אחר לגמרי. ואבן עזרא תי' דהלידה הוא תחלה.

ב: כי תזריע צ"ע הרי העיקר הוא הלידה והול"ל אשה כי ילדה זכר ועי' רש"י דרשת חז"ל בזה.

ג: וילדה זכר ואמרי' בנדה ל"א. דאשה מזרעת תחלה יולדת זכר וצ"ב למה באמת סידר כן הקב"ה, עי' רבינו בחיי שלש

הסברים לזה, עוד יל"ע למה הוצרך להדגיש ענין זה דוקא כאן בהתחלת פ' תזריע שמדבר בענין טומאה וטהרה.

ג: וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא יל"ע דל"ל לדמות לנדה והרי עדיין לא ידענו כלל הלכות נדה רק בסו"פ מצורע, ובנצי"ב תי' דכבר הי' נהוג מימי קדם, ועו"ק דאי ננקוט כמ"ד דיש פתיחת הקבר בלי דם [נדה כא:] וכן נקט רש"י כאן ופי' בשפתי חכמים דאל"כ פשיטא דטמאה מחמת דם נדה, ולפ"ז מוכח דטומאת לידה אינו מחמת נדה, וא"כ למה תלאו הכ' בנדה.

ד: וביום השמיני ימול בשר ערלתו: יל"ע איך נכנס לכאן פ' המילה, הרי הענין כאן הוא דיני טומאה וטהרה דיולדת ולא דיני הולד. וחז"ל אמרו [שבת קל"ה]. דדוקא מי שאמו טמאה לידה נימול לשמונה. וצ"ע מה הקשר בין טומאת לידה למילה ביום השמיני, גם יל"ע למה באמת יש להמתין עד יום השמיני ועי' בכ"ז באור החיים הק'.

והנראה בעז"ה ע"פ דברי השפת אמת בפ' זו, ונקדים דברי המדרש עה"פ בתהילים קל"ט ה' אחר וקדם צרתני, זכה נוחל ב' עולמות עוה"ז ועוה"ב וכו' אם זכה אומרים לו אתה קדמת למעשה בראשית לא זכה אומרים לו יתוש קדמך שלשול קדמך וכו' אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חי' ועוף כך תורתו אחר בהמה חי' ועוף הה"ד זאת תורת הבהמה ואח"כ אשה כי תזריע. ע"כ דברי המדרש.

וצ"ב באיזה ענין מתקיים שהוא קדם לכל מעשה בראשית הרי בפועל נברא רק בסוף, עוד צ"ע דעל הצד דזכה והוא קדם למה באמת נברא בסוף, האם רק בשביל החסרון, דמשמע דיש מעלה בזה גופא שהוא אחר וקדם ביחד.

כל ישראל כוללים בתוכם כל הבריא

וביאר שפ"א כי באמת כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנא' ועמך כולם צדיקים נצר מטעי, היינו שיש להם שורש למעלה מן הטבע, וכן כל הבריא יש בו חיות שלמעלה מן הטבע, וכיון שיש שם חלק לכל איש ישראל ממילא הם קודמים להבריא, וכך ברא הקב"ה שיהי' האדם כולל כל הנבראים ויש בו נפש הבהמיות וא"א לו להשיג שורש כוחו למעלה מהטבע עד שיתקן קודם הטבעיות ונפש הבהמית שבו, וזה"פ אחר וקדם צרתני כי ע"י התיקון שמקודם יכול לבוא להשיג שורש נשמתו שקדמה לכל מ"ב, וזה"פ דתורתו נתפרשה אחר תורת בהמה, כי וודאי יש בו חלק הגנוז מלמעלה מהטבע, אבל א"א לבוא לידי גילוי עד שיתקן תורת בהמה, ורק אח"כ מתפרש שורשו ובא לידי גילוי, וזה ע"י כח המצוות שהם בעשיי' והם מעוררין כח עליון ומבטלין הטבע למה שלמעלה, ולכן אמרו ברכת המצוות עובר לעשייתן שנא' ויעבור את הכושי וכו' פי' כי

¹ הערת הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א.

הנגע הוא כיסוי וסגירת אור הפנימי

והנה מבואר במדרש ש"נכוננו ללצים שפטים" וק' הרי עיקר נגעים ניתן לישראל ולא לגוים, וביאר שפ"א דזהו הסימן שבנ"י לא יתכנו להם נגעים, דלכן כשהי' בא' מהם נגע חייבו הכתוב לצאת ממחנה ישראל, וביאר ענין הנגע הוא סתימת האור כדמתרגמינן סגירו, שאין הפנימיות יכול להתגלות ולהאיר, וזהו נגע בעור הבשר שהוא המלבוש שבא אחר חטא האדם, ולכן בקבה"ת היו כלל ישראל בלי נגעים שזה הרמז בכיבוס בגדים שרומז להגוף שהוא מלבוש הנפש, ואחר החטא חזרו הנגעים, ולכן נרמזים בנגעים ד' מלכיות כי כיון שיש רשעים בעולם אין האור מאיר רק בהסתר, ולכן בעי' סגירת נגע ז' ימים שאין ז"י בלי שבת, וביום השבת יפתח, שאז מאיר הפנימיות ולכן זה סימן אם בכל זאת אין הנגע מתרפא. [תרמ"ו]

היוצא מכל דברי השפת אמת דעיקר ענינו של הפרשה הוא להעמיד עיקר בריאת ויצירת האדם, שכולל בו שתי ענינים חלוקים עליונים ותחתונים, ומעיקר היצירה יש בו יצירה בעוה"ז ויצירה בעוה"ב, והוא כולל בתוכו כל הבריאה וזה כדי שהוא יתקן כל הבחי' השפלות של הבריאה, ולכן מיד בלידתו עדיין יש טומאה שבעה מצד חלק עוה"ז, וזה גם נגרם מחמת חטא עץ הדעת שהוא ע"י האשה, ולכן יש טומאת לידה וזה כאותו טעם של טומאת נדה שבא מחמת החטא, אבל ביום השמיני צריך לצרף חלק יצירת עוה"ב, וזה ע"י המילה, וכיון שנשלם החיבור מעתה יש לו עבודת החיים לתקן כח עניני החומר שנמצאים בו ועי"ז גופא הוא מעלה כל הבריאה. ועיקר עבודתו הוא עבודת הבירור מן הפסולת, וגם עבודת ההשתוקקות לקבל צורה עליונה בשלימות וזה הוא איתערותא דלתתא כדי שיוכל לקבל אח"כ קדושה עליונה דשב"ק, ובש"ק נפתח אור הפנימי.

ומבואר מדבריו דכל ענין נגעים הוא היפך זה, דנגעים הכוונה שנסגר ונסתם כל פתח להאיר אור הפנימי לגוף שהוא המלבוש לנשמה, ולכן ביש נגע צריך לסלקו מיד ממחנה ישראל דאין מקומו בין ישראל.

ובזה יתיישבו כל השאלות בעז"ה:

א: מתחיל לדבר באשה כי היא סבת החטא דעץ הדעת וממנה נגרם כל הטומאה וכל העבודה שצריכים לברר טוב מרע.

ב: מיירי דוקא בענין הזרעה דהיא התחלת ושורש היצירה מעיקרא, לומר דמיד בעיקר היצירה כבר נתערב שם טוב ברע וכבר נכלל בו שני יצירות א' לעוה"ב וא' לעוה"ז.

ג: וא"ש למה נרמז בתחלת הפרשה ענין אשה מזרעת תחלה ילדה זכר, ולמה הקב"ה עשה שיהי' כן כדי לרמז על ענין הנ"ל, דכל ענין הזכר שהוא השפעה דקדושה עליונה בא רק

המצוות נותנין ברכה להיות המעשה עובר ומקדים עצמו להטבע ואחר התיקון נמצא כי האדם קודם לכל מ"ב. [תרל"ז]

ישראל כולל בתוכו צורה תחתונה וצורה עליונה

ובמקום אחר הביא מש"כ בתנחומא דבאדם כתיב וייצר שתי יצירות א' בעוה"ז וא' בעוה"ב ובבהמה רק יצירה אחת, היינו דהאדם כולל בתוכו כל מה שלמעלה ממנו וכל מה שלמטה ממנו, דהכל נברא בעבורו ולכן יש בו צורה מעליונים וצורה מתחתונים, וצורה עליונה מיוחד לבנ"י דוקא והוא צורה הפנימית, דצורת פניהם של ישראל שאני מצורת ערלים² כיון שהם עדים על הבורא, ולצלם זה זוכים בשב"ק והמדרש בא לבאר ענין הפרשה למה כתוב כי תזריע וילדה וגו' וביום השמיני ימול, היינו דבלידת הגוף יש טומאה מצד ציור התחתון, ואח"כ במילה זוכה לציור העליון דאז נגמר להיות חלקו בעוה"ב, והקב"ה עשה כן בדוקא שיהי' קודם ערל ואח"כ לימול ליכנס בקדושה כדי שיוכלל באדם עליונים ותחתונים, וזה"פ במדרש תן חלק לשבעה היינו מצד הגוף שכולל כל הז' מדות, ומצד זה יש אחיזה לתחתונים וגם לשמונה הוא הציור דלמעלה ע"י מילה. [תרמ"ז]

עוד כ' דלולא החטא עץ הדעת לא הי' טומאת לידה כלל [וזה טעם ג"כ שכתוב אשה כי תזריע דע"י האשה הוסב הדבר להיות ערלה וטומאה בלידה, כמ"ש בעצב תלדי אכן ע"י המילה זוכין לאורה ראשון דקודם החטא תרנ"ד] אולם לבנ"י ניתן תורה ומצוות כדי לברר הטוב מן הרע, וכן ביצ"מ הי' בירור מתוך הפסולת וזה"פ אשה מזרעת תחלה יולדת זכר דמקודם צריך להיות אתערותא דלתתא, וזהו אחר וקדם צרתני דהוא בחי' סור מרע ועשה טוב דבחי' אחר הוא עבודת הבירור דימי המעשה שהוא לברר הפסולת, ואח"כ להעלות הטוב בחי' קדם, ויש לאדם להעלות אח"ז כל הברואים ולהביא כל מעשה בראשית לבחי' קדם, וזה"פ רצה הקב"ה לזכות את ישראל שיוכלו להעלות כל הבריאה ולכן הרבה להם תו"מ, ולכן הקדים אחר לקדם שהוא הקדמת עבודת האדם שיהי' אשה מזרעת תחלה בימי המעשה הוא עבודת הבירור, ויום השישי הוא עבודת ההשתוקקות המקבלים הקדושה, ולכן יולדת זכר והוא בחי' יום שבת קודש הבאה מלמעלה במתנה.³ [תרנ"ג]

² הרה"ק מבעלזא זי"ע הי' אומר בשם אביו דהאף של יהודי שונה לגמרי מגוי ויש בזה דברים עמוקים - הגרמ"י רייזמן שליט"א.

³ בזכרון זאת להרה"ק מלובלין זי"ע בשם הר"ר שמעלקא זי"ע דזה מרמז לגאולה עתידה שהוא בבחי' זכר שיש לו קיום, אבל בחי' גאולת נקיבה היינו שאין לו קיום, וגאולת מצרים הי' בבחי' נקיבה כיון דהי' רק ע"י אתערותא דלעילא, אבל גאולה העתידה הוא ע"י אתערותא דלתתא שהקב"ה יסדר שנעשה תשובה ואז יהי' לגאולה בבחי' של זכר וזה"פ אשה כי תזריע תחלה ויהי' אתערותא דלתתא אז יולדה בחי' גאולה של זכר - הגרמ"י רייזמן שליט"א.

ויל"ע דלמה נקראו מחוסרי כפרה ולא מחוסרי טהרה דהרי לא חסר בכפרתן כלום דהרי אינו בא על חטא ורק שלא נטהרו לגמרי לענין קדשים, ובתפארת ישראל ריש פ"ב דכריתות כ' דכפרה לאו דוקא וענינו טהרה וכמ"ש וכפר על המזבח דהכוונה לטהרה. ולפ"ז הי' צריך להיות דכל קרבנות יולדת ומצורע הם רק בגדר מכשיר ולא בגדר מכפר. אולם בלשון הפסוק כתוב כמה פעמים לשון כפרה וצ"ל כדברי תפא"י הנ"ל.

אולם בראשונים עה"ת מבואר דטרחו לפרש איזה כפרה צריכה היולדת או המצורע, דלענין יולדת כ' אבן עזרא דעולה הוא על הירחור הלב משום צער הלידה וחטאת אולי מחמת צערה דיברה שלא כהוגן, ורמב"ן פי' במש"כ והקריבו לפני ה' וכפר עלי' וטהרה ממקור דמי' שתקריב כופר נפשה לפני ה' שתטהר ממקור דמי', כי האשה בלדתה תהי' לה מעין נרפס ומקור משחת, ואחרי עמדה בימי הנקיון, או בימי יצירת הולד לזכר או לנקבה, תביא כופר נפשה שיעמוד מקורה ושתטהר וכו'.

ובאמת כך הוא דעת רבי שמעון בר יוחאי שהובא בכ"מ בש"ס [נדה לא: שבועות ת.]. דגם יולדת צריכה כפרה כיון דנשבעת בשעת הלידה שלא תזקק לבעלה והובא ברמב"ן כאן פסוק ז והוסיף "ועיקר הכונה בזה, כי בעבור שהיא נשבעת מתוך הצער, ואין השבועה ראויה להתקיים מפני היותה משועבדת לבעלה, רצתה התורה לכפר לה מעלות רוחה. ומחשבות השם יתברך עמוקות ורחמיו מרובים, שהוא רוצה להצדיק ברייתו" ולפ"ז באמת בא על חטא, וא"ש לשון מחוסר כפרה, אולם ראה מנחות ד: וברש"י נד"ה לאן מפורש דחטאת יולדת מקרי מכשיר ולא מכפר, דלכן האשה שמתה לא יביאו יורשין חטאתה עי"ש.

ובאמת יש בזה סתירה בגמ' דבכריתות דף כו. מבואר דיוה"כ מכפר על חובת ספק כפרה כגון אשם תלוי כיון שאין מכיר בו אלא ה', ופריך מכל חטאת העוף דיולדת הבא על הספק ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ופריך דלר' שמעון בן יוחי דאמר יולדת חוטאת היא תתכפר ביוה"כ, ומשני "יולדת כי קא מייתי קרבן, לאישתרוי באכילת קדשים הוא ולא לכפרה מתיא" וברש"י דעיקר כפרתה מצער לידה. מבואר להדיא דגם לרשב"י אינו לכפרה, מאידך בשבועות ת. פריך כקושיא זו, לענין שעיר הפנימי ביוה"כ פ' דנימא דיכפר על יולדת ומשני שנא' לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ופריך לרשב"י גם יולדת הוי לכפר על חטא ומשני ר"ש לטעמי' יש לו מקור אחר דשעיר פנימי מכפר על טומאת מקדש וקדשיו ולא משני דגם לרשב"י זה להכשיר בקדשים, וכבר הקשו כן בתוס' שבועות ד"ה ואימא עי"ש בבאר שבע ופנ"י מש"כ ליישב קו' התוס', עוד יש להוכיח דאינו מכשיר גרידא דהרי בכריתות ת. מבואר דאשה שיש עלי' כמה לידות מביאה א' ואוכלת בקדשים והשאר עלי'

אחרי עבודת הבירור, ועבודת ההשתוקקות שהוא אתערותא דלעילא.

ד: לכן הוקש טומאת לידה לנדה דוקא, כיון דהטומאה הוא משורש אחד מחטא עץ הדעת, וזה גורם לעיקר העבודה של האדם לברר טוב מרע ולכן הוא נצרך למילה.

ה: בוודאי צריך לכתוב כאן ענין המילה כיון דזה מה שבא לתקן מה שנגרם מחמת החטא שמכוחה יש טומאת לידה, ולכן דוקא ביש טומאת לידה דזה סימן שיש בעיקר יצירתו כח הטומאה ותערובות טוב ברע ולכן יש טומאת ז' ימים כנדה, הוא זה שצריך כח שמונה דוקא שענינו להאיר האור הפנימי.

ולפ"ז יבואר היטב למה התחילה הפרשה בענין יולדת ובענין הזרעה, דעיקר הכל הוא עצם הזרעה ויצירת בן ישראל שמתחלתו ניתן בו שני יצירות, ומש"ז יש מיד טומאת לידה מצד אחד, ומצות מילה מצד שני. ולכן א"ש דהגם דעיקר ענינו של הפרשה הוא מענין נגיעים מ"מ זהו המצב הבדיעבד של עיקר יצירתו, ובזה א"ש דפ' מצורע ענינו להשלים ולתקן ענין זה, דכל ענינו של איש מצורע הוא ההיפך מתזריע, וע"י סדר הטהרה שלו יחזור שוב למכוון של עיקר יצירתו.

וא"ש דענינו דפ' תזריע"מ הוא דוקא אחרי פ' שמיני שהוא בא להחזיק ולתקן שנישאר בבחי' שמיני.

וע"ע באריכות באור החיים הק' שהלך גם בדרך זה כי בחי' הערלה הוא בחי' הרע וזה נגרם מחמת שליטת האשה בחטא עץ הדעת והיא דם נדותה עי"ש.

אולם עדיין לא הסברנו ענין טומאת זב וזבה בסו"פ מצורע ונקדים בירור בענין מחוסרי כפרה.

הצד השווה בפ' תזריע מצורע הוא ד' מחוסרי כפרה

הנה הצד השווה בכל עניני פרשיות תזריע מצורע שהוא שכולם הם מחוסרי כפרה דעי' משנה ריש פ"ב דכריתות [כריתות ח:]: וברמב"ם ריש הל' מחוסרי כפרה דד' מחו"כ הם, זב וזבה ויולדת ומצורע, ⁴ ומה שנתייחדו בשם מחו"כ כתב רש"י ריש פ"ב דכריתות [כריתות שם ד"ה ארבעה] שכל הכפרה אינו על חטא רק להתירם ולהכשירם בקדשים, וכל עיקר ענינם של מחו"כ הוא שאף שכבר נתכפרו מ"מ מעוכבים מלאכול בקדשים ומליכנס למקדש. וכמבואר מקור הענין ביבמות עא:.

⁴ ובאמת כל הני שייכא בפ"ב דכריתות אבל פרק ראשון איירי בחיוב חטאת רגיל שבא על מי שזדונו כרת, וצ"ע דכבר בסוף הפרק שם התחיל ללמד דיני קרבן יולדת עי"ש ז: יש מביאין קרבן ונאכל וכו' ובדף ת. דאשה שיש עלי' חמש לידות, וצ"ע.

שנסגר אצלו הפנימיות ונתחזק אצלו חלק הרע בגוף, וכן טומאת זיבה הוא חיזוק כח הרע והיצר בגוף וכדכ' הספורנו. וא"ש דהתחלת מחו"כ הוא בפ' יולדת דמראה שעיקר ענין פגם בקדושת היהודי בא מצד עצם היצירה.⁵

פ' תזריע מצורע הם הכנה לפסח

ולפ"ז יל"פ טעם הקדמת פרשיות אלו בשנה מעוברת לפני פסח, דהנה בחג הפסח גוף היהודי צריך להתקדש ולהטהר כדי שיזכה להביא בתוכו כל האכילות הקדושות שאין לנו כדוגמתו בכל השנה, ובזמן שביהמ"ק הי' קיים הי' לנו קרבנות פסח וחגיגה ושלמי שמחה, ובזמן הזה נשאר לנו המצה האכילה היחיד שהוא דאורייתא בכל השנה וכדכ' חת"ס, ולבד מזה יש לנו כל האכילות דרבנן שהם זכר לקרבנות דאורייתא כמו אפיקומן וכורך ושני תבשילין, וכל עיקר השפעת ליל הסדר מיוסד על האכילות שמסודרים בקערה ע"פ סודות התורה לפי האריז"ל, שמורה שכל האכילות וסדריו יש להם השפעה גדולה בליל הסדר, וכן כל הסדר מלווה עם שתיית ד' כוסות, ובוה בונים עצם קדושת גוף היהודי שמתחדש ונולד בכל שנה מחדש ע"י כח יצ"מ שמתחדש בכל שנה, ולכן בוודאי יש לנו להסתלק מכל הבחינות של מחוסרי כפרה, שזה פגם מסויים בקדושת גוף יהודי שמעכבו שלא יוכל להכניס בתוכו קדשים.⁶

והנה בהעמק דבר לקמן י"ג מ"ד פי' דצרעת הגוף הוא בא על חטא תאוה המחטיא את הבשר, וצרעת הראש בא על שיבוש בשכל והשקפה ועד"ז כ' שם במשך חכמה, והבאנו דבריהם לקמן, ובליל הסדר בונים עצם מהות היהודי בדעותיו ובמדותיו, דהמצה מתקן חב"ד שלו היינו האמונה וההשגה בשכל ובדעת, ושאר סימני הקערה מתקנים את מדותיו, וכמבואר מסדר הקערה דאריז"ל, וכדביאר הגר"ש פינקוס זצ"ל בשיחותיו, נמצא דליל הסדר מפקיע כל הפגמים שמביא לידי נגעים, וכן הקדושה של הבית ששם עושים הסדר, דמיא לביהמ"ק כמ"ש בדרשות חת"ס ובתפארת שלמה דמצות תאכל במקום קדוש, וא"כ זה מפקיע מנגע בתים, ואכילה בשלחנו של מלך הוא שיא ההתענגות על ה' וליהנות מזיו שכינתו, וכבר הביא השפת

חובה, נמצא דמביאה השאר גם בלי צורך הכשר, אולם עי' חי' מרן רי"ז הלוי פ"א ממחור"כ בזה והבאנו דבריו לקמן בפ' מצורע, דיש ב' דינים בקרבנות מחו"כ.

וכן בענין חטאתו ואשמו של מצורע דנקרא ג"כ קרבנות מחוסרי כפרה, אולם לא ברור כ"כ אי באו לכפרה או רק להכשיר לקדשים וליכנס למקדש, ותלוי ג"כ בגמ' כריתות ושבועות הנ"ל, ראה מה שהארכנו בזה לקמן בפ' מצורע, בשם שו"ת חת"ס. ובר' הרמב"ם הגם דאשם אינו מעכב מ"מ הוי מכשיר ובר' הגרי"ז בזה.

ולענין קרבנות זב וזבה הגם דבפשטות הוא רק להתיר לאכול בקדשים מ"מ כתב שם הרמב"ן [ט"ז ט"ז] דצריך חטאת לכפר על חטאו שלא יגרום עוד חולי, ובחינוך נמצאה קצ"ט כתב דענין הקרבן הוא לרמוז להשפלת יצר הגוף המתאוה ולעלות נפש השכל, ולכן כשנתרפא הזב ראוי לו להכיר רוע תאוותו ולהיטיר גופו בכל כוחו ובענין הקרבן יתחיל לקחת מוסר. הרי דבא גם לכפרה, ואולי הי' ק' לראשונים שאלה הנ"ל למה נקרא כפרה אם זה רק לטהר ולהכשיר בעלמא ולכן הכניסו איזה ענין כפרה, ומ"מ עיקר דין הקרבן הוא להכשיר.

אולם באמת למתבונן י"ל, דלמה באמת הגם דנטהרו מ"מ לענין קדשים ומקדש עדיין אסורים, וצ"ל דעדיין יש איזה פגם בגופם שאין הם במדרגה הראוי' לענין קודש, ויש לצרף דברי המשך חכמה בפ' מצורע [לקמן י"ד ט"ז] על ענין מתן כהונות בטעם דהכהן יוצק השמן בכף שמאל, דימין מורה לחכמה ותורה אשר בשכל, אבל שמאל מורה על כל כוחות אנושיים, ועלינו לתקן חלק השמאל לדבקו לדרכי ה', וביזה"כ דהאדם הוא כמלאך ה' ממילא גם השמאל כשר לעבודה ולכן אין רשות לשטן להשטין דבטל כח השמאל, והכהן כל השנה כל אכילתו קודש וטמא אסור בעבודה ואסור בגרושה, ולכן שמאלו עלול להיות כלי שרת לקבל את השמן של מצורע.

ולפ"ז יתכן דכל ישראל שאסור בקדשים סימן הוא שעדיין חסר לו הקדושה בגופו, והטעם דחסר לו הקדושה בגופו הוא כדכ' הספורנו [לקמן ט"ז ב'] לענין קרבנות הזב דעדיין לא השפיל לגמרי כוחות היצר והגוף דזיבה נגרמת מחמת חולשת הגוף שבא ע"י רוב התמדת המשגל והרהוריו, וא"כ י"ל דלזה הוא נקרא מחוסר כפרה דעדיין מחוסר כפרה על ענין זה שחסר בגופו דרגת קדושתו, ולכן הגם דאינו בא על חטא מיוחד מ"מ נקראת מחוסר כפרה.

ובזה נבין דכל פרשת תזריע מצורע ענין אחד הוא מתחלתו ועד סופו דכולם הם ד' מחוסרי כפרה, וכל אלו חסר להם ענין זה, ולפמשנ"ת משפ"א לעיל א"ש דעיקר ענין זה בא מצד עצם היצירה דיש תערובות טוב ברע, וזה מגביר כח הטומאה בגוף וע"ז צריך כח המילה, והצרעת הוא סימן

⁵ והגרי"ד שלעזינגר שליט"א ביאר קצת באופ"א, ע"פ מה שהבאתי בשמו לקמן ע"פ הספורנו בטעם אשם מצורע שזה גדר מעילה הקדושת איש יהודי וע"י לה"ר סי' שלא הבין קדושת יהודי, וכל ענין נגעים שביטל תענוג הקב"ה, ולכן כל פ' תזריע מצורע בענין קדו' יהודי, שזה מתחיל מיד בשעת הלידה וכיון שבא קדושה ממילא מתאחזים כוחות הטומאה. והביא מהרה"ק מקוצק ז"ע למה יולדת הוא טבולת יום הכי ארוך שצריכה לחכות כ"כ הרבה זמן לאכול בקדשים, ע"פ ד' אור החיים הק' ר"פ חקת דיסוד טומאת מת אצל יהודי כיון דהי' שם מקודם נשמה קדושה, נאחזים בזה אח"כ כוחות הטומאה, כמו הזובים אצל הדבש, א"כ ה"נ כיון דאשה יולדת הי' בה מקודם עובר יהודי שלמד כה"ת כולה הי' בה קדושה עצומה ולכן כשהעובר יוצא מתאחזים בה הרבה כוחות הטומאה.

⁶ וי"ל בדרך צחות דלכן בפסחים ג. יש סוגיא דקרבנות יולדת בליל פ"א דנקיבה ע"ש, להראות דבפסח יש לידה והתחדשות וצריכים להטהר כמו יולדת.

בחי' היובל המוציאה לחירות ומשיבה את כ"א לשרשו ולאחוזתו, והיא בחי' יום השמיני שהוא למעלה משבעת ימי בראשית, ועי"כ הם נעשים ערבים ומתוקנים כימי עולם וכשנים קדמוניות - כאשר היו מלפנים טרם שנשתחרו ונתקלקלו.

ובזה פי' מש"כ כאן "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" דלכ' אין לה שייכות עם הפרשיות הבאות ומקומו שייך יותר לפ' לך בפרשת מילה, אלא כשיהודי לומד פרשיות אלו בדיני טומאת לידה וכל מיני צרעת זב וזבה וכו' יאחזנו פחד ומורא מריבוי הטומאות, לכן הקדימה התורה לכל ענינים האלו פסוק וביום השמיני ימול בשר ערלתו בבחינת הקדים רפואה למכה, דכל הטומאות הם רק לשבעת ימים ומוגבלות למספר שבע שהוא מספר הטבע, אבל יהודי יש לו שייכות למספר שמונה למעלה מן הטבע עי"ז שיש לו ברית מילה שכורת הערלה שורש הטבע, ולכן ביכלתו להתגבר על כל סוגי הטומאות של עוה"ז. עכ"ד.

ויש להוסיף מה שמסופר על מרן החת"ס זי"ע דתמיד כשהי' לומד חומש רש"י הי' מתרגש עד כדי דמעות ואפי' בלמדו פרשיות תזריע מצורע, [ל"מ כעת] דהחת"ס הבין גודל כח פרשיות אלו לטהר את האדם ולהוציאו מאפילה לאורה ולהפוך מנגע לענג.

וע"ע בספה"ק בת עין ד"ה אדם כי יהי' וגו' דאיתא בזוה"ק לערב רב אתהפך להם ענג לנגע ושמע בשמו של הרב הקדוש מוהר"א הכהן ז"ל מ"ק קארעץ דזהו הפי' בכתוב והנה הנגע עמד בעיניו שלא נתהפך העין להיות הצרופ ענג"ג. ופי' בבת עין דג' מדות טובות דא"א ע"ה הוא עין טובה רוח נמוכה ונפש שפילה ועין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע וכו'. ועין טובה גורם לברכה שנא' טוב עין הוא יבורך וזה השורש לכל המדות טובות [עיי"ש שביאר ענין מה שהי' המלאך בדרך לשטן לון] והנה עין טובה מרומז ומכונה בשם עין ימין ועין רעה בשם עין שמאל. והנה בענג"ג העין הוא מימין והוא עין טובה והנזן עם הג' המה נגדרים ונסמכים אל העין מימין הנזן היא נפש שפלה והג' נתחלף בר' בא"ת ב"ש והוא רוח נמוכה. ובנגע העין הוא משמאל מרומז על עין רעה והנזן עם הגימל ג"כ בהיפוך מתלמידיו של בלעם הרשע. וא"כ העיקר הוא להפוך העי"ן משמאל לימין שיהי' עין טובה, ואז מתהפך מנגע לענג. וי"ל דמסגולת פרשה זו לצאת מכל הבחינות של נגע ולהגיע לבחינה של ענג וזה עי" עין טובה.

איזה מילה דוחה שבת

וביום השמיני ימול בשר ערלתו: [שם ג']

ובגמ' שבת קל"ב: דרשי' וביום אפילו בשבת, ושם קל"ה. דרשי' מכאן דכל שאמו טמאה לידה נמול לשמונה, וכל

אמת כאן כמ"פ [עי' שנת תרנ"ח תרס"א] מה דאיתא בזוה"ק [תיקוני זוהר פ"ח: ובזוה"ק חלק א' כ"ו א ובספר יצירה מועד משנה ד'] כי נגע היפוך ענג כי אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע וראשי תיבות ע'דן נ'הר ג'ן זה ענג"ג. ואמר שם כי המבטל עונג שבת מתהפך ענג לנגע. וא"כ הענג בליל הסדר מפקיע מנגע דעור האדם.

והנה חזינן שהתורה חסה שיהי' תקנה לאכול בקדשים דמבואר בגמ' כריתות כז. "אמר רשב"י מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה [שלא נאמר שיעור שתי סלעים כמו באשם] שמא יוזלו טלאים ואין להן תקנה לאכול בקדשים" וא"כ בוודאי אם נבקש מהקב"ה שיתן לנו היכולת שנוכל להיות מוכן לקבל בתוכינו כל האכילות והשתיות הקדושות של יו"ט פסח בכלל וליל הסדר בפרט בוודאי יהי' לנו סייעתא דשמיא לזה.

אורות גבוהות - טמונות בפרשיות אלו

איתא בספר מי השילוח מהרה"ק מאיזביצא זי"ע כאן ששלמה מלך לא ישב על כסא מלכותו עד שלמד והבין שתי פרשיות תזריע מצורע לאמיתם. ולא פירש דבריו. וביאר הגה"צ ר' משה וואלפסאן זצ"ל דאיתא מהאריז"ל ששלמה המלך ע"ה נשא נשים נכריות ובנות מלכים כיון שידע ששם כלול נשמות קדושות וניצוצות גדולים ועי" שישא אותם יכניעם ויביאם תחת מלכות דקדושה, והנה הפרשיות של תזריע מצורע הם פרשיות של יגון וצער, בתחילת הפרשה מיירי מטומאות יולדות והנגעים שהיו יסורים גדולים [עי' ברכות ה:] ואח"כ טומאות זב ונדה וכו' פרשיות של חושך, אבל באמת טמון בפרשיות אלו ענינים גבוהים מאוד ואורות גדולים אפילו יותר משאר חלקי התורה ואיתא במשנה אבות פ"ג מ"ח קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, וא"כ אחר שעסק שלמה בלימוד פרשיות אלו וידע היאך שבתוך החושך גנוז האור, דווקא אז ישב על כסא מלכותו והנהיג בהנהגה המיוחדת לו ונשא את אלו שאפשר להוציא הנשמות והניצוצות הקדושות מתוך החושך עוד הביא דברי המדרש [ויקרא פי"ט סי' ג'] עה"פ בשיר השירים ה' שחורות כעורב דר' שמואל בר יצחק פתר קריא בפרשיותיה של תורה אף על פי שנראות כאלו הן כעורות ושחורות לאומן ברבים כגון הלכות זיבה ונגעים נדה ויולדת אמר הקדוש ברוך הוא הרי הן עריבות עלי שנאמר (מלאכי ג) וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים וגו' תדע לך שהוא כן שהרי פרשת זב וזבה לא נאמרו כאחת אלא זו בפני עצמה וזו בפ"ע, איש איש כי יהיה זב מבשרו ואשה כי יזוב זוב דמה וגו'. וביאר הרב זצ"ל, כי נפשות ישראל מושרשים בפרשיות התורה, ובאלו הפרשיות שהם שחורות, שם קנו מקומם הנשמות שע"י מעשיהם נשחרו וירדו למקום חושך וצלמות במקומות הטומאה, וע"כ הם נמצאים בפרשיות העוסקים בטומאת צרעת ושאר טומאות, וגם הם באים סוכ"ס לתיקונם ע"י

מילת גירות ממש, וכן יש כמה פוסקים דס"ל כן עי' ספר אוצר הברית ח"ב ע' ל"ח שהביא כ"ז ולא הכריע להלכה, והג"ר אליהו דיסקין שליט"א העיד דמין הגריש"א זצ"ל הורה לחשוש לשי' הרמב"ן דלא ידחה שבת, והוסיף הרב הנ"ל דממילא יש להקפיד גם בחול שיהי' ג' אנשים בתור ב"ד דמילת גירות צריך ב"ד.⁷

עוד חידש מין הגריש"א זצ"ל דבן הנולד ע"י הזרעה מלאכותית אין מילתו דוחה שבת, למה דנתב' בריבנו חננאל [חגיגה י"ד: ד"ה שאלו ובש"ס וילנא נדפס בדף טז]. דנתעברה באמבטי אינה טמאה לידה כיון דחסר באשה כי תזריע דאינו כדרך הזרעה הרגילה, ולפ"ז גם לא ידחה שבת, וא"כ ה"נ בזה, אולם בשו"ת שבט הלוי [ח"ט סי' ר"ט] כ' דאין שום ספק כלל ופשיטא דנדון כלידה רגילה לכל דברי', דעיקר טעמו של הר"ח הוא כיון דהוי דבר שאינו טבעי כלל והוי כגדר מעשה ניסים, אבל הזרעה מלאכותית שהוא דבר טבעי ואינו כגדר נס בוודאי אמו טמאה לידה. מאידך מין הגריש"א אויערבך זצ"ל [נדפס בשלחן שלמה ערכי רפואה ח"ג עמ' צ"ד] כתב דמהכ"ת נימא דכיון דאינו מצוי וכדרך נס שלא יהא אמו טמאה לידה, ובהכרח הטעם דר"ח הוא דכל שהאשה אינה מסייעת להזרעת הבעל אין אני קורא בה אשה כי תזריע וגם דאינו כדרך הזורעים, אלא דהעיר דלמה לא נימא דתזריע האמור בתורה קאי על ביצי האשה וצ"ע.

האם יש ליולדת עניה להגיז פרשת עשירה

זאת תורת היולדת לזכר או לנקיבה: [שם ז']

יש להעיר למה לא כתוב זה אחרי "ואם לא תמצא ידה" וגו' וכמ"ש אצל מצורע לקמן [י"ד ל"ב] דרק אחרי שכתוב גם דלי דלות כתוב "זאת תורת אשר בו נגע צרעת" וגו'.

ותירצו בזה כמה אחרונים [פנים יפות לעיל ו' ז' פתחא זוטא יו"ד סי' קצ"ד סק"א בשם הגה"ק המהרצ"א זצ"ל בעל בני יששכר, ובשו"ת בנין שלמה סוף סי' א'] דהנה זה פשוט דכמו דכל מי שחייב בקרבן בזמנינו יש לו לומר פרשת קרבנות כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו וכדמבואר בשו"ע ונו"כ סי' א' ס"ה, ה"נ יולדת שחייבת בקרבן ביום מ"א לזכר ופ"א לנקיבה, צריכה לומר בזמן הזה פרשת קרבנות דיולדת. וכיון דבאמירה ל"ש דלות כלל, דמי זה שאינו יכול להגיז הפרשה א"כ בוודאי יש לה להגיז קרבנות עשיר ולא קרבנות עני, וכיון דבזאת תורת נרמז הדין דכל העוסק בתורת הקרבן כאילו הקריב קרבן, ממילא כתוב זה מיד אחר קרבן עשיר ולא בסוף.

שאיין טמאה לידה אינו נימול לשמונה, ופי' רש"י [ד"ה כל] דהיינו כגון יוצא דופן ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה אין בנה ממתין עד שמנה אלא נימול מיד, ובהמשך הגמ' מבואר דגם האי דינא דנלמד מפסוק זה דמילה דוחה שבת הוא רק במילת שמונה, דהא בהא תליא, כיון דדרשא דמילה דוחה שבת כתוב לענין שמיני דוקא.

ויל"ע בטעמא דהא מילתא, דלענין מילה שלא בזמנו הי' אפשר"ל דהא דאינו דוחה כיון שלא קבוע לו זמן ויכול גם למחר, אבל כאן מיירי ביוצא דופן דנתמעט מדין שמונה ויש למולו מיד וא"כ אין לדחותו ולמה אינו דוחה שבת, ובאמת בלא"ה יל"ע למה מילה דוחה שבת, ורש"י [יומא פה: ד"ה ומה] ובר"ח [שם ד"ה מניין] כ' דיש בזה פיקול", לרש"י כיון שיש כרת אחר זמן אם לא ימול ולר"ח דמצינו מיתה ע"ז כמו במשה שהמתין במילת בנו ונסתכן, ורמב"ן בס' אמונה ובטחון פי' כיון דברית מילה אין לה הפסק ושבת יש לה הפסק במוצ"ש, אולם לפ"ז הוא לאו דוקא בשמיני. [וע"ע מגיד משרים פ' וישב ושלח"ק פ' לך לך ע"פ קבלה]

והנראה בעז"ה ע"פ מה שנת' לעיל מהשפ"א וממש"כ גם בשם שפ"א בפ' שמיני, דשבעת ימי המעשה יש בו שלימות ע"פ טבע אולם עדיין צריך להכניס בעוה"ז אור של מעלה שהוא אור של שמיני וזה דוקא ע"י ישראל ששומר שבת והוא יש בו חלק משמיני, ועי"ז מתעלה כל הבריאה, וכל כח שמיני בישראל הוא ע"י הברית מילה, א"כ י"ל דכיון שעיקר תוקפו של שבת הוא רק ע"י מילת ישראל לכן המילה שלו דוחה שבת, אבל זה רק מילת שמיני אבל מילה שאין לו כח שמיני אינו דוחה.

והנה להלכה ביוצא דופן ובנכרית שילדה ונתגיירה, צריך מילת שמונה כיון דלמסקנא נחלקו תנאים ואמוראים אי דרשי' דרשא זו, ולכן לחומרא יש למולו בשמיני ומ"מ אינו דוחה שבת מספק וכ"פ בשו"ע אור"ח של"א ס"ה ויו"ד סי' רס"ו ס"י.

מעוברת שנתגיירה וילדה אי דוחה שבת

והנה במעוברת שנתגיירה דבנה א"צ טבילה [יבמות עח]. ועדיין צריך מילה, נחלקו הפוסקים אי מילתו דוחה שבת, דבעל הערוך לנר [בספרו שו"ת בנין ציון ח"א סי' כ"ב וכ"כ בשומר ציון הנאמן] כתב דתלוי במח' הראשונים אי המילה נחשב מילת גירות דלד' הרמב"ן [יבמות מז: ד"ה נתפא] נחשבת מילת גירות דהוכיח מדין זה דאינו מעכב שיהי' מילת גירות לפני הטבילה דוקא, אולם הריטב"א בשם רא"ה שם דחה הראי', ורמ"א [יו"ד סי' רס"ח ס"א] הביא בתחלה שי' הרמב"ן ורק אח"כ הזכיר שי' הרא"ה בשם י"א ממילא מ' דיש לנקוט כשי' הרמב"ן. אולם בשו"ת מהר"ם שיק [חיו"ד סי' רמ"ז] הביא דברי הערל"נ ומתחלה דן דלכו"ע אינו דוחה שבת, ואח"כ דן דלכו"ע דוחה שבת כיון דגם לרמב"ן אינו

⁷ בהשג"פ נודמן שאחרי שאמרתי הערה זו לידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א שמע על אחד שעושה ברית כזה והעירו שיקפיד על ב"ד וההוא באמת לא ידע מזה ושאל להג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א והסכים.

אבל בקרבן עולה ויורד עני שהביא של עשיר לא יצא, ויל"ע מה ס"ל לחינוך לענין יולדת.

ולכאורה הדבר תלוי בביאורי האחרונים בד' החינוך, מ"ש קרבן עולה ויורד ממצורע, דלד' החת"ס [שבת קלב. ד"ה הא] דדוקא מצורע דאינו לכפרה אלא מכשיר ומטהר כמקוה, א"כ מעיקר הדין הו"ל לעני להיות כעשיר, רק דהתורה חסה עליו ולכן בדיעבד יצא, אבל בקרבן שהוא לכפרה מבואר בפסחים קי"ח. דהקב"ה גובה מכל אחד כפי יכולתו ולכן אינו יוצא בקרבן עשיר, ולפ"ז ביולדת הדבר תלוי אי נחשב כפרה או מכשיר ראה לעיל בזה, ולערל"נ בכריתות נ"ח. ד"ה וראיתן בדעת החינוך דדוקא במצורע דיש ריבוי ומיעוט אמרי' דיצא, אבל במקום דליכא שום גילוי בקרא הסברא הוא דלא יצא וא"כ גם ביולדת לא יצא, ולשפ"א [יומא מא: ד"ה גופא] דוקא בעולה ויורד שהעני מביא יותר מן העשיר, דעשיר מביא רק חטאת ועני מביא גם עולה, לכן לא יצא, [ולכ"כ דגם לד' ר' אלעזר דלענין עשיר שהביא כעני ילפי' ממצורע] דלא יצא מ"מ לענין עני שהביא כעשיר לא דמי למצורע] וא"כ ביולדת צריך להיות הדין דיצאה.⁹ ועכ"פ אי נימא דס"ל לחינוך דגם ביולדת לא יצאה, א"כ להבנת האחרונים דתלוי דוקא במה שבדיעבד יצא א"כ תצטרך לומר פ' קרבן עני. [ולענין ההערה למה כ' זאת תורת אחרי קרבן עשיר צ"ל כמ"ש בחי' מהרי"ל דיסקין ע"ש.]

ויש להוסיף דלפ"מ דהוכיחו אחרונים [שו"ת חקרי לב א"ח סי' ב' ושו"ת הר צבי א"ח ח"א סי' א'] מרי"ש בן אלישע שכתב על פנקסו לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה [שבת יב:], ומהא דהאוכל חלב בזמה"ז צריך שיכתוב שיעור [יומא פ.], דע"י לימוד הפרשה אינו נפטר מהקרבן בפועל, וכ"כ בספר דרך פיקודיך [הקדמה אות ז'] בשם הרמ"ע מפאנו דכשיבנה ביהמ"ק נצטרך להשלים כל התמידים והמוספין שהחסרנו, ¹⁰ א"כ לכאורה אם היתה עניי' בזמה"ז ובבניית המקדש העשירה יהי' לה דין דעני והעשיר דמביא קרבן עשיר.

המשך לענין זה ראה בקטע הבא.

הא דהקדים קרא עולה לחטאת

ואם לא תמצא ידה וגו' אחד לעולה וא' לחטאת [שם ח']

פירש"י דלא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבנה חטאת קודם לעולה. וזה ע"פ גמ' זבחים צ. ורש"י שם [ד"ה למקראה] פ"י דהיינו שתהא נקראת בענין תחלה, והק' שם תוס' [ד"ה למקראה] דמאי חידוש הוא זה, ויש להוסיף להקשות דהא גופא קשיא דלמה באמת בקריאה הקדים

ומהר"ש מבעלזא זי"ע⁸ תי' דכיון דע"פ התורה הנכון הוא שיהי' לכל איש יהודי להיות עשיר ושיהי' לאשה מספיק לקרבן עשיר, א"כ זהו עיקר תורת היולדת דכך באמת צריך להיות, רק שאם יתרחש לפעמים מצב של דיעבד שלא תמצא ידה אז יש דין אחר.

ועדיין צ"ש מ"ש דבמצורע כתוב זה בסוף, ותי' בבנין שלמה כיון שענין מצורע ל"ש בזמנינו כלל, ממילא לא בא לומר ענין קריאת הפרשה, אולם בפנים יפות לא איכפ"ל מקושיא זו, רק דבא לומר דוקא אחרי דלי דלות, דגם הוא ידע שאם יקרא הפרשה דעשירות יעלה לו עי"ש. [ויש להעיר על פנים יפות למה ל"ש אחר החורבן דרבי טרפון הרי העיד במקל זה טהרתי את המצורע ואולי הי' בזמן המקדש]

והנה בפנים יפות ובנין שלמה הוסיפו, דהא דיכולה לקרות קרבנות עשיר הוא רק לפי מה דקי"ל עני שהביא קרבן עשיר יצא [משנה פ"ד דנגעים מ"ב ויומא מא: כריתות כח. לענין מצורע וראה להלן לענין יולדת] ומשמע מדבריהם דאילו הדין הי' דאינו יוצא בדיעבד לא תוכל לקרוא פ' עשיר, וצ"ע דממנ"פ דאם אנו לא מתחשבין במה שהי' אילו היתה בזמן המקדש א"כ כלפי אמירה עשירה הוא דל"ש בזה אם לא תמצא ידה, ואי נימא דאזלי' בתור זמן הקרבת קרבנות בפועל א"כ היא עניי' וקרבנות שלה הם של עני, ובשלמא אי נסביר דמש"כ עני שהביא קרבן עשיר הוא דין לכתחלה א"ש אבל אי נימא דזה רק בדיעבד א"כ עיקר קרבנה הוא של עני.

האם ביולדת עני שהביא של עשיר יצא

עוד יל"ע במאי דפשי"ל דביולדת אמרי' עני שהביא של עשיר יצא, הנה בגמ' כריתות שם ובפרק בתרא דנגעים נאמר זה לענין מצורע וילפי' לה ממש"כ שם בסוף הפרשה זאת תורת, ולא נתפרש בגמ' מה הדין לענין כל קרבן עולה ויורד וכן לענין יולדת, דהי' אפשר'ל דדוקא מצורע יש ריבוי, מאידך י"ל כדכ' משנה אחרונה נגעים שם דדוקא מצורע דיש מיעוט דזאת איצטריך קרא לרבות. והנה לענין עשיר שהביא קרבן עני מפורש בגמ' יומא מא: דלר' חגא אמר ר' אושעיא יצא ולר' אלעזר א"ר הושעיא לא יצא ויסוד מחלקותם אי ילפי' נקודה זו ממצורע או דנימא דמיעט רחמנא ואם דל הוא דדוקא במצורע לא יצא אבל בשאר חייבי קרבן עולה ויורד יצא, אולם עדיין יל"ע מה הדין להיפך בעני שהביא קרבן עשיר, ונחלקו בזה הראשונים דד' הרמב"ם [פ"י משגות הי"ג] דכל מחו"כ עני שהביא קרבן עשיר יצא, וא"כ צ"ל דמה דבעי' קרא במצורע הוא רק דלא נימא דזאת תהי' תורת המצורע דריש הפרשה הוא למעט, אולם דעת החינוך מצוה קכ"ג דדוקא במצורע יש קולא זה

⁹ ועי' משמר הלוי זבחים סי' כ"ג שהק' על השפ"א מדלי דלות שג"כ אינו יוצא בדלות הגם דשוים.

¹⁰ והאריכו בזה האחרונים שבבן יהודע שבת שם תלאו במח' אמוראים מנחות קי. ע"ש.

⁸ שמעתי מידידי הג"ר הערשל הערצל שליט"א מרבין תורה בק"ק בעלזא במנטשטטר.

הפוסקים שאשה תגיד פ' יולדת כיון דבאשה ל"ש זה. [אלא דיל"ע למה הבעל לא יגיד]

העולה, ותוס' בשם רבינו חיים פ' דקאי על ההקדשה שיקדיש העולה לפני החטאת. אבל ד' רש"י צ"ב.

באמירת פ' חטאת חסר חלק האכילה

ובשו"ת תשובה מאהבה [ח"א מדור שלמי תודה עמ' ק"כ] כתב מה שאמר בילדותו בשבת הגדול בק"ק ג"ט בקר' המג"א סי' א' סק"ח למה הקדימו הטור ושו"ע פ' עולה לפני חטאת הרי חטאת קודמת לעולה, ותי' דבאמירת חטאת חסר חלק אכילת הכהנים וממילא חסר בכפרה דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, אבל עולה כולה כליל וממילא לא חסר ולכן יש להקדים העולה, ובוזה א"ש למה רי"ש בן אלישע לא הי' רוצה לצאת באמירת פ' חטאת כיון דחסר חלק האכילה.

ובחלק שני סי' רי"א וכ"כ בשב יעקב או"ח סי' ב' דבענין קריאת התורה שיהא נחשב כאילו הקריב הקרבן בזה יש להקדים העולה כיון דבחטאת לעולם לא ידוע לו אם חייב, ולכן אומרים אם נתחייבתי חטאת, א"כ עדיף להקדים העולה דוודאי מחוייב בה, ועל הצד דאינו מחוייב בחטאת הוא כקריאה בעלמא וגם על הצד דחייב חטאת הלא בדיעבד חטאת כשר גם אחר העולה. ולפ"ז לענין השאלה למה למקראה הקדים עולה, הנה לדרך א' א"ש יולדת דגם שם חסר באכילת הכהנים אולם לדרך ב' ק' דבחטאת יולדת בוודאי מחוייבת וא"כ אשה האומרת פ' יולדת הו"ל להקדים החטאת.

וחידש בזה באגרא דכלה כאן דאה"נ יולדת בוודאי תגיד חטאת קודם כיון דחייבת בוודאי דגם אי זה בא לכפרה על שנשבעת בלידה ואנו לא בטוחים בזה מ"מ גזה"כ דחייבת לעולם בחטאת, אבל מה דהקדים כאן עולה הוא לענין מי שקורא שאר פרשיות דחטאת שיקדים עולה לחטאת מטעם הנ"ל דחטאת אינו וודאי, ובוזה יישב מה שהפסיק קרא בזה תורת היולדת לפני גמר הפרשה, להורות שמש"כ לקמן עולה קודם לחטאת נוגע רק לשאר אנשים החייבין חטאת ולא לאשה. וזה דוחק דא"כ למה בפ' יולדת הקדימה עולה לפני חטאת כשדוקא ביולדת לא נוגע.

באשה לא שייך ונשלמה פרים

שו"מ חידוש עצום בליקוטי מהר"ם שיק כאן בשם מרן החת"ס, דנקט כדבר פשוט דכל ענין ונשלמה פרים מיוסד על מצות ת"ת ומי שאינו במצות ת"ת ל"ש ונשלמה פרים, וממילא ביולדת ל"ש להקפיד על קריאת חטאת קודם כיון דאצלה אינה בתורת ונשלמה פרים, ולכן א"ש דדוקא ביולדת לא הקפידה תורה על הקדמת העולה כיון דאצלה ל"ש דכשתלמד הפרשה יהא נחשב כהקדמה. וזה דלא ככל האחרונים הנ"ל ולא כרבו ההפלאה דנקט כד"פ להיפך, ולשי' חת"ס מיושב קר' הבנין שלמה למה לא כתבו

חובת עלי' לתורה במקום הקרבן

אולם גם לדעת החת"ס יש דבר שהבעל צריך לעשות במקום קרבן יולדת והוא מש"כ במג"א [סי' רפ"ב סק"ח] והובא בביאור הלכה ריש סי' קל"ז דאבי הילד כשאשתו הולכת לביהכ"נ הוא חייב לעלות לתורה במקום קרבן, ודוחה רוב חיובים, ואם אשתו לא הגיעה עד מ' לזכר ופ' לנקיבה יעלה לתורה אפי' בלי אשתו עמו, דאז הוא זמן הבאת הקרבן, [ובקיצור שו"ע סי' ע"ח סי"א מבואר דעיקר החיוב הוא ביום מ"א ופ"א] ופי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' נ"א דקאי על קרבן יולדת דהבעל מביא קרבן על אשתו, דמזה הוכיח דגם אם לא קוראים פרשה זו ממש עולה לקרבן ולכן הה"ד בהגומל עי"ש, אולם י"א דהוא במקום קרבן תודה, והיינו דעצם אמירת ברכו הוא כהודאה, וכ"מ מהא דעיקר החיוב מתקיים מיד שמתרפאת והולכת לביהכ"נ מ' דזה מדין קרבן תודה דזה לפני יום מ"א ופ"א. אולם בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ח' כ' דכיון דאינו אלא לזכר הקרבן ועיקרו להודאה לא איכפ"ל במה שלא הגיע יום מ"א אולם באמת נכון להדר לקבל עלי' עוה"פ ביום מ"א [ויל"ע אי בכה"ג דוחה שאר חיובים אבל להיפך כשכבר קיבל עלי' ביום מ"א אבל אשתו עדיין לא נתרפאה ולא הגיע לביהכ"נ דנכון לקבל עלי' שוב כשמתרפאת מדין הודאה בזה פשוט שאינו דוחה שום חיובים כיון דעיקר הקרבן כבר עשה עי' פסקי תשובות סי' קל"ז] ובשו"ת בית נפתלי סי' כ"ה הוכיח דזה במקום קרבן יולדת דאל"כ הוי נדבה וא"א להקריב נדבה בשבת וא"כ לא הי' לו לעלות בתורה בשבת, אולם האריך שם וכן בשו"ת מהר"ם שיק דגם על הצד דהוא תודה והי' רשות ל"ש כלל לדון דהעלי"י הוי כחילול שבת דל"ה הקרבה ממש עי"ש.

ולמעשה כתב בספר סגולות ישראל אות יולדת דהיולדת לאחר שעבר מ' לזכר ופ' לנקיבה תאמר הח' פסוקים מתחלת הפרשה עד וכפר עלי' הכהן וטהרה, והבעל יפרש לה פ' המלות ואח"כ תאמר יה"ר שתהא אמריה זו חשוב ומקובל וכו'. וזה סגולה שיגדל הילד לכל טוב.

סגולת הפסוקים המתחילים ומסיימים בנו"ן

נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן: [וי"ג ט']

וכתב בפ"י הרא"ש כאן, מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן שאל ר' אליהו ז"ל למה צוה אלישע לנעמן לטבול בירדן משאר נהרים ואמ' שמצא שם נעמן מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן דכתיב נביא מקרבך וכו' אליו תשמעון ושאל לו מה יעשה בנגע צרעת שמתחיל ומסיים בנו"ן. והשיב לו נחנו נעבור חלוצים וכו' מעבר לירדן: להבין דבריו יש להקדים מש"כ במלכים ב' ה א-יד [וזה יסוד ההפטרה לפרשה שלנו שקוראים רק בשנה מעוברת] (בדילוגים): "ונעמן שר צבא מלך ארם, היה איש גדול לפני אדוניו. והאיש היה גבור חיל

ידעו למצוא בתורה תשובה לכל שאלה. וזה גופא הי' הלימוד לנעמן שהעצות שאנו מקבלים מרבנותינו לא בנוי ע"פ חכמת השכל והטבע, רק הכל כפי שמה שמורים להם מן השמים ע"פ מש"כ בתורה.

י"א פסוקים המתחילים ומסיימים בנו"ן במוצ"ש

והנה בספר כף החיים (פלאג"י) סימן לב אות נ, כשעושה רשימה בכל הפסוקים שראוי לומר במוצ"ש כתב שם באות טו. שיגיד אחד עשר פסוקים דמתחילין ומסיימין בנו"ן כאשר הביא שם בריש קונטרס הנזכר לעיל ונוסח התפילה האמורה שם, [ונדפס בהרבה סידורים שלנו במוצ"ש] וכתב בספר דרך חיים שסידר הרב הגדול כמהר"י מגושה ז"ל, דחסידים ואנשי מעשה אומרים אותם בכל מוצאי שבת, יעויין שם, ובספר מגלה עמוקות אופן רט"ו כתב, דגילו המלאכים למשה בסדר שימוש התורה, כי הפסוקים המתחילים בנו"ן ומסיימין בנו"ן טובים לאומרים בשעת ההבדלה כדי לבטל הכשפים, ואלישע הסתכל בשלשה פסוקים שבתורה לרפאות לנעמן, דראה דשם נעמן מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן ואמר דזהו רמוז בתורה, נגע צרעת, וכשהלך אצלו נעמן לבקש רפואה ממנו ראה דנתקיים פסוק נביא מקרבך אליו תשמעון, דהוא הפסוק השני, אז צוה בענין פסוק שלישי, נחנו נעבור חלוצים מעבר לירדן דהיינו שירחץ במי הירדן, זה תוכן דבריו, (והביא דבריו בילקוט ראובני סדר תזריע), ואם כן נאה ויאה לאומרים בכל מוצאי שבת, וגם נוסח התפילה הסדורה להנצל מכל מיני כשפים, ומסתמא ודאי כי זה המקור דממנו חוצבה, אלא דלפי זה היה מן הראוי להקדים פסוק נביא קודם נחנו, וצריך לומר דהן נסדר כסדר התורה. וע"ע בספר נחל קדומים פרשת מטות אות יג עה"פ נחנו נעבור חלוצים וגו'. י"א פסוקים מתחילין בנו"ן ומסיימים בנו"ן והם מועילים לבטל כשפים. נעמן שהיה מצורע ושמנו מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן, רפהו אלישע בפסוק נחנו נעבור, ולהיות שנזכר בפסוק זה לירדן א"ל ליטבול בירדן גם הירדן רחב ו' אמה. ספר קדמון כ"י. ובספר גימטריאות מתלמידי רבינו יהודה החסיד כתוב על קלף. מצאתי שכתב וז"ל י"א פסוקים שראשן וסופן ו' אין ס' בתוכן שהקוראן מברית השטן ממנו עכ"ל. וזה אפשר טעם דבפסוק ויהי בנסוע הארון יש ו' להפסיק בין פורענות לפורענות. [הרי מבואר דצורת רמזים אלו קיבל משה ממלאכים]

סגולת אות נו"ן בשם חודש ניסן

עכ"פ מבואר כח העצום שיש בתורתנו הקדושה שגם ברמז כל דהוא כזה שהפסוק רק מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן כבר יש בכחו לבטל נגעים וכשפים ועין הרע, עוד חזינן דאות נו"ן יש בכוחו לבטל כשפים ועין הרע, ולהפסיק בין פרענות לפרענות ולרפא מצרעת. וי"ל בדרך צחות דלהכי נקרא דג בלשון ארמי "נונא" [ע"ז לט. ונדרים נד:] דדגים מופקעים מעין

מצורע. וע"פ עצת נערה יהודיה שהי' לו שיבקש מרפואה מאלישע איש האלקים בא נעמן בסוסיו וברכבו, ויעמוד פתח הבית לאלישע. וישלח אליו אלישע מלאך לאמור: הלוך ורחצת שבע פעמים בירדן, וישוב בשרך לך וטהר. וכעס נעמן מאד ואמר "הלא טוב אבנה אמנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל הלא ארחץ בהם וטהרתי ויפן וילך בחמה" עד ששכנעו אותו עבדיו שישמע לנביא "וירד ויטבול בירדן שבע פעמים כדבר איש האלקים, וישב בשרו כבשר נער קטון ויטהר". [ובתו"ת סנהדרין קז: כתב שמספר הטבילות היה נגד שבעה דברים שעליהם נגעים באים ע' ערכין ט', א"נ דנעמן עבר על ז' מצות דבני נח לכן צוה לו שיתטהר מז' חטאים אלו וז"ש דנעמן גר תושב היה היינו שקיבל עליו ז' מצוות].¹¹

וע"ז תקשה דלמה באמת א"ל אלישע לטבול בירדן דוקא והרי ארבעה נהרות בארץ ישראל כמבואר בבבא בתרא עד סע"ב: "שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפין את ארץ ישראל... ואלו הן ארבעה נהרות: ירדן, וירמוך, וקירומיון, ופיגה". ואנחנו היינו סוברים שא"א לשאול שאלות כאלו דבוודאי כן ידע אלישע ברוח קדשו דסגולת הירדן לרפא הצרעת אבל רבותינו גילו לנו דאלישע חיפש בתורתנו הקדושה ושם מצא התשובה וזה דכיון דשמו נעמן שמתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן ויש לו כעת נגע שכתוב בפסוק שמתחיל ומסיים בנו"ן, ובא כעת לשאול לנביא שכתוב בפסוק שמתחיל ומסיים בנו"ן, א"כ התשובה צריך להיות בפסוק שמתחיל ומסיים בנו"ן שכ' שם ירדן ולכן אמר לו לטבול בירדן. וחזינן עד כמה גדלה כח תורתנו הקדושה ועד כמה אין לנו השגה בכל הרמזים הטמונים בה, ואיך הנביאים שלנו

¹¹ ובסנהדרין קז: מסופר דבאותה שעה, היה אלישע יושב ודורש בענין שמונה שרצים. וגחזי יצא מלפני אלישע, והלך ונטל מנעמן מה שרצה לתת לאלישע וטמנו כדי שלא ידע אלישע שלקחו וכשחזר ראה אלישע צרעת פורחת על ראשו אמר ליה אלישע: וכי אתה חושב שלבי לא הלך עמך, וראה כאשר נעמן הפך מרכבתו לקראתך ונתן לך, רשע! הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים. ולכן נקט כל אותם דברים: הכסף, בגדים, זיתים, כרמים, צאן, בקר, עבדים ושפחות, לומר: סבור אתה לקנות כל אותם דברים בשכר שמונה שרצים וסיים הכתוב, שאמר לו אלישע: "וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם, ויצא מלפניו מצרע כשלג". וי"ל בדרך צחות ענין שכר שמנה שרצים, דהנה השרצים מסמלים שורש כל הקליפות והטומאות, אולם ע"י כח קדושת התורה אפשר להוציא מהם ניצוץ הקדושה המחיהו ולהכניסו לקדושה, דוגמת משנ"ת באורך ב' שמיני בענין תכונת החולדה שמגירת ומנחת בלי סוף בבחינת "אין לדבר סוף" - פסחים ט. - וצד הקדושה היא שירת החולדה שאומרת כל הנשמה תהלל קה וגו' על כל נשימה ונשימה וכו' בבחינת שירה בלי סוף, וה"נ י"ל לענין עכברי רשיעי שקוראת לחברים שלה להשחית תבואת בעה"ב [תוס' ב"מ מ. בשם ירושלמי] לצד הקדושה לקרוא לחברים להתאסף לגבות כסף לצדקה, והצב לך תפארת ישראל בהקדמה לסדר טהרות שזה מה שאנו קוראים צב שהולך לאט מאד, שזה בבחי' גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית, ולצד הקדושה יתרפה מלעשות עבירות, וה"כ"ח י"ל היצה"ר שבא לומר לאדם שאין לו כח ואינו רוצה להתייגע בתורה ומצוות, ולצד הקדושה אדרבה ה"כ"ח נותן ליעף כח לתורה ומצוות, וכן הלאה, וע"י שגם אלישע קידוש ה' אצל נעמן ורפאו מחלאת צרעתו שנדבק בו גם מחמת דחביל גופייהו מאכילת שקצים ורמשים, הי' ביכולתו לדרוש בשלימות פ' שמונה שרצים ולהכניס לקדושה כל חלקי הקדושה שבו, אבל גחזי שלקח לעצמו שכר גשמי עבור לימוד שמנה שרצים לכן הוכרח לקחת אותה טומאת צרעת שהי' אצל נעמן, ושוב לא יוכל ע"י לימוד שמנה שרצים לתקן כל התכונות הרעות הכלולות בשמנה שרצים.

מחשיב עצמו לאיש בין אנשים לפיכך מלאו לבו לגנות את חבריו ולכן יש לו להיות מבוזה ובגדיו קרועים, וא"כ גם כשבא על לה"ר יתכן שיהי' לו צרעת במצחו, ובמרים בפשטות היה הצרעת במצחה כיון שכ' שראו מיד "והנה מרים מצורעת כשלג" ובוודאי הי' רק פני' מגולים.

ובזה פי' הג"ר ישראל דוד שלעזינגר שליט"א דברי רש"י דפסוק זה הוא גילוי על כל הנגעים, דכל הנגעים ג"כ שייכים לענין זה, רק דמתחלה בא על גופו, ואם לא ירגיש כשבא הנגע על גופו אז ימרט ראשו היינו שיהי' מוכן לקבל נגע בראשו להורות שיש לו חסרון בדעותיו, וע"ז כתוב "איש צרוע הוא טמא הוא" היינו שהוא כבר צרוע וטמא מקודם, ו"בראשו נגעו" כבר מקודם רק שלא הרגיש עד שבא ממש על ראשו. ועי' בשמירת הלשון שם דלכן יוצק השמן על ראש המטהר דעבר על קבלת לה"ר איסור קבלת לה"ר הוא שמאמין לכל הפגמים על אחרים, וא"כ בוודאי דעתו מלא עם עניני פגם וגנות על אנשים אחרים ולכן יש לטהר ראשו ולהנ"ל א"ש דבעי' לסלק ממנו ענין דבראשו נגעו.

גדלותו של יותם בן עוזיהו

והנה בסוכה מה: מבואר דאמר רשב"י יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, מיום שנבראתי עד עתה, ואם אלעזר בני אתי מיום שנברא העולם עד עתה, ואלמלא יותם בן עוזיהו עמנו מיום שנברא העולם עד סופו, וצ"ע מה גדלותו של יותם ופירש"י "צדיק הי' ועניו יותר מכל המלכים וזכה בכיבוד אב ועליו נאמר בן יכבד אב שכל הימים שהי' אביו מצורע והוא הי' שופט עם הארץ וכו' לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל הדינין הי' אומרם בשם אביו" וצ"ע וכי בשביל כיבוד אב ממילא הוא שקול יותר מרשב"י ובנו רבי אלעזר.¹³

ושמעתי בזה ביאור נפלא מהרב הנ"ל, דהנה נתבאר לעיל דיסוד צרעת הוא חסרון בשכל ולכן עוזיהו זרחה לו צרעת במצחו כיון שהי' לו גסות הרוח, וזה שורש גם ללה"ר כיון שאינו רואה מעלת כל יהודי, והנה מבואר במו"ק ז: דיותר נולד לעוזיהו בימי חילוטו, וא"כ י"ל דעוזיהו כבר תיקן ענין זה ויותר נולד תוך מצב כזה שכל חינוכו הי' לסלק הנגע שבראש, שכולל בזה ההיפך של גסות הרוח, וגם להסתכל רק על מעלת כל יהודי, ולכן הי' יכול לכבד כ"כ את אביו גם שהי' אביו מצורע והי' יושב בבית החופשית שהוא בבית הקברות, ולכ' הי' לו בזיון מזה, ועוד להגיד כל הדינים בשמו, אבל כיון שהי' מיוחד מאד בזה לא לראות כלל בחסרון אחר ממילא הי' מופלג מאד בכיבוד אב, וזהו עיקרו של כיבוד אב לכבדו בלב כמבואר בחיי אדם, וממילא הי' לכל ישראל הי' יכול להסתכל אך ורק על הטוב ולכן הי' עניו גדול כמבואר ברש"י.

¹³ ראה שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ מאמר כ"ב.

הרע, ויש לרמז זה בגמ' נדרים נד: **אמר שמואל: נו"ן סמ"ך עי"ן - נונא סמא לעינים**, וי"ל דאות נו"ן מסוגל לסמא את העי' הרע, ¹² וכן שם חודש ניסן מתחיל בנו"ן ומסתיים בנו"ן להורות דסגולת חודש ניסן לבטל כל מיני פרענויות וקיסטרוגים. עוד יש להשוות מש"כ בגמ' ברכות ד: **אמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי**, מפני שיש בה מפתן של שונאי ישראל, דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. במערבא מתרצי לה הכי, נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל. **אמר רב נחמן בר יצחק: אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקדש, שנאמר סומך ה' לכל הנפלים. וא"כ י"ל דשני נוני"ן והסמ"ך באמצע דשם "ניסן" מרמזים דכח חודש ניסן הוא לסמוך ולהקים כל הבחינות של נפילה ולהקמת סוכת דוד הנופלת ולא תוסיף כבר לנפול עוד.**

בראשו נגעו היינו חסרון בשכל והשקפה

איש צרוע הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן בראשו נגעו: [י"ג מ"ד]

וברש"י אין לי אלא נתקים מנין לרבות שאר מנוגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבות את כולן על כולן הוא אומר בגדיו יהיו פרומים.

וצ"ב למה דוקא בטומאת נתקים נרמז ענין זה ועו"ק דהריבוי הו"ל להיות לקמן לענין פריעה ופרימה, דהרי בפסוק זה עדיין לא מדובר על דין כללי רק על נגעי הראש.

והנה גם יל"ע מאי קמ"ל בזה דנאמר **בראשו נגעו, ובהעמק דבר פי' דאינו דומה חטא דצרעת הגוף לצרעת הראש, דצרעת הגוף הוא בא על חטא תאוה המחטיא את הבשר, אבל צרעת הראש בא על דעות משובשות, וזה אמר דסימני קרחת הראש הוא סי' לדעות משובשות ויש להזהר ממנו יותר דאחר שהגיע לאפיקורסות יש סכנה להתקרב אליו. ובמשך חכמה כ' דנגע הראש מורה שיש שיבוש בשכל, אבל אי זה חסרון במדות ל"ש לשכל, וא"כ שבא הנגע על גסות הרוח ממילא בא הנגע על הראש ולכן בעו"ז' שהכניס קטורת לפנים זרחה צרעת במצחו, כיון שהי' לו גסות הרוח שסבר שמותר לו ליכנס.**

כל נגע על לה"ר הוא חסרון בדעת

והנה א' מן הסבות דנגעים הוא על חטא לשה"ר ובאמת גם חטא לשה"ר נובע מחסרון בשכל, דהיינו דאילו הי' רואה מעלת כל יהודי לא הי' רואה הרע כלל ואז לא הי' מדבר לה"ר, וכן מבואר בח"ח בשמירת הלשון חלק שני בפ' זו דלכן חייב בפריעה ופרימה דעיקר חטא הלשון שהוא

¹² ויש לרמז עוד ע"פ הבת עין שהבאנו לעיל דהבדל בין נגע לענג תלוי בעין רע משמאל לעין טובה מימין דגורר אחריו הנ"ן והגימ"ל, וי"ל דנו"ן מסמא את העין רע משמאל לנג"ע ומהפכו לעין טובה שיהי' מימין ואז מתהפך לענ"ג.

ולפ"ז א"ש גודל מעלתו להציל כל העולם מן הדין מבריאת העולם עד סופו, כיון דעיקר כח הצלת העולם הוא בזה שמעמידן אותו בכף זכות, ורואין בהם רק טוב, וזה הי' גם מעלת רשב"י שהעלה הפנימיות של כל יהודי, וכמה שיותר מסתכלים על אחרים בטוב ככה יכולים להצילם מכל רע.

האם בדד יושב שייכא לקדושת מחנות

כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הא בדד יושב מחוץ למחנה מושבו: [שם מ"ו]

א. הנה קי"ל דיש ג' חילוקי מחנות, טמא מת ומגע שרץ משולח ממחנה שכינה, זב ובעל קרי ממחנה לוי, ומצורע גם ממחנה ישראל. **ובפסחים סז:** נחלקו תנאי במקור הדברים לד' ר' יהודה ילפי' ממש"כ בפרשת נשא ולא יטמאו את "מחניהם" [במדבר ה' ג'] ליתן מחנה לזה ומחנה לזה, ומחנה דמצורע ילפי' מקרא דכאן "בדד יושב" ולד' ר"ש ילפי' ממה שנמנה בפ' נשא שם צרוע זב וטמא לנפש, והמ"ל מק"ו זה מזה ובהכרח לחלק המחנות ובדד יושב דפ' תזריע לנתקו לעשה.

ב. ולפ"ר חילוק המחנות, הוא כפי חומר הטומאה, אבל למתבונן בסוגיא שם יר' דאין הדבר מוכרח דזב חמיר מט"מ ומצורע חמור מזב, דהרי זב מטמא משכב ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט משא"כ מצורע, ומת חמור מזב ומצורע דטעון הזאה ג' וז' ולכן פריך שם דלא נוכל ללמוד ק"ו זה מזה, ולפ"ז אין לנו מהלך ברור בחומר הטומאה, דהרי יש בזה מה שאין בזה, דכל סוג טומאה יש לו מהלך אחר בטומאתו ובטהרתו, וסוג טומאה דמת גורם דבעי' הזאה, וזיבה הוא סוג טומאה שמטמא מו"מ, וזה גזה"כ מיוחדת בכל טומאה, וא"כ אין ראוי' דחילוק המחנות בא מחמת חומר טומאתם.

ג. ועד"ז נוכל לפרש גדר ריחוק דמצורע דכ' כאן "בדד יושב" וא"כ הגדרת ריחוקו הוא ריחוקו מבנ"א, ומבו' ע"פ חז"ל ערכין טז: שגורם להבדיל בין איש לאשתו ואיש לרעהו, וכדברי החינוך מצוה קע"א דאיננו בגדר עונש רק בגדר מדה כנגד מדה, דכפי התנהגותו עם בנ"א כך מתנהגים אתו, וזה מחייב שיהי' בדד רק דממילא מרוחק ממחנה ישראל. ובזה אפשר"ל ש"י התוס' פסחים [שם ד"ה הכתוב], דהא דאמר' שם בדד יושב בא הכתוב לנתקו לעשה דאינו כשאר לאו הנל"ע דבא לתקן הלאו אלא כאן הוציאו מן הלאו לגמרי, ולהנ"ל התורה מגדירו בצורה אחרת מדין "בדד" וגם א"ש מה דמספקים לתוס' שם אי מצורע שנכנס במחנה שכינה חייב כרת, וצ"ע איך יתכן דיהי' קל מט"מ, ולהנ"ל א"ש דהגדרת ריחוקו מצד דין "בדד" וכשנכנס מבטל דין "בדד".

ד. אולם באמת בספרי פ' נשא מבו' דמצד חומר הטומאה הוא הבדל המחיצות, ד"רבי אומר מצורע הי' בכלל יצא

ויצא מן הכלל ולימד על הכלל מה מצורע שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו משילוח חבירו אף כל שהוחמרה טומאתו חמור שילוחו משילוח חבירו, מכאן מנו חכמים למחיצות" וכו' עיי"ש שפירשו חומר הטומאות זה מזה, וכ"ה פשטות המשניות פ"א דכלים למעלה מהן בועל נדה וכו' למעלה מן הנדה מצורע וכו'.

עיי"ש, ובפיה"מ שם הסביר ענין הקדושות שם עפ"י הספרי הנ"ל, וכן פסק ביד החזקה.

ה. ובאמת צ"ע דלהלכה ירושלים מקבילה למחנה ישראל, ומצורע משולח רק מירושלים, ונתחדש במשנה דכלים שם מ"ז דמשולח גם מעיירות המוקפות חומה מצד הקדושה שבו (ולא ברור המקור עיי"ש בראשונים, ובד' התוספתא מבו' דנחלקו בזה תנאי) וא"כ יצויר במצורע שמקום מגוריו הוא בעיר שאינו מוקף חומה שלא יתקיים דין שילוח כלל, ולא יתקיים כלל ענין "בדד" [באמת אינו בדד ממש בלא"ה דהרי יכול להיות עם שאר מצורעים כמבואר ברש"י כאן וכמבואר בהפטרה דארבע מצורעים] וזה א"ש יותר אי ריחוקו מצד חומר טומאתו וא"כ זה רק מצד פגיעה בקדושת המחנה, אבל מצד דין "בדד" הו"ל להתרחק לגמרי מבני אדם, וע' רמב"ם פ"ג מביאת מקדש הי"ח דלאו דמצורע הוא רק בירושלים, אבל בעיר מוקף חומה הוא רק ביטול עשה בדד וצ"ע.

ו. ויתכן בעז"ה, דהנה הספרי כבר שואל על פ' נשא עה"פ וישלחו מן המחנה דפ' זו למה נאמרה, והכוונה דבעצם בפ' תזריע כתוב דין מצורע, ובפ' כי תצא כתוב דין זב ובעל קרי שמשולח ממחנה לוי' ובפ' חוקת כתוב דין טומאת מת, ומשני לאזהרה, ויתכן דכ' כאן הגדרה אחרת, דמצד מש"כ בפרשיות שלנו ובפ' חקת ותצא הוא דין על הגברא שצריך לצאת, וצריך לשבת בדד, אבל בפ' נשא הוא תוצאה והמשך מקביעות הדגלים וקדושת המחנות ועצם קדושת המחנה מחייב שלוח טמאים, ומצד פגיעה בקדו' המחנה נאמרו ג' חילוקי טומאה. ויותר נר' דעצם דין קדושת המחנה הוא גם לענין שישולחו ממנו הטמאים המיוחדים, וכדמ' במשנה דכלים, ולא רק דאחרי שיש קדושה ממילא יש דין על הטמאים שלא יפגעו בקדושת המחנה, וכעין ראייה לזה מזבחים קיז. דלא יתכן מציאות של שתי מחנות (כגון בשילה) כיון דאז ישלחו חלק מן הטמאים למקום אחד, וצ"ע מה איכפ"ל בזה, ולהנ"ל א"ש קצת, דכיון דיש מציאות של דרגות הטומאה, בהכרח שניתן ג' קדושות להשתלח ממנו הטמאים. ועדיין צ"ע.

ז. ובפנימיות הדברים אפשר"ל ע"פ מה דמבו' במדרש פרשת נשא דבמתן תורה נתרפאו כל המומין ולא הי' יתכן צרוע זב רק ע"י העגל חזרו טומאות אלו, ולכן וישלחו מן המחנה וגו', ופ"י שפ"א (נשא תרנ"ד) דאע"פ שאחר החטא היו בהם

דתלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנא' "וחי" דבלי רב חייו כמיתה הם חשובין כמבואר ברמב"ם, וא"כ גם למצורע היושב בחוץ נילף מרוצח, שנשלח לו רבו שיוכל ללמוד [בפשוטו לא קשה דרוצח יתכן שיהי' שם שנים רבות, ומצורע בידו לשוב]

ותי' [בדרשא לשבע ברכות שעשו חברי הכולל שתחת נשיאותו באדר תשפ"ב] דכיון דעיקר מעלת התורה הוא ע"י דיבוק חבירים וכח הרבים, ומצורע הי' עיקר עסקו להפריד בין אדם לחבירו ואינו מכיר במעלת הציבור ומעלת דיבוק חברים, א"כ אין לו כלל הכלים להתעלות בתורה וא"כ אין לו כלל תועלת ברב.

עוד תי' הג"ר יעקב גולדברג שליט"א דכיון דעיקר מעלת לימוד אצל רב הוא קבלת ושמיעת דבריו וההתבטלות אליו, והמצורע שהגיע למצב שכבר נמצא מחוץ למחנה בוודאי אינו בר שמיעה כלל, שהרי אמרו חז"ל והרחיב בזה הרמב"ם פט"ז מטומאת צרעת ה"י דאין הקב"ה מכה את האדם מיד, אלא מתחלה יש נגע על ביתו, ואם לא חזר בו עד שהותץ הבית משתנין כלי העיר שבביתו שהוא שוכב עליו, ואם לא חזר בו משתנים בגדיו ואם לא חזר בו משתנה עורו, ואח"כ יש הסגר ואם לא חזר בו אז הוא מוחלט, ואם אחרי כ"ז עדיין לא הבין ולא שמע מה הקב"ה רוצה ממנו א"כ אין ביכולתו לקלוט דברי תורה מרב.

ובאמת לפי הנתב' בשם שפ"א לקמן פ' מצורע יש לנו עוד מהלך דכיון דכל מציאותו של מצורע הוא שהוא מסוגר וסתום מקבלת אור התורה ולכן אין ביכולתו להוציא דיבורי תורה ותפלה, א"כ זה גופא המציאות שלו שסתום לגמרי מדברי תורה, ולכן מקומו מחוץ לקדושה לגמרי, וזה גופא ענין שילוח, שאינו שייך לתורה, ורק כשמתחיל להאיר עליו התנוצצות אור התורה כבר ירגיש בזה הכהן מיד, ובאמת יצא אליו לקרבו ולטהרו ולהחזירו לאור התורה.

מומין זה במקרה ולא בעצם וא"כ לא איבדו המעלה דקיבלו במתן תורה ולכ"כ וישלחו ל' שילוח והפשטה, שיכולין ליפשט עצמותם מהמומין אבל לפני מתן תורה כשנתערב אצלם רע הי' תערובת בעצם ול"ש להפרד, וא"כ י"ל דמה שנתחדש כאן הוא זכות להם, דקדושת המחנות שניתן להם עכשיו עם הקמת המשכן גרם להשלים מעמד הר סיני שהקב"ה ישכון אתם בתוך טמאתם, ויוכלו לשלוח מהם הטומאות וזה בגדר "שילוח" ולא בגדר שהגברא יוצא ונפרד לגמרי מכלל ישראל, ולכן הוא עדיין יכול להשאר בכלל ישראל וא"צ להיות בדד.

שו"מ שכ"כ רש"י הירש לעיל י"ג מ"ו דלא מוכרח שיהי' בדד ממש כיון שיכול לגור בעיר שאינו מוקף חומה וגם אם הוא מחוץ למחנה יתכן שישב עם שאר מצורעים כמבואר בהפטרה דהיו ד' מצורעים ביחד, וכן מבואר בברכות נד. דשני מצורעים היו מהלכין ביחד בסוף המחנה, אלא דאין לו לישב עם שאר טמאים, כמבואר בפסחים ס"ז. דמזה המקור שמשלח חוץ לג' מחנות, אבל עכ"פ בוודאי מכוון התורה הוא שיהי' מובדל משאר אנשים כדכ' רש"י כאן כיון שהבדיל בין איש לאשתו וב"א לחבירו, והאריך בזה החינוך כאן מצוה קע"א, ונראה דגם אם יהי' אתו כמה אנשים עדיין ירגיש בעונשו, כיון שלא נותנים להיות עם אחרים כמו שהוא רגיל בו, ובמה שהבאתי לחקור מהגרי"ד שלזינגר שליט"א אם מותר לו לדבר בטלפון, אמר לי דודי הג"ר משה ארי' קויפמן שליט"א דפשיטא דמותר דכמו שבתקופת הקורונה אם מישהו הי' חייב להיות בבידוד גם אם הי' מדבר בטלפון כל היום עדיין הרגיש בדידות גדולה, ה"נ גם אם יהי' בטלפון יתקיים היטב בדד יהי'.

מה שלא יוצא רבו של המצורע חוץ למחנה כרוצח

אלא דהק' מו"ח הג"ר אליהו אליעזר קויפמן שליט"א בדרך דרוש, דמ"ש מרוצח שגולה לעיר מקלט דאמרי' במכות י.

פרשת מצורעענין צרעת שא"י לפתוח פיו בתורה ותפלה

פרשה זו נקראת פרשת מצורע, ע"ש סדר טהרת המצורע, ובדרך כלל הוא מצורף לתזריע, אבל יש שנים שנתחלק הפרשה מפרשת תזריע וא"כ בוודאי יש ענין מיוחד להתבונן ב' מצורע לחוד.

[עוד מה שנוגע רק לשנה מעוברת - יש בשבת זו שבת הגדול שכולל בתוכו כל השבוע הבא, וכן יום ראשון של פסח וכל ההתעסקות בשבת זו הוא להכין עצמינו ליו"ט הקדוש, אבל באותה זמן אנו צריכים לעסוק גם ב' מצורע, ובמבט שטחי ענין פרשה זו רחוק מעניני היו"ט כרחוק מזרח ממערב, בפרט בזמנינו שאין צרעת נוהג, אבל כיון שסיבב הקב"ה שיהי' עכשיו ' מצורע בוודאי יכולין אנו למצוא בפרשה זו עיקר ההכנה ליו"ט הקדוש.]

ונר' להקדים בעז"ה כמה הערות על פסוק שני:

א: זאת תהי': ל"ל דנקט תהי' בלשון עתיד ולא נקט זאת תורת המצורע. ובכלל ל' תהי' מיותר וכ"ה באלשיך הקדוש ובפנים יפות. [חז"ל דרשו מנחות ה. בהווייתה תהא לעיכובא ואמרי אמת פי' שישאר בשפלותו תמיד כמו שהי' בעת טהרתו]

ב: תורת המצורע: למה נקט התורה של המצורע ולא מצות המצורע הרי כל המצוות וההלכות של התורה נובעים מן התורה, ולמה הודגש כאן התורה של המצורע.

ג: ביום טהרתו: ל"ל למימר זה הרי זה מובן מאליו מהמשך הפרשה וכן דקדק החת"ס בתורת משה.

ד: והובא אל הכהן: צ"ב הרי הכהן יוצא אליו לחוץ למחנה וא"כ למה כ' בלשון שהוא מובא אל הכהן ובתנחומא פירשו דהוי כאילו כ' והוא בא וצ"ע דא"כ כתוב בלשון שיהי' מובא ע"י אחרים.

והנראה בעז"ה בהקדם דברי המדרש כאן זאת תהי' תורת המצורע הה"ד ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך, בן עזאי הי' יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו אמרו ל' שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק, אמר להן לאו, אלא מחריז ד"ת לנביאים ונביאים לכתובים וד"ת שמחין כיום נתינתן בסיני וכו' [ר"ל אף שיודע לחרוז התורה כספיר ומרגליות כבן עזאי אין הקב"ה חפץ בתורתו] א"ר לוי מצינו בתנ"ך שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של אדם רשע, מה"ת, ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא, מן הנביאים ויהי הוא מספר למלך וכו' אפי' בסוף העולם הסיטה הקב"ה והביאה כדי שלא יספר אותו רשע בשבחו של הקב"ה, בכתובים מניין שנא' ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי.

וביאר רבינו השפ"א "דהנה עיקר בריאת האדם להעיד על הבורא ית' וזה כח הדיבור דכתיב לנפש חי' ומתרגמינן לרוח ממללא, ונבחרו בני"י שהם עיקר האדם כדאיתא אתם קרויים אדם עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו, אך צריכין מקודם לתקן עצמינו להיות כלים להוציא דבר אמת מפה, וזה עיקר הצרעת שנקרא סגירו שא"י לפתוח הפה כראוי בתורה ובתפלה, וכ"כ הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך, לכ"כ זאת תהי' תורת המצורע שעיקר הטהרה הוא להיות כלי מוכן לתורה, אך גם זה אמת שע"י התורה יכולין לתקן עצמינו ג"כ, הגם שאין עוסקין בתורה, אם הכוונה לש"ש כדאיתא המאור שבה מחזירן למוטב, וזה ג"כ פי' תהי' תורת המצורע ביום טהרתו, וכתיב בורא ניב שפתים וכו' שכשהקב"ה מרחם על האדם ופותח פיו בתורה נתרפא ומתקרב, וע"ד הרמז י"ל בפ' והובא אל הכהן דקשה הא כתיב ויצא הכהן, רק שקאי על תורת המצורע שזה הניצוץ מדברי תורה שבכוחו מתרפא המצורע, הארה זו בא אל הכהן, אז הכהן זוכר בהמצורע והולך אליו בחוץ לראות את נגעו, וכל צרעת וסגירו ע"י עשי' גשמיות כדכתיב ימי המעשה יהי' סגור, אבל בש"ק אין מגע צרעת ולכן שבת סהדותא מקרי ויכולין להעיד על הבורא ית' ונפתח ההסגר. [תרמ"ו]

עוד כתב דמ"ש בכ"מ תורת המצורע תורת הזב הוא משום שכל התיקונים נעשים בכח התורה, וכפי מה שמתקן מעשיו זוכה להתקרב אל התורה, וזהו תיקונו דכולא באורייתא איתכליל, וכ"ד יש לו שורש בתורה וכ"ש נפש הישראלי, וכ"ז שיש בו פגם וקילקול א"י להתדבק בשורשו וז"ש מה לך לספר חקי, ואיתא כי צרעת בא מלה"ר מוציא רע, פי' דיש ללמוד תיקון הנפש מהגוף, ונודע כי עיקר חיות האדם בלב והריאה והדם שנמצא בלב מתפשט בכל האברים וחוזר ללב, וזה קיום האדם דמו בנפשו, והריאה להוציא אויר ולהכניס אויר וכמו כן בנפש האדם עיקר כוחן של ישראל בפה והוא להוציא מפנימיות האדם דיבורים בתורה כמאמר חיים הם למוציאיהם בפה, ואיתא דברים היוצאים מן הלב נכנסין אל הלב, פי' שכל דיבור בתורה שמוציא האדם כראוי בכל לבו נכנסין הם ללבו ומוצא בהם טעם חדש והוא ממש כדמיון הילוך הדם מהלב לכל האברים וחזרתו ללב, וכו' וכמו כן להיפך מוציא רע הוא שיש ג"כ יצה"ר בלב האדם משמאלו, כמ"ש לב כסיל משמאלו, וכשמוציא הבל שמאלי לחוץ מכניס בו רוח שטות ולשון ופה האדם הם המחברין הבל ורוח לנפש האדם וז"ש מות וחיים ביד לשון כדאיתא במדרש, ועוד שם כי גדול לה"ר מע"ז ג"ע ושפ"ד, שנק' גדול ולה"ר

נקרא מדברת גדולות לשון כפול, פי' הדברים כי כל אלה הם כוחות באדם, למשל ג"ע ושפ"ד שהם בכח האדם למשול על חבירו ולהורגו וכן להטיבו ולהשפיע לכל מי שרוצה, אבל הגדולה להשי"ת בלבד הוא והוא בחי' אברהם יצחק שמסרו כל החסד והדין להקב"ה אשר לו הגדולה והגבורה, וכן ע"ז בכח העובד לעשותו אלהים אחרים, לכן נקרא גדול שבכח האדם לתת כח אלהות למי שעובד לו והוא בשקר והוא נגד מדתו של יעקב שהוא אמת ולכן ייחד עליו הקב"ה אלקותו שהוא אלקים אמת, ולשה"ר כולל הכל והוא נגד דהע"ה שהוא מלכותו והנהגתו את העולם, וז"ש מדברת גדולות לשון דיבור והנהגה שכל האברים נמשכים אחר הפה והלשון.

[תרל"ה]

הקטע הבא וכן הקטעים באותיות קטנות שייכים רק לשנה מעוברת

שבת הגדול ענינו לדרוש ולברר מלכותו ית'

עוד כתב עה"פ גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם, כי במעשה בראשית יש חכמה עד אין שיעור, וכפי הרצון של בני אדם להתבונן במעשה הבורא ית' כך מתגלה החכמה וזה נמצא רק בבנ"י, ובאמת השבת ניתן ע"ז להיות יום מנוחה להתבונן במעשה הבורא ית', שע"ז הוסד המזמור ליום השבת מה גדלו מעשיך ה' ומקודם היו נסתרים נפלאות הבורא תוך הטבע, וע"י הנפלאות ביצ"מ ששינה הקב"ה בטבע בעשרה מכות יצא מן הכח אל הפועל כבוד מלכותו ית', ובנ"י ע"ז נבראו לברר מלכותו בעולם, כמ"ש עלינו לשבח וכו' לתת גדולה ליוצר בראשית, וזה עיקר השבת שנקרא סהדותא שע"ז נברא העולם כמ"ש כל מה שברא הקב"ה בעולמו לכבודו ברא, ויתכן שזה הרמז מה שדורשין בשבת הגדול, שכשקיבלו בנ"י מצוה הראשונה בזה היום והוא הכנה לדורות וכמו שניתנה תורה בשבת כן קיבלו המצוות בשבת והקדימו קבלת המצוות כענין שנא' עושי דברו והדר לשמוע, וכתוב נר מצוה ותורה אור ונר הוא הקבלה לאור כן המצוות מתקנים רמ"ח אברים להיות כלי מוכן לאור תורה, ואמת כי המצוות הם תיקון העשי' שאין לך דבר שאין בו מצוה, וע"י המצוות יודעין בנ"י לדרוש במעשה בראשית, כמ"ש דרושים לכל חפציהם וזה תכלית השבת ונקרא שבת הגדול, ובו הזמן לדרוש ולברר כח הבורא בכל מה שברא. [שבת הגדול תרמ"ז]¹⁴

העולה מכל דברי השפת אמת דעיקר תכלית הבריאה שיהי' מי שיעיד על מלכותו ית' בעולם, ולזה נברא האדם עם כח הדיבור שנא' לנפש חי' לרוח ממללא ובנ"י הם עיקר האדם שנבראו לזה, ובשעת יצ"מ נוצר מציאות העם שתכליתם לברר על מלכותו ית' שנא' עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, וזה נעשה ע"י דיבורי תורה

¹⁴ ויש להוסיף לנתבאר בעניני שבת הגדול בשם אוהב ישראל דבשבת זו נתעורר כבר הארת מוחין דגדלות, עי"ש מה שביארנו ענין מוחין דגדלות ע"פ בני יששכר, א"כ י"ל דמסגולת שבת הגדול שבכח של דרשא אפשר להכניס בכל הציבור מוחין דגדלות ע"י שיתכולו בגבורות ה' באופן של גדלות הדעת, וזה"פ בשפ"א שאפשר לדרוש ולברר כח הבורא, וא"כ שם דרשת שבת הגדול אינו במקרה, רק בעצם, דהורשא בא לנצל כח הגדלות שיש בשבת זו.

ותפלה, וזה עיקר כוחן וחיותן של כלל ישראל, והדיבורים הם היוצאים מפנימיות לב האדם, אלא דע"י הצרעת שנקרא סגירו סותם כח הפה שא"י להוציא דברי תורה ותפלה, והקב"ה אינו חפץ בקילוסו ותורתו, ואין הוא כלי מוכן לאור התורה כלל, ולזה צריך שיתרפא מן הצרעת ואז יוכל שוב להוציא ד"ת ותפלה והודאה להקב"ה, אולם ע"י ד"ת גופא לש"ש ביכולתו ג"כ לתקן עצמו, ועיקר התחלת טהרתו בא ע"י ששולח לו הקב"ה הארה מן התורה וזה מרגיש הכהן ולכן בא לטהרו לגמרי.

וכל ענין יחס המלכות וההנהגה להקב"ה נקרא גדולה, וזה ענין השבת הנקרא עדות ואז אומרים מה גדלו מעשיך ה', ושבת סהדותא אקרי ואז ניתן לדרוש ולברר מלכותו ית', ולזה נקרא שבת הגדול לפי שמשבת זו הותחל ענין העדות על מלכותו ית', אולם מי שעוסק בלה"ר הרי הוא מוסר כל כוחותיו שהם נמשכים אחר הלשון לצד הסט"א, ולזה נקרא לשון מדברת גדולות, ואז לא יוכל לעסוק בגדלות הבורא, ונסתם פיו מלהוציא דיבור תורה ותפלה והודאה להקב"ה.

בזוה יתיישבו בעז"ה כל השאלות:

א: מה שנקט לשון "תהיה" בא לרמז דעיקר טהרת מצורע תהי' אך ורק כשתהי' שם התורה של המצורע היינו שיבוא איזה הארה מן התורה. [והחת"ס בתורת משה פי' דקאי על הלומד תורה בטהרה ומלמד עם מצורע כריב"ל כתובות עז: שלמד עם בעלי ראתן "תהיה" היינו יהיה סופו שוהבא אל הכהן היינו הכהן העליון זה הקב"ה בגן עדן שישאר חי בג"ע כריב"ל שם]

ב: לכן הודגש תורה דעיקר תכלית הטהרה הוא שיהי' כלי מוכן לאור התורה. וכן שעיקר תיקונו בא מכח התורה וככל שיתקרב אל התורה כך ימצא תיקונו.

ג: ביום טהרתו משמעו שכבר לפני שהותחל סדר הטהרה כבר חלה שם יום הטהרה כיון שכבר נתנוצץ עליו אור התורה שמחמתו יבוא הכהן אח"כ.

ד: מש"כ והובא אל הכהן קאי על אור התורה דקאי על תורת המצורע, שזה הניצוץ מדברי תורה שבכוחו מתרפא המצורע, והולך אליו בחוץ לראות את נגעו.

ענין הפרשה לצאת ממצב סגירת הפה

ובזוה יובן ענין הפרשה דבעוד דבפ' תזריע הי' עיקר העסק איך שנטמא האדם ע"י כל סוגי נגעים ונסתם פיו וחיותו ואין בכוחו לעשות תפקידו בבריאה, פ' מצורע ענינו לצאת מן המסגר וכמ"ש הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך, ולהכנס במצב של טהרה ופתיחת

הפה לתורה ולתפלה ולהודות להקב"ה ולספר גבורותיו ונפלאותיו, ועיקר הטהרה נבע מכח התורה גופא.¹⁵

עפ"ז יובן היטב איך פ' מצורע מצטרף לעבודת שבת הגדול, דהרי בשבת הגדול נעשו בני' כלים לאור התורה ונפתח פיהם לברר מלכותו בעולם, וכל ענין עבודת ליל הסדר הוא ע"י הפה, אם ע"י הסיפור באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים, אם ע"י השבח ההודאה להקב"ה, וכמו שכבר האריך השפ"א על פסח, דפסח היינו פה סח, שהפה נפתח ע"י הגאולה דלפני זה הי' הדיבור בגלות, ולכן העסק בשבת זו הוא להכשיר ולהכין את הפה לעבודה גדולה זו, וזה רמז ענין דרשת שבת הגדול שענינו לדרוש ולברר כבוד מלכותו בעולם, וכן בלא"ה יש לו לפה להיות מקום קדוש בשביל אכילת מצה, וכמ"ש **תפארת שלמה** עה"פ מצות תאכל במקום קדוש.

טהרת המצורע הוא רחמים מהקב"ה

זאת תהי' תורת המצורע וגו' וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: [שם ב-ג]

כבר הבאנו השאלה דל"ל תיבת תהי', עוד הק' **החת"ס** [בתורת משה] הא לעיל בפ' צו במ"ש זאת תורת העולה דרשו דתורת בא לרבות הפסולין שאם עלו לא ירדו, והכא מאי אתא לרבות. עוד העיר מה שכבר העיר **באבן עזרא** ועוד רבים, במש"כ והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע והול"ל להיפך שנרפא הצרוע מנגע הצרעת.

¹⁵ בזה אפש"ל בדרך צחות מה ששבת אחרי פסח יש שליסל חלה [חלת מפתח] להורות דע"י העבודה של פסח אנו זוכים מחדש לפתוח הפה לדבר ד"ת ותפלה, ושבת שמיני של אחרי פסח זה תמיד הקדמה לפרשיות תזריע ומצורע וסגולתה לקבל מפתח שלא נהי' במצב של "סגירה".

ואגב שמעתי עוד פי' נפלא בענין השליסעל חלה **מהגרמ"י רייזמן שליט"א** ששייך בפרט בשנה דע"פ חל בשבת דהוי כמו השנה שנכנסו ישראל לארץ. דאז ביום שאחרי פסח בכ"ב ניסן צוה ה' ליהושע לסבב עיר יריחו כל ימות השבוע וביום השבת נפל החומה, וכ' היעב"ץ דיש לעשות זכר לנס זה וא"כ י"ל דלזה יש שעושים חלה עגולה זכר לחומת יריחו והמפתח הוא לזכר שפתחנו את יריחו שהי' סגור לחלוטין כמ"ש **ויריחו סגרת ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא: [יהושע ו א]** ובתרגום יונתן שם דהי' סגור עם כוחות הכיבוש. והוספתי בעז"ה דאז גם קיבלנו מפתחות הקדושה של א"י וכמ"ש **בְּרָחַל וְנַחֲשֶׁת מְעַלְפָּה וַיִּכְמְדוּ דְבָאָדָה: [דברים לג כה]** וברש"י שם "שהיו גבורי ישראל יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה **במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת**" ולעומת מנעולים גשמיים של כוחות הטומאה יש מנעולים רוחניים של כוחות הקדושה, והמפתח איך לשבור מנעולי הטומאה הוא ע"י ההכרה המוחלטת שאין עוד מלבדו ולזה תיקן אז יהושע שבח עלינו לשבח שמורה ענין זה שאפס זולתו, וזה גופא בונה מנעולי הקדושה שגם בלי שום שמירה גשמי לא יוכלו האויבים ליכנס ולזה כ' הבטחה לא יחמוד איש את ארצך בעלותך וגו' דיש שמירה רוחני. והוסיף הרב שליט"א דלזה הי' צריך להיות הפלת חומת יריחו בשבת דוקא דכדי לדחות טענת הגוים דליסטים אתם שכבשתם ארצות ז' עממים בעי' כח שבת שאז מעידים שהקב"ה ברא שמים וארץ ואז יש תשובה וכמ"ש רש"י ריש בראשית, ולזה ילפי' **בירושלמי מו"ק פ"ב ה"ד** מכיבוש יריחו שהי' בשבת דאפשר לקנות בית מן הגוי בא"י אפי' בשבת, כיון דאולי רק כעת ע"י קדו' שבת יש יכולת להציל א"י מן הגוי. והוספתי בעז"ה דזה ראינו בשמחת תורה תשפ"ד שחל בשבת דבמקומות שלא שמרו שבת פרצו המחבלים גם אם הי' שמירה מעולה והכל בטענה דלסטים אתם כידוע היום בכל העולם, מאידך במקומות שמרו שבת לא נכנסו הגם שלא הי' שמירה גשמית כלל.

ותי' דהנה בעל הרחמים ית"ש שולח יסורים לעורר האדם לתשובה, ויש אשר ישובו כפרעה וכשיהי' הרוחה יכבד לבו, אבל יש שע"י היסורים נותן אל לבו ומתקן נפשו, א"כ לטובתו הי' היסורים האלה, עכ"פ יהי' איך שיהי' הקב"ה שומע לו ושולח לו רפואה, כמו שגם לפרעה שמע אע"פ שלא היתה תשובתו רק לפנים, ולכן אמר זאת תורת אפי' הפסולין, פי' שאינם צועקים אלא לפנים מ"מ ירפאהו ה' לפי שעה, אך באמת רצון ה' שתהי' תורת המצורע שיהי' נרפא נגע הצרעת מן הצרוע עצמו שישוב ויתקן עצמו לעולם, ולא כפרעה שרק המכה הלך ולא הצרוע.

עוד כתב [כאן בתורת משה ובדרשות ח"ד עמ' רמ"ז בחדש ד"ה וביום] דכאן רמז על החוטא המרוחק מהקב"ה וכששב אל ה' הקב"ה חותר חתירה ויורד אליו ע"ד אני אשכון את דכא [סוטה ה. ואת דכא ושפל רוח וכו'] חד אמר אתי דכא (אני מגביהו עד ששוכן אצלי והיינו אשכון את דכא) וחד אמר אני את דכא (אני מרכין שכינתי אצלו) ועי"ז באור פני מלך נגמרה תשובתו בלב שלם. וזה המצורע ביום טהרתו שנותן אל לבו לקדש ולטהר עצמו, ואין יכולת בידו כי הוא משוקע בטומאה, והובא אל הכהן מחשבתו הטהורה הזאת הובא אל הכהן הקב"ה [כ"כ בזה"ק לעיל פ' תזריע ח"ג מט: והובא אל הכהן דא הוא קב"ה והוא ע"ד סנהדרין לט. אלקיכם כהן הוא] היודע מחשבותיו, ויצא הכהן אל מחוץ למחנה ישלח לו עזרתו מקודש גילוי שכינתו השוכן אתם בתוך טומאותם, וראהו הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ע"י ראיית הכהן ית"ש והשגחתו בעין חמלתו עליו, מיד נרפא נגע הצרעת מן הצרוע היינו שנגמרה רפואתו ונתקבלה תשובתו כי באור פני מלך חיים.

ובדרושים ואגדות דרוש לשבה"ג [עמ' ד"ש] כתב כע"ז דכנר' ק"ל לשון והובא אל הכהן הא הכהן יוצא אליו ולזה פי' דקאי על חוטא שמרוחק מאד מהקב"ה ורוצה לשוב, אז תחלה והובא אל הכהן [ר"ל הוא-בא תנחומא] היינו שבתחלה יפתח הוא אל הכהן ית"ש כחודו של מחט ואח"כ יוצא הכהן אל מחוץ למחנה היינו בחתירה תחת כסא הכבוד.

כלל ישראל במצרים היו בבחי' דרך רחוקה

וממשיך [בתורת משה ודרשות שם] לפרש מה שיש לחקור דמבואר בפסחים צג: דמי שהוא מן המודיעים ולחוץ בע"פ בחצות אין חיוב פסח עליו ולא הטריחו רחמנא ב' שבועות קודם ליסע מביתו להיות מוכן מבעוד מועד [כ"ה שי' הצל"ח פסחים ג: וכן נקט החת"ס פסחים ע: ד"ה יהודה דלא כמנ"ח מצוה ה' י"ג] ודרך רחוקה פטור, ואילו משום עולת ראיי' מחוייבים כל ישראל לשאת רגלם מקצה

מבעלזא בביאור מדוע בכורך שאנו אומרים זכר למקדש כהלל מזכירים את הפסוק **על מצות ומרויים יאכלוהו** הנאמר בפסח שני [במדבר ט' י"א] דאנו מבקשים דעוד השנה נזכה להקריב פסח שני, וכשנאמו הדברים לפני **בעל שרת שואל ומשיב** תמה שהרי אין ציבור עושים פסח שני פסחים עט. ושלא הרה"ק מבעלזא שמפורש בירושלמי פ"ט דפסחים ה"א ובתוספתא שם פ"ח ה"ב דלדעת רבי יהודה אם ניתן לישראל לבנות בית הבחירה בין פסח ראשון לפסח שני עושים הציבור פסח שני. ובמועדים וזמנים ח"ג סי' ר"נ הק' ע"ז שהרי רבנן פליגי על רבי יהודה בזה ואיך נקט להלכה כר"י ויש שתירצו שהתוספתא תולה דין זה במח' רבי ורבי נתן בגר שנתגייר בין שני פסחים אם יעשה פ"ש והנה הרמב"ם פ"ה מקרבן פסח ה"ז פסק בזה שחייב להביא פ"ש וא"כ ה"ה בדין שחייבין הציבור להקריב פ"ש וכ"כ המנחת חינוך מצוה ש"פ אות י"ג בפשיטות שהציבור עושין פסח שני]

*משמעות הטהרה ע"י האזוב

וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב: [שם ד]

בטעם שמביא כל מינים אלו כ' רש"י "לפי שהנגעים באין על לשון הרע, שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הווקעו לטהרתו צפרים, שמפספסין תמיד בצפצוף קול: **ועץ ארז** - לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: **ושני תולעת ואזוב** - מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאותו, כתולעת וכאזוב". ומקורו ממדרש תנחומא סימן ג וז"ל "מה נשתנה קרבנו משאר קרבנות, על שסיפר לשון הרע, לפיכך אמר הכתוב יהא קרבנו שתי צפרים צפרים שקולן מוליכות, ועץ ארז הארז הזה אין גבוה ממנו, ולפי שהגביה עצמו כארז באה עליו הצרעת, ד"א אמר רבי שמעון בן אלעזר על גסות הרוח הצרעת בא שכן את מוצא בעזיהו... האזוב הזה אין באילנות שפל ממנו ולפי שהשפיל עצמו לפיכך מתרפא על ידי אזוב...

ובש"ך עה"ת הוסיף לבאר צירוף ארז ושני תולעת ואזוב לפי שהארזים עולים ארבעה וחמישה בשורש אחד והתולעת באה ומכה בפיה אחד או שנים מהם ומיבשתו ומפרידתו ומשברתו ממקום יניקתו עד שאבד ורואיו יאמרו איו, כן זה עשה בלשון הרע הפריד בין אדם לחבירו עד שאמר, **אין זה בעולם, ראשי תיבות אזוב**,¹⁶ מרוב ההשפלה שבאה לו מחמת לשונו הרע, אם כן זה הלשון שהוא פטיט ישחט, ויקחו דמו ויטבול בעץ הארז, ובאזוב רמז שילך וישפיל עצמו וילחך עפר רגליהם וידבק בהם וישאל להם שימחלו לו, שעבירות

אחר, ועיקר המצוה להיות בראיית פנים ביום ראשון, והרי פסח חמור ולא החמירה תורה עליו, אלא הוא הדבר אשר דברנו כי ישראל בבחי' צדיקים גמורים הבאים לראות פני שכינה, ונוסעים ממקום רחוק ועולים מעלה מעלה להראות אל ה' והם בבחי' אתי דכא שהם עולים אל ה', וכדרך שבאים לראות כך באים לראות, **אמנם במצרים היינו בדרך רחוקה ורק התעוררות מעט ויאמן העם והקב"ה קירב עצמו לנו, אשכון את דכא, ע"כ לזכר זה אינו מחוייב לעקור עצמו מביתו אלא סמוך לזמן פסח בחצות עכ"ד מרן החת"ס.**

העולה מדברי מרן דכל ענינו של פ' מצורע בא להורות על החוטא המשוקע בחטא כ"כ עד שבדרך הטבע אין ביכולתו להטהר, לזה נתגלה כאן מדת הרחמים והחמלה של הקב"ה שנקרא כהן, שאם רק יפתח פתחו של מחט ויהי לו התעוררות תשובה, אז הקב"ה כבר יצא אליו למדרגתו בתוך טומאתו, ויטהרנו מן החטא וזהו כל ענינו של קרבן פסח שמורה על ענין זה שבשעת יצ"מ היינו כ"כ רחוקים ומשוקעים בטומאה ואעפ"כ בא הקב"ה אלינו למדרגה שלנו והעלה אותנו.

לכן צריך כהן שהוא מדת החסד

ובזה יובן היטב דברי האמרי אמת [הובא בליקוטי יהודה ד"ה והובא] במש"כ והובא אל הכהן שהי' צריך להיות ע"י כהן דוקא, כי איתא בפ"א דנגעים מ"ד מראות נגעים וכו' עקביא בן מהללאל אומר **שבעים ושנים** עי"ש זה רמז לשם ע"ב שהוא חסד, והיו צריכים כהן שהוא ג"כ חסד, ואיתא במשנה שם [פ"ב מ"ה] על מה חסה תורה על ממונו הבזוי, ק"ו על ממונו החביב וכו' ק"ו על נפש בניו ובנותיו, אם כך על רשע ק"ו על של צדיק עי"ש היינו שהכהן הי' צריך לעורר הק"ו הזה וללמד זכות, וצוה הכהן וגו' בטרם יבא הכהן. עכ"ד. היינו דכל ענינו של הכהן בפ' זו כיון שהמצורע מצד עצמו הוא כ"כ מרוחק, והוא הטומאה הכי חזקה והכי מרוחקת מן הקדושה, לכן בעינן לעורר עליו רחמים וחמלה גדולה כדי לטהרו, ולזה בעי' כהן שהוא המחזיק במדת החסד, לעורר עליו מדת הרחמים.

ולפ"ז א"ש ג"כ שיש ענין בעסק פ' מצורע אחרי חג הפסח בשנה פשוטה, כי אנו רוצים לעורר רחמי הקב"ה עלינו שכמו שאבותינו במצרים זכו למדת החסד ואף שהיו בדרך כ"כ רחוקה מ"מ הוציאם הקב"ה וטהרם וקירבם אליו, כן אנחנו אף שאנחנו כ"כ רחוקים מהקב"ה ולא זכינו להקריב ק"פ בפועל מ"מ ע"י מדת הכהונה שמורה על החסד והרחמים של הקב"ה נזכה עכ"פ להקריב פסח שני שמיועד למי שהי' בדרך רחוקה. [וידועים דברי הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע לאביו מהר"ש

¹⁶ ובה א"ש למה דוקא כאן בפ' מצורע כתוב פעמיים אזוב חסר בלי וי"ו וכן בנגעי בתים וכדהעיר בספר מנחת שי שם וז"ל [לקמן יד מט] "ואזוב: בהעתק הללי ואזוב, ירוש' ואזוב, ע"כ. וברוב ספרי הדפוס מל' וא"ו כתי'. אך בכל ספרי מדוייקי' כ"י ובדפוס ישן חס' וא"ו. גם טבמ"ג פ' בא נמס' ג' ואזוב מלאים בתורה, וכן כתבם יהרמ"ה ז"ל, ואין זה מהם. [ואזוב]. עכ"ל המנחת שי". אולם עי' לקמן בשם אלשיך וחידי"א עשו ג"י באזוב מלא.

שבין אדם לחבירו אין המקום מכפר עד שירצה את חבירו...

ובאלשיך כאן הוסיף דלכן מצותו לקחת אזוב שיעור טפח, להורות קוטן וכפיפה יתירה על טבעו. והוא לרמז הדבר השלישי אשר דבר התנא באומרו [אבות ג א] ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. כי רוח מלפניו יתברך יעטוף, כי אימתו יתברך תבעתנה ותהיה נפש האדם כפופה לפניו. וזה רמז באזוב שהוא קטן שבכל האילנות וגם הוא טפח בלבד. וזכר לדבר כי האזוב הוא משל ורמז אל הנפש, **והוא כי אזוב עולה מספרו שש עשרה**,¹⁷ וכן עולה נפש במספר קטן. והכונה שיסמוך שלשה אלה יחד, מקל של ארז ושני תולעת ואזוב, למען יזכור מה שעל ידם יתקן רעת מדתו הדומה לעץ הארז, וזהו ועץ ארז וכו' **עכ"ד האלשיך**.

ועה"פ **תתשאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלפין**: [תהלים נא ט] כתב האלשיך "כמו שהחטאת את המצורע באזוב שיתן בו אל לבו הכנעה, כן תטע בלבי הכנעה ושפלות להכיר חסרון האדם ושפלותו לפני קונו אשר חטא לו, ואשר נגרע ערכי על ידי העויתי, ובזה ואטהר אני מעצמי. ועד"ז מש"כ השיבנו ה' אליך ונשובה, דר"ל שעל ידי התחלתו יתברך אגמור אני התשובה".

והחיד"א בנחל קדומים כאן אות א כתב "אם יהיה לו גאווה הוא שני לתולעת כי התולעת ראשון שאוכלו בקבר א"נ כי המתגאה הלך אחר החומר ואז יתוש קדמו במעשה בראשית והוא שני לתולעת. ולכן ידבק באזוב שהוא יצה"ט וכן **אזוב עם הכולל גימ' טוב**"¹⁸ ודבק בנשמה והוא קודם לכל כי נשמות נבראו ביום ראשון".

*האדם צריך ללמוד מעצמו מכל מינים אלו

והעיר באילת השחר דבזה שמביא צפרים מפטפות נמצא שהקטיגור נעשה סניגור וא"כ למה לא יביא צפרים שאינם מפטפות, וכעין זה קשה במש"כ רש"י שמביא עץ ארז לפי שהנגעים באים על גסות הרוח. עוד העיר דלמה עושים רמז רק לדיבור לשה"ר הרי **החפץ חיים** [הל' לה"ר כלל א' סעיף ח'] מוכיח שאיסור לשון הרע זה גם בכתב וברמז ולא דוקא בדיבור [וגם הצפרים לא עושים רעה בדיבורם, ולכל היותר אפשר לדמות את פטפוטם לדברים בטלים]

עוד העיר דמה השייכות בזה שהם מפטפים והוא מפטפט, ולמה נצטוו להביא צפרים, ועי' רמב"ן דשם

צפור כלל לעופות הקטנים המשכימים בבקר לצפצף ולשורר וכו', ומ"מ מה הענין להביא מין זה, ובהכרח כתוב כאן שצריכים ללמוד מזה, ובאמת כששומעים בבוקר קול צפורים המצפצפים לא שמים בזה לב לדבר מיוחד, ואף על פי שכתוב בפרק שירה שהבע"ח אומרים שירה ויתכן שזה שירתן, מ"מ העיקר צריך ללמוד מזה, משום שיש לימוד מכל בעל חי, ויש בע"ח דעיקר התועלת מהם הוא בענינים גשמיים, וכגון שור שחורשים אתו ואוכלים מבשרו וזה מהמאכלים העיקריים של אדם דנותן כח ובריאות, וכן משאר בע"ח העומדים לאכילה, אבל מצפרים אף על פי שמדברים על טהורות, מ"מ לא כ"כ ניזונים מהם, וא"כ יתכן שעיקר התועלת שבהם הוא בזה גופא, שרואים שהקב"ה ברא ברואים ליהנות מהם בני אדם, איך שבעל חי נברא לשורר לעשות נחת רוח, וזה מה שתובעים מהמצורע להתבונן במה שאומרים לו להביא צפרים, נכון שיש פטפוטם, אבל תנצל לדבר דיבורים העושים נחת רוח ולא לדברים אסורים.

ובאמת לא אמרו להביא מהעופות הטמאים (וכגון ינשוף) שמשמיעים קולות לא נעימים, ללמד לאדם שינצל לדבר דברים מועילים להנות בהם בני אדם ולא לעשות רע.

וכן במש"כ דעץ ארז ושני תולעת ואזוב זה להורות שישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב. הנה כל זה טוב למי שלמד את פירוש חז"ל אז יתכן שישים לבו למה צריך להביא מינים אלו, אבל מי שאינו יודע מה ילמוד מזה, וכנראה דאדם צריך לשים לב וללמוד ממה שקורה אתו דשום דבר לא נעשה סתם, ואם מצוים עליו להביא מינים אלו עליו ללמוד שחטא בגסות הרוח וצריך להשפיל עצמו, ואם אדם לא לומד מכל מה שקורה אתו או סביבותיו, עלול ח"ו שלא ישיג התועלת הדרוש, ובודאי יקוים הדין, אבל חסר התועלת שמביא דברים אלו, וכמו שהבינו חז"ל כונת התורה בזה שאדם צריך לשים לב שנצטוו להביא שני תולעת בכדי ללמוד להשפיל את עצמו, ואף על פי ששני תולעת הכונה לצמר צבוע זהורית ולא לתולעת, מ"מ כיון שזה נקרא כך צריך ללמוד להשפיל עצמו כתולעת.

ומי שם לב לכך כשרואה תולעים, אבל מי יודע אם לא לשם כך נבראו התולעים ללמד לאדם שלא יתגאה, ואם אדם לא מבין הדבר ומתוך גאותו הגיע לדיבורי לשון הרע ונצטרע, אח"כ מלמדים אותו ע"י שמביא שני תולעת דבא ללמד לאדם להשפיל עצמו. **עכ"ד האילת השחר**.

¹⁷ עיי' לעיל בשם מנחת שי דכתוב אזב בלי וי"ו וצ"ע.

¹⁸ עיי' לעיל.

*עיקר פרק שירה לקחת מוסר השכל מן

הנבראים

ויש להוסיף ולהשלים דבריו, ע"פ מש"כ בפתיחה לספר הנפלא כנף רננים בפירושו לפרק שירה,¹⁹ דכל עיקר פרק שירה מיוסד כדי ללמוד ולהכיר מתכונת כל הנבראים איך לעבוד את ה', והאריך שם דאבותינו הקדושים לפני מתן תורה למדו את הכל בתוך טבע הבריאה שהתבוננו בו ועמדו על עומק חכמת הבריאה וממנו הבינו כל טעמי המצוות, ולכן היו רוצים להיות רועי צאן שיהיה להם זמן שקט להתבונן בזה ולהגיע עי"ז להשגות בדרכי התורה, וזה ענין חכמת שלמה שעמד על הכל מתוך הבריאה וכמ"ש וידבר על העצים וגו' [ואעפ"כ לא עמד מתוכה על מצות פרה ולזה אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני], ואחרי מ"ת מי שלומד לשמה בכל עת א"צ לזה, אבל סתם המון עם שבין כך לא מנצלים היטב כל הזמן לתורה, כדאי להם להתבונן בבריאה, וזה עיקר מעלת עסק פרק שירה שבעבורה זוכים לעוה"ב, וא"כ מובן היטב שיש תביעה על כל מצורע כשרואה בעיניו את הציפורים והארז ושני תולעת ואזוב אז ממילא מתעורר בקרבו מחשבות של תשובה על לשה"ר והכנעה ושפלות הרוח.

אבל באמת לשון חז"ל בתנחומא חקת סימן יד "כיון שהשפיל עצמו כאזוב, לכך נתרפא על ידי אזוב" מבואר דע"י שמשפיל עצמו כאזוב לכן זוכה להתרפא מן האזוב ומבואר דיש משהו מיוחד באזוב וע"י שפלות הרוח זוכה לקבל סגולת האזוב. וראה לקמן.

*חכמת שלמה באזוב אשר יוצא בקיר

והנה בעיקר מש"כ עץ ארז ואזוב כתב באבן עזרא דעץ ארז ואזוב הוא הגדול וקטן במיני הצמחים והשווה לזה הפסוק מדברי חכמת שלמה, וכוונתו למש"כ על חכמת שלמה "וַיִּדְבֹּר עַל הָעֵצִים מִן הָאֲרֶז אֲשֶׁר בְּלִבְנוֹן וְעַל הָאֲזוֹב אֲשֶׁר יֵצֵא בְּקִיר וַיִּדְבֹּר עַל הַבְּהֶמָה וְעַל הָעוֹף וְעַל הָרֶמֶשׂ וְעַל הַדְּגִים: [מלכים א' ה' יג] ופשטות כוונת הפסוק מה טבע כל צמח וכל בהמה ומה רפואת כל אחת ועץ פלוני יפה לבנין פלוני וליטע בקרקע פלונית, וארז בלבנון הוא דוגמא לצמח היותר נכבד ואזוב בקיר הוא דוגמא לצמח היותר קטן, עי"ש ברד"ק, ועד"ז על הבהמה מה רפואתה ועיקר גדוליה ומאכלה, וא"כ ל"ש כלל לדיני טהרת מצורע, אולם במדרש [במדבר רבה פ"ט ג קהלת רבה ז ג והביאו רש"י בקיצור] הקשה "וכי אפשר לאדם לדבר על העצים, אלא אמר שלמה מפני מה

¹⁹ להג"ר חנוך זונדל לוריא זצ"ל מק"ק זאגער חדש מגיד בק"ק נאוהרדאק נפטר שנת תר"ז.

מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכים בעץ ארז ובאזוב, על ידי שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת כיון שהשפיל עצמו כאזוב נתרפא ע"י אזוב", ועד"ז בבהמה ועוף בדין שחיטה, וברמש בענין טעם הבדל שמונה שרצים ושאר שרצים לענין חובל וצידה, ולפ"ז גילה כאן שלמה הטעם שביארו חז"ל שבא לתקן ענין גסות הרוח ושישפיל עצמו כאזוב. וגם לא דיבר על תכונת הצמחים והבהמות. [אלא שצע"ט דלכ' אזובי קיר אינו האזוב שבתורה ראה לקמן בקטע זהות האזוב שבתורה]

*שלמה הבין שורש כל נברא והשתלשלותו

אולם באלשיך שם צירף הכל ביחד וכתב דשלמה הסביר הטעם למה נפרדו זה מזה בפירותיהם ולמה יש שאין מוציאים פירות ולמה יש באקלים אחד מה שאין בזולתו ואיזה דרך יניקת כל מין והשתלשלותו מלמעלה, ומה היא סגולת כל מין ומין שאין אחד מכל פרטי הצומח שאין לו סגולה, ולמה נבחרו קצתם לעבודת ה' מזולתם כד' מינים שבלולב ועץ ארז ואזוב, וההיקש בזה בעוף ובבהמה מה נשתנו טהורים מטמאים, ומאי זו בחינה היא יניקת כל מין ומין, ולמה נאכלים אלו ולא אלו וגם הפרש דרך אכילת זו מזה והראויים לקרבן למה אלו ולא זולתן, וסגולת כל אחד והפרש דרך כפרת כל סוג מחבירו זולת ידיעת דיניהם, גם טעם של הדבר למה נפרדו דיני עולה וחטאת ואשם ושלמים אלו מאלו לפי סוד הדבר, ועל דרך זה ענינים אין מספר ועל הרמש למה נברא והשתנות מציאותם זה מזה והשתלשלותם איך יש להם תליה לחיותן וכיוצא בזה, וכן בדגים למיניהם הטמא והטהור יחדו וטעמם לפי שורשם והשתלשלותם חיותן מלמעלה שעל פיהם נשתנו מיניהם והיתרן ואיסורן עכ"ד האלשיך.

והנה אם שלמה הי' צריך לתת טעם לאזוב וזה מפורש בקרא כדוגמא לחכמת שלמה בוודאי יש מקום להעמיק בזה יותר, ומקודם נבאר עצם זהות האזוב:

*זהות מין האזוב

האזוב הוא מין ירק שיש לו גבעולים [רש"י עה"ת שמות יב כב] ומוכח כן מהא דיש דין לענין פרה [פרה יא ט] לקחת שלשה קלחים ובהם שלשה גבעולים. ויש כמה מיני אזוב כמבואר בפיה"מ פ"ח דשביעית מ"א ומעשרות פ"ג מ"ט דמירי בסיאה והאזוב והקורנית וכ' שם דהם כמה מיני אזוב. ובגמ' שבת קט: נחלקו אמוראים איזה הוא אזוב האמור בתורה, דעת רב יוסף דזה המין הנקרא אברתה בר המג [אזוב הגדל במקום הגמי- רש"י] וכ"ה סתמא דגמרא קכח. וכן פי' רב האי גאון בפ"ד דנגעים מ"ו ור"ש שביעית פ"ח מ"א שכתבו אברתא. ודעת עולא שזו מרוא חיורא. כלומר מרוה לבנה. [עולא איקלא לבי רב

שיעשוהו משוכה לגינה. ואולי הוא מן הנמוכים והחלשים שבין זני העצים, בניגוד לארז. על כל פנים הוא מייצג קטנות ורפיסות, ושמא יש לחפש את הניגוד: "מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר" (שם) גם בקרקע גידולם. האזוב הוא צמח פשוט, מצוי בכל קיר, ואינו זקוק לקרקע מיוחד וטוב לשגשוגו. ואילו את הארז אין למצוא אלא בלבנון. עכ"ד רש"ר הירש. והמשך דבריו יובא לקמן.

*משמעות אזוב אשר בקיר

ויל"ע דאולי אזוב אשר בקיר הכוונה למה שקוראים היום "טחב" [moss בלע"ז] שהוא קטן מאד וצומח מתוך סדקי קירות ואבנים, ועל גזעי עצים, וכן בסדקי המדרכה ברחוב, ובעיקר במקום מוצל, ואי"ר כלל לאכילה או לרפואה ואין בו שום כח סגולי ידוע וזה מבטא שפלות נוספת, ובזה א"ש הביטוי מו"ק כה: בהספד בר קיפוק על רב אשי "אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו אזובי קיר" הדגיש דוקא אזובי קיר לעומת האזוב שבתורה שהוא צמח מכובד שיכול לגדול לגובה מסויים שיש לו כמה קלחים וגבעולים, גם ראוי לאכילה לתבלין ויש בו כח ריפוי עי' לקמן. ואלי זה כוונת קושית האבן עזרא בהוכיחו מחכמת שלמה. אלא דא"כ לא מובן דברי חז"ל שפירשו מה שדיבר שלמה על אזובי הקיר הוא טעם שאמרה תורה לקחת אזוב לטהרה מצורע ופרה וצ"ע. וכן צ"ע דלשון חז"ל אצל מצורע הוא לקחת הצמח הכי קטן, והרי האזוב בקיר הוא יותר קטן ואולי ר"ל במינו עכ"פ.

עוד יש לציין מה שמבואר בנדה נא. ושביעית פ"ח מ"א דאזוב צומח גם מאליו בלי זריעה וסתמו אינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה אלא שמחשבתו בשעת לקיטה קובעתו כמאכל אדם או בהמה עי"ש עוד פרטים. וע"ע בספר מאיר עוז להג"ר מאיר ערבה שליט"א חלק עשירי בסוה"ס בלוח הברכות מה שדן בזהות האזוב והנפק"מ לענין ברכה.

וע"ע לקמן מה שהרחבנו בכח הריפוי והסגולי שיש באזוב.

*פרטי הלכות אזוב

ופרטי הלכות אזוב הוא שלא יהי' לו שם לווי וכמפורש במשנה נגעים פ"ד מ"ו ופרה פ"א מ"ו, לאפוקי אזוב יון ואזוב כוחלי ואזוב רומי ואזוב מדברית²⁰ וכן כל אזוב

שמואל בר יהודה, אייתו לקמיה מרוא חורא. אמר: היינו אזוב דכתיב באורייתא ודעת רב פפי שהוא שומשוק. ואמרין דמסתבר כוותי' מאותה משנה בפרה דבעי' ג' קלחין של אזוב, מדין אגודה, ובהן שלשה גבעולין, ורק בשומשוק מצוי שיהא שלשה גבעולין לכל קלח, הרי שאזוב הוא שומשוק.

*אזוב הוא זעתר

וכתב אבן עזרא בפ' בא [שמות יב כב] דרס"ג פ' האזוב בלשון ערבי זעת"ר, ובלשון לעז אוריגנ"ו, והוא עשב נכבד במיני מטעמים, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ נגעים פ"ד מ"ו ובשביעית פ"ח מ"א והוסיף דזה עשב ידוע לרופאים וברמב"ם פ"ג דפרה אדומה ה"ב כתב והאזוב האמור בתורה הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים ומתבלין בו הקדירות. ובפיה"מ פרה פ"ג מ"ט הוסיף דמרקחין אותו בדבש. ובשביעית פ"ח מ"א ומעשרות פ"ג מ"ט דמיירי בכסבר סיאה והאזוב והקורנית שגדלין מאליהם בלי זריעה דסתמן אינם מיועדים לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה [עי' נדה נא:] פ' הרמב"ם כל אחד מהם בלשון ערבי ואזוב, פ' "אלצעתר" וכתב דדרך כל מיני האזוב הללו לצמוח בגנות ובחצרות בלי שיזרעו אותן, מבואר דיש כמה מיני אזוב אולם האזוב שבתורה הוא זעת"ר וכאן בפיה"מ כתב "אלצעתר" וזה הזעת"ר גם הרע"ב פרה פ"ג מ"י כתב "ואזוב הוא שקורין לו בערבי צעת"ר." ויתכן דכן הוא עיקר הלשון בערבי ולא זעת"ר וא"כ יש בו רמז לאותיות "צרת" שמטהר את הצרעת. ולכ' הרס"ג ורמב"ם באו כולם לפרש שיטה דרב פפי בגמרא דאזוב הוא שומשוק דכ"ה מסקנת הגמ' וכן היום ידוע תבלין בשם זעת"ר שזה תערובות תבלינים שמשתמשים בו בעיקר בארצות המזרח ועיקרה של התערובות הוא באותו צמח אזוב ומשתמשים בו לסלטים וגבינות, ושם הצמח בלע"ז הוא היסור"פ. [Hyssoy] כמעט כלשון אזוב בלשה"ק.

אבל אבן עזרא לא הסכים לרס"ג מהאי קרא דשלמה שאמר על האזוב אשר יצא בקיר. וכנראה ידע דזעת"ר אינו גדל בקיר, וכתב "ולא ידעתי מהו, רק מדרך הסברא אינו עשב תקיף, כי הוא הפך הארז שהזכיר הפסוק". ורבינו מיוחס שם כתב דזה מין עשב וטעמו חריף. ורש"ר הירש שם כתב דכבר מצד הצליל נראה "אזוב" כצורה נחלשת של "עשב", ואכן הוא מציין צמח חלוש, בלתי - עצמאי, בניגוד לארז האיתן, המתנשא אל על. אמנם גם לו גבעולים דמויי עץ (עי' פרה יא, ט), ולכן נראה כי הוא נמנה על צמחי שיח. ומסתפק אם הכוונה ל"אזוב", לפי הגדרתנו היום, כי אף שגידולו על חומות, ומתאים אפוא ל"האזוב אשר יצא בקיר" של חכמת שלמה, אבל גובהו כגובה נעל, וחוזקו כה רב עד

²⁰ ובפרי צדיק לר"ח אלול אות א הביא מרבו הקדוש מאיביצא זצ"ל דאזוב כוחלי היינו שהוא עניו צבוע ואזוב מדברי שהוא ריק כמדבר ואין בו כלום ואין לו במה להתגאות. רק מי שהוא באמת מלא תורה רק

ושני תולעת בפרה אדומה, וכן אגודת אזור שמזים בה דם הפסח איני מוצא דבר שאסמך עליו ביחדו אלה המינים" הנה הרמב"ם לא התיישב לבו בטעמם של חז"ל לענין טהרת מצורע שזו להשפיל גסותו, וכן הי' קשה לו פרה ופסח, ואולי מטעם זה גופא לא הי' ניח"ל בטעם השפלת הגאווה לענין מצורע כיון דזה לא יסביר פסח ופרה ומסתמא יש טעם אחד בכולם.

* כל המקומות בתורה שצריך דין אזור וטעמים

והנה נקדים לפרט כל מקום בנפרד:

א: בטהרת נגעי בתים שנא' לקמן "וְלָקַח לְחֹטֵא אֶת הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרָז וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת וְאָזוֹב: וְשָׁחַט אֶת הַצֹּפֶר הָאֶחָד אֶל פְּלִי חֶרֶשׁ עַל מַיִם חַיִּים: וְלָקַח אֶת עֵץ הָאֲרָז וְאֶת הָאָזוֹב וְאֶת שְׁנֵי הַתּוֹלְעֹת וְאֶת הַצֹּפֶר הַחֲתִיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצֹּפֶר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהָזָה אֶל הַבַּיִת שֶׁבַע פְּעָמִים: [לקמן יד מט-נא] ומה שייך שפלות וענוה אצל נגעי בתים, וזה קשה על כל סדר הטהרה שבא ג"כ עם צפרים ועץ ארז ושני תולעת, וכבר העיר בזה בביאורי מהרא"י ותי' דכיון דטעם נגעי בתים כדי שימצאו הממון שהטמינו האמוריים א"כ יתעשרו וצריכים אזהרה שלא יגבה לבם לכך צריך מינים אלו לאזכרה, אבל הט"ז בדברי דוד כתב דבחנם טרח בזה דלק"מ דנגעי בתים באים ג"כ על עבירות של האדם אלא שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה אלא בראשונה בנכסיו [ויק"ר י"ז, ד], וא"כ גם בנגעי בתים צריך אזור, כי גם בביתו פרוחה בשביל גסות רוח והתחיל בממונו תחילה, לכן ישפיל את עצמו שלא יפגע בנפשות.

אולם באמת עדיין צריך טעם על אזור בעוד מקומות, שלפ"ר לא שייך טעם שפלות וענוה. אולם למתכוונן יראה גם שם ענין שפלות וענוה.

ב: בהכנת אפר פרה כתיב: וְלָקַח הַפֶּהֶן עֵץ אֲרָז וְאָזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֹפֶת הַפָּרָה: [במדבר יט ו] ולכ' מה שייכא לענוה ושפלות הרוח.

אלא שרש"י שם פסוק כב כתב בשם ר' משה הדרשן דפרה בא לכפר על מעשה העגל לוקח ארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזור נמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזור ותולעת ויתכפר לו. ועד"ז כ' האבן עזרא. והספורנו פסוק ב' כתב דכל ענין הפרה רומז על תשובה ותיקון מכל הבחינות של מיתה דרשעים נקראים מתים, ולכן מרמזים על דרך הממוצע וזה רמז ארז ואזור להורות שלפעמים גם ענוה חסא, כמו ששאל נענש על שלא הקפיד על כבודו. ועד"ז כ' העקידת יצחק, ובפי' ר' חיים פלטיאל כתב

שיש לו שם לווי ושיעורה לא פחות מטפח [נדה כו]. ונתייחדה אזור דמצרים שכתוב בו שיהי' אגודת אזור ואין אגודה בפחות משלשה וגם בהזאה על טמא מת כתבו במשנה [פרה יא ט] דבעי' אגודה של שלשה קלחים, וכבר העירו בתוספות סוכה יג. ד"ה מצות דבאמת גבי פרה לא כתיב אגודה, אלא דבסיפרי [פרשת חקת] יליף בג"ש לקיחה לקיחה ממצרים מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה אבל בטהרת מצורע ועשיית אפר פרה לא נאמר דין אגודה. עוד יש לציין דמבואר במשנה פ"ג דפרה מ"י דבשעת השלכת הג' מינים לתוך שרפת הפרה הי' שואל עץ ארז זה עץ ארז זה אזור זה אזור זה שני תולעת זה שני תולעת זה ג' פעמים על כל דבר ודבר והם אומרים לו הין והין ג' פעמים על כל דבר ודבר, והטעם לפי שיש מינים הרבה שדומין להם ואינן כשרין, לכך צריך להודיע שזהו שצותה עליו תורה, ומ"מ נתייחד אזור שכתוב בפ"א מ"ז שכתוב בו התנאי דלא יהי' לו שם לווי ועי' בתפארת ישראל בועז אות ט שהעיר הרי מדבשעת השלכה שואלין ג"פ על כל המינים מבואר דגם בהם שייך עוד מינים וא"כ למה לא נתפרש בהם פסול שם לווי, עי"ש מש"כ בזה.²¹

והנה באמת טעם זה של אזור להורות על ענוה ושפלות הרוח צ"ב דהרי מצינו דין אזור בעוד מקומות בנגעי בתים ופרה אדומה ובפסח מצרים וכפי שיפורט בהמשך, וזה כוונת האלשיך ששלמה ביאר "למה נבחרו קצתם לעבודת ה' מזולתם כד' מינים שבלולב ועץ ארז ואזור" היינו טעם למה דוקא אזור נבחר לכמה דינים שבתורה, ובאבן עזרא כאן רמז לשאלה זו וכתב "והנה המצורע ותורת הבית המנוגע וטומאת המת קרובים, והנה הם כדמות פסח מצרים" [ראה לקמן פירטנו כל המקומות] וצ"ב כמה הם קרובים זה לזה. וראוי לציין דבר פלא ברמב"ם במורה נבוכים ג מז אחר שביאר ענין צרעת שזה חולי הבא מחמת לשה"ר כתב ד"טעם שיהי' טהרתה בעץ ארז ואזור ושני תולעת ושתי צפורים, כבר נודע טעמים במדרשות ואמנם אינו נאות בכונתנו, ואני לא ידעתי עד היום טעם אחד מהם, ולא טעם עץ ארז ואזור

יודע ומכיר שהכל הוא מה' יתברך שהוא חנן אותו בתורה מאהבתו זה נקרא ענוה.

²¹ עוד כתוב שם במשנה דשם לווי פסול אבל "אזור זה כשר" וביארו ראשונים דהכוונה לסתמא והיינו דכשרואה האזור לא יצטרך לומר זה סוג פלוני רק יכול לומר אזור זה בסתמא, וצ"ב דלמה לא אמר "אזור סתמא" ותי' תפארת ישראל שם דקמ"ל דאפי' אזור סתמא כזה שיצטרך להראות באצבע לזה אני מתכוון, לא הוי משום זה שם לווי דנקרא "אזור זה". ויש להוסיף ע"פ דרוש דממעלת השפלות שאנו למדים מן האזור הוא שיהי' כ"כ אינו ניכר ונחשב כמאן דליתא, עד שכדי להבחין בו יצטרך להראות באצבע "זהו" וזה מתאים עם ר"ת אד"ב זה אינו בעולם, דתחת אשר התייחס לחבירו כאילו אינו בעולם יחשוב כאילו הוא בעצמו אינו בעולם.

דארז מרמז לאדם גדול שבגדולים ואזוב רומז לקטן שבקטנים וכיון שאפר פרה בא לטהר טומאת מת רמז לקטן וגדול שכולם סופם למות ושני תולעת רומז לתולעים שבקבר.

ג: בטהרת טמא מת ע"י אפר פרה שנא' "וְלִקַּח אֶזוּב וְטָבַל בְּמִים אִישׁ טָהוֹר וְהֵזָה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכְּלִים וְעַל הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֶּגֶעַ בְּעֶצֶם אוֹ בְּחֵלֶל אוֹ בַּמָּת אוֹ בְּקֶבֶר" [שם יח] ושם לכ' ל"ש ענין ענוה ושפלות הרוח ויל"ע אי דברי רש"י הנ"ל שייכים לכאן דלכ' רק הכנת הפרה ועשייתה שייכא לחטא העגל ולא מה שמטהר כל מי שנטמא במת. אלא שבפי' ר"י בכור שור בפ' חקת חידש לדמות לענין צרעת דחזינן דשפלות הרוח מטהר וה"נ יש לקחת דבר נמוך ללמוד שהמנמיך עצמו מטהר. ובתפארת שלמה שם העיר במה שלא כ' ולקח איש טהור אזוב וטבל במים, וביאר שזה רמז למי שרוצה לקבל ד"ת מרבו, שצריך להיות שפל בדעתו מאד כמו האזוב הנמוך מכל האילנות, וזהו ולקח אזוב, כאשר יהי' בעצמו בבחי' אזוב, אז וטבל במים הוא התורה של איש טהור הוא הצדיק.

ד: בפסח מצרים כמ"ש וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֶזוּב וְטָבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְהִנֵּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְגו'. [שמות יב כב]. ולכ' מה שייכא ענין שפלות לכאן. ורש"י הירש פי' דאזוב מסמל קטנות, רפיון, צניעות – להורות דהנותן הוא חלש וחסר חשיבות, ורק על - ידי דם הפסח הוא רוכש כוח ועתיד. ואברבנאל שם דכיון דאחר הדלת והמזוזה הי' שמים הזכרון לע"ז כשהיו עובדים אותה, לכן עתה ישימו שמה דמו אשר שפכו לבזותו ולהכעיסו וצוה שיעשו ההזאה היא מהדם באגודת אזוב שהוא השפל והנבזה שבעצים לרמוז לישראל השפל בעבודת מצרים שידיה יעשו זה הפועל מההזאה מאלהי מצרים. ובפנים יפות שם כ' ע"פ המבואר במכילתא דד' מזבחות היו משקוף ושתי המזוזות וסף שהוא אסקופה, והטעם דמשקוף ושתי המזוזות היו נגד אברהם יצחק ויעקב, וא"כ י"ל שדם אשר בסף על אסקופה יסוד הבית שמרמז על יוסף והוא כי אזוב מספרו י"ו ועם אותיות סף הוא בבחינת יוסף, וכדי לכפר על מכירת יוסף דכתיב בו [בראשית מב, כב] וגם דמו הנה נדרש. עי"ש עוד. [וע"ע דברים נפלאים בתורת האהל למהרי"ל דיסקין ל"א אותיות בענין אזוב דמצרים]

*האזוב השפל נבחר לכמה מצוות שבתורה

וע"ע במדרש [שמות רבה יז סימן א] עה"פ בפ' בא ולקחתם אגודת אזוב, הה"ד [משלי טז] כל פעל ה' למענהו, אתה מוצא שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית לא ברא אלא לכבודו ולעשות בהן רצונו, ביום

הראשון ברא שמים וארץ אף הם לכבודו בראם... וכן האור שברא לכבודו הוא... רקיע לכבודו בראו... מה ברא ביום ג', דשאים ואילנות ומצינו שהדשאין מקלסין להקב"ה, שנאמר יתרועעו אף ישירו, ומנין אף האילנות, שנאמר אז ירננו עצי היער מלפני ה', אתה מוצא שצוה הקדוש ברוך הוא מן האילנות לעשות מהן מצות, בפרה אדומה צוה להשליך בשריפתה עץ ארז ואזוב, והזאת מי נדה צוה לעשות באזוב, וטהרת המצורע צוה לעשות בעץ ארז ואזוב, וכן במצרים צוה להגיע הדם אל המשקוף ואל שתי המזוזות באזוב, שנאמר ולקחתם אגודת אזוב.. הרי שמצינו דבר מיוחד באזוב שנבחר כמה פעמים לעשות בהם מצוות.

עוד מצינו במדרש שם סי' ב "וכן יש דברים שהן נראין שפלים וצוה הקדוש ברוך הוא לעשות מהן כמה מצות, האזוב נראה לאדם שאינו כלום וכחו גדול לפני האלהים שמשל אותו לארז בכמה מקומות, בטהרת מצורע בשריפת הפרה ובמצרים צוה לעשות מצוה באזוב שנאמר ולקחתם אגודת אזוב, וכן בשלמה אומר (מלכים א ה) וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר, ללמדך שהקטן וגדול שוין לפני הקדוש ברוך הוא, וכדברים קטנים הוא עושה נסים וע"י אזוב שהוא שפל שבאילנות גאל את ישראל הוי כתפוח בעצי היער" כאן מבואר טעם כללי לבחירת האזוב להורות דעל אף היותו קטן ושפל מ"מ בוחר בו הקב"ה לעשות בו ניסים ולגאול את ישראל.

*זכו לגאולת מצרים וכיבוש ל"א מלכים וביזת

מצרים וביזת הים בזכות האזוב

ובמדרש שיר השירים [ב ב] עה"פ כתפוח בעצי היער וגו' "ר' יהודה ברבי סימון אמר תרתי מה תפוח זה את נותן בו איסור ואת מריח בו כמה ריחות, כך אמר להם משה לישראל אם מבקשין אתם להגאל בדבר קל אתם נגאלין, לאחד שלקה ברגליו וחזר על כל הרופאים להתרפאות ולא נתרפא ובא אחד ואמר לו אם אתה מבקש להתרפאות בדבר קל אתה מתרפא טפול לך גללי בהמה, כך אמר משה לישראל אם אתם מבקשים להגאל בדבר קל אתם נגאלין ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם, אמרו לו משה רבינו הדא מיסרתא דאזובא בכמה היא טבא בארבעא מיני או בחמשא מיני, [כמה צריך להיות שווה ד' או ה' פרוטות] אמר לון אפילו בחד והיא גרמה לכון לירש בזת מצרים ובזת הים ובזת סיחון ועוג ובזת שלשים ואחד מלכים, לולב שהוא עומד על אדם בכמה דמים ויש בו כמה מצות עאכ"ו, לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון" הרי שע"י לקיחת מין אחד

האזוב בכוחו לבטל כוחות הרע והטומאה

אלא שכבר גילה לנו רשב"י ע"ה סודן של דברים דיעויין בזה"ק פ' בא ח"ב לה: "ורוא דמלה תנא כתיב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגענתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות, אגודת אזוב למה, בגין לבער רוח מסאבא מביניהו (נ"א האי קרא קשיא... אגודת אזוב למה ומ"ט בעא דאתגלייא דמא על המשקוף ועל שתי המזוזות, א"ר יוסי כל שוקי מצרים מליין טעוון הוו ובכל ביתא וביתא הוו שכיחי זינין דמתקטרין בחרשייהו, באינון כתרין תתאין דלתתא ומתערין רוח מסאבא בגווייהו ועל דא אגודת אזוב בגין לבער רוחי מביניהו) והיינו דאזוב יש בכוחו לבער ולגרש כוחות הרע והטומאה.

כוחם העצום של עשבים בכלל ואזוב בפרט

גם ברעיא מהימנא בדף מ"א: אזובא הא אוקימנא דאיהו מעבר רוחין בישיין וכל סטר רוח בישא מעבר באתערותא דיליה וכו'. וע"ע בזה"ק פ' יתרו ח"ב פ: [ע"פ פ' מתוק מדבש] שר' יוסי ובנו פגשו איזה אדם שהי' בקי נפלא בכוחם של כל העשבים ובאחד מהם הרג נחש ע"ש כל המעשה ואמר להם שיש בכח עשב זה להרוג מזיקים וחיצונים ואילו היו בני אדם יודעים החכמה מכל מה שנטע הקב"ה בארץ וכח כל מה שנמצא בעולם הי' מכירים כח ריבונם אלא שהסתירו הקב"ה כדי שלא יבטחו בחכמה וישכחו ממנו. וכשבא רבי יוסי וסיפר הדברים לפני רשב"י אמר ודאי אותו האיש חכם בא וראה אין לך שום עשב שצומח בארץ שאין בו חכמה גדולה וכוחו גדול בשמים, בא וראה מן האזוב, שבכל מקום שהקב"ה רוצה לטהר את האדם הוא נטהר באזוב והטעם הוא כדי שיתעורר כוחו של מעלה הממונה עליו כי כח ההוא שממונה עליו כשמתעורר מבער רוח הטומאה והאדם נטהר ועליך אני אומר ברוך הקב"ה שהצילך מהצרעת והמזיקים".

ובזה"ק פ' מצורע נג: נשאל רשב"י דעין ארז מובן לאיזה ספירה מכוון, אבל אזוב מהו, וענה דמי שעוסק בתורה ובמצוות הקב"ה שורה עליו לעיתים והשכינה עמו תמיד, אבל אם מטה עצמו לצד הטומאה השכינה מסתלקת ממנו, וע"י תשובה חוזרת, וארז מכוון לוי"ו עליונה שבתפארת ואזוב מכוון לספירת יסוד שנקרא וי"ו קטנה ולכן ארץ ואזוב מצטרפין כמו תפארת ויסוד המשפעת למלכות ע"ש.

וכ' באגרא דפרקא אות קע"ג "הנה סוד האזוב ידוע יסוד דכורא, [כמ"ש בזה"ק מצורע הנ"ל] וכוונתו עם הכולל בגי' אהו"ה הוא החו"ג שביסוד ובגי' (ע"ה) טו"ב ומבער הרע, ועוד יש לכוין באגודת אזוב אין

קטן של אזוב גרם להם להגאל ולירש ביזת הים וביזת מצרים וביזת ל"א מלכים ומוכח דמונח באזוב כח עצום.

ובשפת אמת [סוכות תרנ"ד] הוסיף בביאור השייכות בין לקיחת אזוב ולקיחת ד' מינים דחזינן דילפי' בגז"ש זה מזה, [סוכה יא:] דבמצרים היו שפלים כאזוב ולכן הי' צריך יד חזקה, שלא היו ראויים לגאולה, והקב"ה זיכה אותנו בתורה ומצוות, ונתעלו לזכות אל הגאולה בכח מעשיהם הטובים. לכן כתיב כאן ולקחתם לכם בזכותכם. כי כן מדת הקב"ה שעושה חסד לדל לרומם אותו שיוכל לזכות בעצמו למה שזכה מקודם בחסד.... ומלקיחת אזוב בתחלה רוממנו עד לקיחת הד' מינים שהם מדריגות רמות ונשגבות, ובה מתקיים מה שנאמר מקימי מעפר דל כו' להושיבי עם נדיבים...

עוד מצינו בדברי חז"ל דאזוב שייך לשפלות דתשובה דבמדרש [שמות רבה פרשה א סימן לז] עה"פ וירא אלקים את בני"י וידע אלקים איתא "וירא אלהים שעשו תשובה הבינונים וגם הרשעים הרהרו לעשות תשובה דכתיב התאנה חנטה פגיה, וידע אלהים, שאפילו אחד בחבירו לא היה יודע אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, וזה מכוון את לבו וזה מכוון לבו ועושיין תשובה... ועל זה נאמר ולקחתם אגודת אזוב כנגד שהשפילו עצמן לעשות תשובה כאזוב...

ופי' בשפת אמת [בא תרמ"א] שאע"פ שהם שפלים כמ"ש ואת ערום וערי'. מ"מ ע"י שיתאספו להיות אגודה א'. מתוך השפלות יבא להם עזר מקודש. כי ביצ"מ הי' רק התחלה... והגם שיצאו ביד רמה. רצה הש"י שיהיו בני"י בעיניהם אגודת אזוב. ולידע כי הם עדיין אצל הפתח לקוות לכנוס לפני ולפנים. כמ"ש הביאני המלך חדריו במתן תורה.²²

עוד כתוב במדרש שם [יז ג] ולקחתם אגודת אזוב, כלומר אני עושה אתכם אגודה לעצמי, אף על פי שאתם שפלים כאזוב שנאמר [שמות יט] והייתם לי סגולה מכל העמים.

עכ"פ לפשוטן של דברים מבואר דענינו של אזוב הוא להורות על שפלות הרוח וענוה, ושיש ללמוד ממנו להשפיל עצמו וכדברי האילת השחר, אלא דבוודאי יש בו גם ענין עמוק למה נבחר דוקא מין האזוב בכל המצוות האלו ואיזה כח סגולי מונח בו.

²² ובתולדות יעקב יוסף כתב בעשרות מקומות בספרו, [א' מהם ר"פ וישב עה"פ אלה תולדות יעקב יוסף וכן בכמה מקומות בספריו כתונת פסים וכן פורת יוסף] לפרש דא"א לבוא לאגודה ולאחדות רק ע"י שפלות והכנעה, ופי' בזה אלה תולדות יעקב התוצאה של בחי' יעקב עקב ושפלות הוא יוסף בחי' יסוד ואחדות ושלום.

אגודה פחות מג' א"כ ג"פ אזו"ב בגימ' מ"ח, י"ב צירופי הוי"ה מ"ח אתוון, והנה תתבונן אזו"ב סודו ביסוד שהוא רוח דקדושה, והוא הרוחא דשדי בגווה [כמבואר בזבחים קטז. בפסוק ולא קמה עוד רוח [יהושע ב' י"א], ע"כ הוא מבער את הרוח מסאבא, כי כשזה קם זה נופל, נופל דייקא ולא קמ"ה עוד רוח, הבן הדבר, ושורש הסגולה, ותתבונן מה שאמר ברעיא מהימנא וכל סטר רוח בישא מעבר באתערותא דיליה, די למשכיל."

*סגולת האזוב על השלחן ולקחת אתו בדרך

ובליקוטי תורה לאריז"ל בפ' עקב בטעמי המצוות ובספרו מחברת הקודש כ' שאזוב מבריה מן השלחן כל מיני מזיקין ורוחות רעות דאזו"ב בגי' ט"ז כנגד י"ה ב"ה ע"ה וטוב להניחו על השלחן, עי' הגהות רמ"ז בזה"ק לה:; והחיד"א במדבר קדמות א כ כתב שהמוליך עמו אזוב לא יזיקוהו שום כישוף ואכן בהגדש"פ אהל ישע"י עמ' נ"ז מסופר על הרה"ק ר' ישע"י מקערעסטיר זי"ע שכל פעם שהי' יוצא לדרך הי' לוקח עמו אזוב לשמירה וכמו שנהג רבו בעל אך פרי תבואה מליסקא זי"ע. ובספר ישראל סבא קדישא פמ"ג ע' של"ז ממנהגי הגה"ק ר' ישראל אבוחצירא זי"ע מובא דמנהגו כל ימות השנה וכן בפסח להניח אזוב תחת מפת שלחנו. וזה מה שמפורסם היום כזעת"ר. ושמעתי גם על בנו הגה"ק ר' מאיר זצ"ל [הבבא מאיר] שהי' מייצץ לאנשים שיפזרו את הזעת"ר בפניות ביתם כשיש בבית מי שיש לו פחדים וכדו' ועל המקובל ר' יצחק כדורי זצ"ל שמעתי שהי' לו על שלחנו תמיד קערת כסף טהור עם זעת"ר, וכן הרבה צדיקים בכל מיני הזדמנויות שחששו ממזיקים לקחו עמם את האזוב.

והעיר ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דכ"ז מתאים עם טבע הגשמי של צמח הזעת"ר שיש לו ריח טוב וחכמי הרפואה אומרים שזה מסוגל להרחקת חיידקים ודלקות ומגביר זרימת הדם בגוף, ומטהר דרכי הנשימה וזה טוב להקלת כאבי ראש ובעית במערכת העיכול, וגם משפר החשיבה והזכרון. וא"ש דטבע הגשמי מצורף לטבע הרוחני וזה הי' עומק חכמת שלמה שידע טבע הסגולי של האזוב בין בגשמיות בין ברוחניות ואיך הם מקושרים זה לזה.

*השייכות בין ענוה ושפלות והרחקת המזיקין

ולפנ"ר נראה דכ"ז ל"ש כלל למה שאמרו חז"ל דאזוב זה רמז שישפיל עצמו, אלא דיש בו ענין סגולי בעלמא לבטל כח הטומאה, אולם ז"פ דהם שייכים זל"ז, ומצאתי בשם משמואל [פרשת בא שנת תרפג] שפירש ע"פ מש"כ [ישע"י נז טו] מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, וידוע דכל מציאות רוח הטומאה הוא מפאת

ההסתר, ולכן כשהם מרגישים הארה אלקית הם בורחים ונמסים כהמס דונג מפני האש, וזה הי' ענין גאולת מצרים כאמרם ז"ל עד שנגלה עליהם ממה"מ הקדוש ברוך הוא וגאלם, היינו שהגאולה נסתעפה ממה שנגלה עליהם וכו', וכענין שכתוב [ישע"י יט א] הנה ה' רוכב על עב קל ובא מצרים ונעו אלילי מצרים מפניו, וע"כ מפאת אזוב המורה על שפלות רוח שזה מעון לשכינה מתבער רוח הטומאה. ויש להוסיף דלפ"ז מובן שאמר להם משה לקחת אגודת אזוב במצרים דכדי להביא גילוי שכינה במצרים לבטל כח הכוחות הטומאה הי' נצרך תוספת הכנעה ושפלות וביטול וזה נעשה ע"י האגודת אזוב, וא"ש ד' חז"ל דע"י האזוב זכו לגאולת מצרים וכל ההמשך. וכן יבואר לקמן בדברי החיד"א בנחל שורק בהפטרות מקץ שקישר ענין ענוה לביטול כוחות הרע. [ועי"ש בשם משמואל שביאר למה דוקא בפסח מצרים הי' צריך לאגודת אזוב משא"כ במצורע וטמא מת, וכ"כ (תהלים נ"א) תחטאני באזוב ואטהר, שפירש"י כמו שמטהרין המצורע וטמא מת, ולא נצרך לאגודה, ²³ וי"ל דאגודה עם כלל ישראל גודם התרוממות הרוח לזכור איזה מעלה יש להם יותר ממלאכי השרת, וביציאת מצרים שהיו שפלים ביותר היו צריכים כח מיוחד להרגיש התרוממות לקראת קבלת התורה עי"ש באריכות ובפ' בא תרע"ה ביאר בזה למה בפסח דורות א"צ אזוב דרק אז במצרים היו משוקעים בתכלית בכוחות הטומאה היו צריכים להתבטל בתכלית הביטול כאזוב כדי להטהר מכוחות הטומאה.]

ובדברי ר' צדוק הכהן מצינו שקישר ענין ביטול כוחות הטומאה למדה רעה של גאווה בהביאו ד' הזה"ק הנ"ל דאזוב מבטל כוחות הטומאה, שכתב בפרי צדיק בפ' בא אות ז' דשורש היצר הרע הוא הגאווה שהוא ראשית דקליפה כמ"ש בזה"ק [ח"א ר"ב:] ויש ג' מיני קליפות הקנאה והתאווה והכבוד ונגדן יש ג' מיני שפלות שנרמז באבות ג' א' הסתכל בשלשה דברים וכו' דע מאין באת וכו' וזה אגודת אזוב של ג' מיני שפלות לבטל ג' מיני קליפות ששרשן מגאווה, וזה על המשקוף ועל שתי המזוזות נגד ג' קדושות של האבות. עי"ש עוד.

ובשלח"ק [לשבת הגדול בפ' מצורע מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי (א)] מצינו שקישר כל ענין טומאת צרעת וטהרתה לגאולת מצרים ועפ"י ד' הזה"ק הנ"ל, ובזה ביאר דברי האבן עזרא שהבאנו לעיל, דהמצורע והבית המנוגע וטומאת מת, קרובים הם. דכתב ענין צרעת ומצורע ויציאת מצרים שייכא אהדדי, כי מצינו בהגואל, הנביא אשר לא קם כמוהו, 'ידו מצורעת' [שמות ד ו]. וכן להיפך, בגדול שבתועבות מצרים הוא פרעה שאמר 'לי

²³ צ"ע דמפורש במשנה פי"א דפרה מ"ט ובספרי פ' חקת דטמא מת צריך הזאה באגודה. ורק טהרת מצורע ועצם עשיית והכנת אפר פרה א"צ אגודה ואולי ר"ל דלא מפורש בקרא רק בפסח מצרים וכדהעירו התוס' בסוכה יג. ד"ה אזוב.

ג: וְעָשִׂיתָ אֶת הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנָשָׂא בָם אֶת הַשְּׁלֶחָן: [שם כה כח] לרמז לד' אריז"ל דיש לשים האזוב על השלחן דע"י האזוב מתרומם השלחן מכל כוחות הטומאה עוד יש לרמז לד' החיד"א מה שיש לישא אתו האזוב בהולך בדרך כמו תכלית הבדים.

ד: וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מִן הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מְרַגְלִים חָרָשׁ לֵאמֹר לָכוּ רְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְאֶת יְרִיחוֹ וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית אִשָּׁה זֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ שָׁמָּה: [יהושע ב א] וכתב החיד"א דברים נפלאים בספרו נחל שורק [הפסטר מקץ אות א] דאפשר לרמוז בית אשה זונה ושמה ר"ת אזוב רמז לענוה ומצינו שאמרו חז"ל [סוטה ד:] דכל המתגאה כאלו בא על כל העריות וא"כ מרובה מדה טובה מי שהוא עניו ניצול וזהו ר"ת אזוב שרומז לענוה כמש"ל וכן אמרו דמי שהוא עניו אינו שולט בו ס"ט"א ובכח הענוה הלכו לבית אשה זונה ושמה ר"ת אזוב. ובא וראה שכתב בספר קרנים דיש קליפה שנקראת זבוב שנפרעת מפוגם ביסוד. [ע"י מש"כ עוד בזה החיד"א בנחל שורק הפסטר ח"י שרה ובספרו פני דוד משפטים אות יד] והטעם שאם היה עניו כמו אזוב לא היה חוטא ורצה להיות לו יתרון ונוסף על אזוב אחד נעשה זבוב ונלכד ביד יצה"ר הנקרא זבוב וקליפת זבוב נפרעת ממנו.

ה: [אֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּם אָמַר ה' וגו'] [ישע"י נט כא] ע"י כח האזוב שמטהר החיצונים וכוחות הטומאה יש אפשרות להתקרב להקב"ה ולהחזיק הברית. [ליקוטי לוי יצחק ח"ג פ' וישב אות כט]

ו: אֵלֶיךָ יִצְעָקוּ וְנִמְלְטוּ בָּךְ בְּטַחוֹ וְלֹא בִּשְׁוִי: [תהילים כב ו] אם אתה מחפש מפלט מן החיצונים וכוחות הטומאה יעזור לך כח האזוב. [רמ"ד וואלי בס' עת לחננה על תהילים ח"א]

ז: אֲשַׁפְּלֶיךָ וְאֹרְךָ בְּדֶרֶךְ זֶה תִּלְךָ אִיעֲצָה עֲלֶיךָ עֲיִנִּי: [שם לב ח] האזוב מטהר הדרך מכוחות הרע שיוכל להתקרב להקב"ה. [ספר חיים וחסד תהילים ככב]

ח: לֹא יִהְיֶה בָּךְ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל גֵּזֶר: [שם פא יז] ע"י כח האזוב לא ישלוט בך כוחות הרע וגם כח הגאווה שבתוכך. [שם]

ט: עֲשֵׂה זֹאת אֲפֹא בְּנִי וְהִנָּצַל כִּי בָאתָ בְּכַף רַעְךָ לָךְ הַתְּרַפָּס וְיִרְהַב רַעְיֶיךָ: [משלי ו ג] האזוב הוא שמירה להנצל מכל מרעין בישין. [ספר פרח שושן]

ביאור ענין הצפור החיה המשתלח ע"פ השדה

את הצפור החי' יקח אותה וגו' [שם ו']

יאורי' כו' [יחזקאל כט ג], כתיב [שמות ב כג] 'וימת מלך מצרים'. פירשו רבותינו ז"ל [שמו"ר פ"א סל"ד] שנצטרע כו'. וכן לענין טהרה, ישראל היו במצרים כמצורע מוסגר, שאין עבד היה יכול לברוח, ובטהרה בפסח מצרים, כתיב 'ולקחתם אגודת אזוב', כמו הכא במצורע. וענין אגודת אזוב זה להעביר רוח רעה כמ"ש בזה"ק, וענין רוח רעה הוא מצרעת, שבא מכח לשה"ר, וכן משה רבינו כשדיבר על ישראל לקה בצרעת, ומרים כשדיברה באחיה לקתה בצרעת, ובזה"ק ח"ג מו: שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו' - שומר מצרעת נפשו. וכן מצינו במצרים, שלא נגאלו ישראל אלא בשביל שלא היה בהם לשון הרע, ואדרבה אחזו בלשון קודש, כדאיתא במדרש דבזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, ואחד מהם שלא דיברו לשה"ר. עכ"ד שלה"ק עי"ש באריכות.

עכ"פ אם נצורף כל מה שהבאנו י"ל דאמנם יש כח סגולי עצום באזוב להעביר ולבטל כוחות הטומאה, מ"מ צריך להיות מצורף עם כח השפלות וההכנעה, ולא בחנם צורת האזוב הוא השפל שבצמחים דרך כך פועל סגולתה, וע"י ההתבוננות בצורת האזוב יבוא לשפלות והכנעה וכד' האילת השחר והכנף רננים הנ"ל, וממילא יתעורר כחה העצום בשמים להשפיע עליו כח טהרה וביטול כוחות הטומאה והרע. וא"ש לשון חז"ל [בתנחומא חקת יד] "כיון שהשפיל עצמו כאזוב, לכך נתרפא על ידי אזוב" דע"י שמשפיל עצמו כאזוב לכן זוכה להתרפא מן האזוב דאז ממילא מקבל מכח הסגולי של האזוב, ונמצא דע"י האזוב יזכה להתקרב להקב"ה ביתר שאת כיון שכוחות הטומאה והרע כבר אין מונעין בעדו וא"ש דדוד המלך בהתחננו להקב"ה שיקבל תשובתו אמר תחטאני באזוב ואטהר, שהבין שאחרי מה שמבקש ומתחנן להקב"ה יעזור לו מאד כח האזוב, והקב"ה יכול להשפיע על האדם כח הסגולי של האזוב גם בלי שיהי' לו האזוב הגשמי. [ויש לדמות לנדה דף ע' דל"ש לזכות לחכמה ועושר בלי תפילה הנ"ל כל הסגולות לא מועילות בלי תפילה]

*רמזים בתנ"ך לכח סגולת האזוב

ולעיקר כח הסגולי של האזוב שמעתי וראיתי כמה רמזים יפים בתורה ונסדרם כפי סדר התנ"ך:

א: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: [בראשית א כז] והיינו דבשורש בריאת אדם וחווה ניתן הכח לשמור על נקיות וטהרה כפי מה שנברא בלי שדין ורוחין.

ב: תִּפְלַעְלִיָּהֶם אֵימָתָהּ נִפְחָד בְּגִדְלָהּ וְרוּעָהּ יִדְמוּ בְּאָבָן [שמות טו טז] דאזוב בכוחו להפיל פחד על כוחות הרע.

צ"ב ל"ל הצפור החי' הרי אדרבה הצפור מרמז על לשה"ר וצריך לשחוט אותה, ולא להשאיר אותה בחיים, וכן מה הענין לשלחה ע"פ השדה דוקא.

ועי' חזקוני שפי' ענין שילוח ע"פ השדה דסי' טהרה הוא להפריח ממנו הצרעת ולעשות לו דוגמא שכבר ישב כצפור בודד על גג, ונקשר ונאסר מלבא עם שאר בני אדם ועכשיו הותר לבא עם חביריו כעין צפור זו שהיתה קשורה בידי אדם ועכשיו משולחת ורשאי ללכת עם חברותי', ורבינו בחיי פי' דזה כענין שעיר המשתלח דשולחים הצפור החי' הטבולה בדם השחווטה לכת המשחיתים שהם למטה ממדרגת שר המדבר המקבל שוחד ביוה"כ והיא נושאת עון המצורע.

מורה על החובה לדבר דברים טובים

והנה מסופר על הגה"ק ר' יהושע מבעלזא זי"ע שבעת שעשה אסיפת רבנים גדולה כללית בעיר לעמבערג, נכחו שם כמה מאות רבנים וגדולי ישראל, ותכלית האסיפה הי' נגד החפשיים שרצו להרוס דת תורה ויהדות רח"ל, ומהר"י צעק ככרוכי בקול גדול להבת אש.

והי' אז בעת האסיפה אחד מגדולי ישראל שישב ושתק, א"ל מהר"י הלא כתיב עת לחשות ועת לדבר, וכעת הגיע העת לדבר ולא לחשות למה אתם מחשים.

ואמר מה שקשה בענין ב' צפרים שצריך המצורע להביא אחד שחוטה ואחד שנשארה בחיים, וקשה בשלמא הצפור השחוטה בא לרמז על חטא לשה"ר שהוא מעשה פיטפוט שדיבר דברים אסורים, כמ"ש רש"י, לפיכך צותה התורה הקדושה שיביא צפרים המפטפטין תמיד בקול ולזה מרמז הצפור שחוטה, כמו שאחר השחיטה אינו יכול לדבר, כמו כן הי' צריך לשתוק ולא לדבר לה"ר, אמנם הצפור החי למה הוא בא.

ותי' ע"פ מש"כ בזוה"ק ח"ג מו: דכמו שיש עונש על מלה בישא כך יש עונש בגין מלה טובה שהי' יכול לדבר ולא דיבר, דגם בזה פוגם את הרוח שהיא בדיבור שהוא הוכנה לדבר למעלה לדבר למטה הכל בקדושה כש"כ אם העם הולכים בדרך מעוות והי' יכול לדבר עמהם ולהוכיח אותם ושותק ואינו מדבר כמ"ש נאלמתי דומי' החשייתי מטוב וכאבי נעכר הוא נעכר בנגעים טמאים.

ובזה א"ש דבעי' עוד צפור חי' שתהא משולחת ע"פ השדה שם תמשיך לצפצף בקולה לרמז על החובה לדבר דיבורים טובים דברי תורה ותפלה ודברי תוכחה נגד מהרסי הדת.

וזה גם הענין שצותה תורה לקחת למיטהר עץ ארז ושני תולעת ואזוב דבשלמא אזוב בעינן להורות שישפיל עצמו אבל עץ ארז שמורה על הגאווה ל"ל, אלא דדיבורי לשה"ר והטלת דופי בבני אדם נובעים מגסות הרוח עי' שע"ת לרבינו יונה שער ג' אות קע"ד, ואילו מניעת אמירת מוסר ותוכחה לבנ"י נובעת מענוה פסולה ושפלות יתירה, ועץ ארז שהוא גבוה רומז שהאדם צריך לקיים ויגבה לבו בדרכי ה' כשצריך לומר דברי תוכחה לבנ"י, ושני תולעת ואזוב שהם שפלים רומזים שצריך האדם להתבונן תמיד בשפלות עצמו ולא להטיל דופי בבני אדם.

וראה לקמן פסוק י' מה שהבאנו ממהר"ד ומהר"א מבעלזא זי"ע ע"פ יסוד זה.

פגם הפה מעכב דברי קדושה

ועד"ז כ' שפ"א [תרס"א] שהביא דברי הזוה"ק הנ"ל וכ' מות וחיים ביד לשון, ולפי שכח הלשון גדול מאד, צריך להזהר מדברים בטלים והם מעכבין הפה והלשון להוציא בהם דברי קדושה כמ"ש ודברת בם ולא בדברים בטלים שהוא תנאי שכפי אשר שומר פיו כך יכול לדבר בם, ולכן השח שיחה בטלה א"י לקיים ודברת בם וממילא עובר בעשה, והצפרים באים לתקן ב' החטאים השחוטה הוא לבער ולפרוש עצמו מדברים בטלים וכש"כ מלה"ר, והמשולחת להכין הפה והלשון להוציא בהם דברי תורה ולכן השחוטה אסורה, והמשולחת מותרת, דמרמז על הדיבור הטהור שזה עיקר האדם, שנא' לנפש חי' לרוח ממללא, וכתיב הוציאה ממסגר נפשי שהצרעת נקרא סגירו שנסגר הנפש והפה וכו' עי"ש עוד.

וכ"ז מצטרף למשנ"ת בתחלת הפרשה בשם השפ"א דעיקר ענינו של הפרשה אינו רק תיקון החטא והפגם גרידא, אלא עיקרו להכין ולהכשיר את כל הפה שנעשה סתום ע"י הצרעת שיוכל להוציא בהן דברי תורה ותפלה ודברי תוכחה וגם דברי עידוד וחיזוק, ולכן עם הצפור השחוטה חייב להביא גם צפור החי' שזה צריך לקחת איתו להמשך ימי חייו, שמכאן ואילך ישתמש עם הפה כמו שצריך.²⁴

²⁴ וכיון שאנו עוסקים באמירת דברי עידוד וחיזוק לאחרים, ובכלל זה לשמח חולים ושבויי לב, יש להזכיר את הבעל מנגן הר"ר מיכאל שניצלער ע"ה שנלכ"ע בחטף בארה"ב בעש"ק שמיני תשפ"ג אחה"צ, שעשה גדולות ונצורות ונסע למרחקים כדי לשמח ולעודד שבויי לב כמו חולים ויתומים, ושעה לפני פטירתו עוד עסק לשמח חולה על הטלפון, וניגוניו שחיבר באידיש היו מלאים דברי חיזוק, ושמעתי שהי' נוסע בערב יום הקדוש למקום רחוק לשמח חולים ע"מ לחזור לכל נדרי, וכשנשאל מה יהי' עם סעודה המפסקת? ענה "זה הסעודת המפסקת שלי לשמח שבויי לב", והעיד עליו ידידו הבעל מנגן הר"ר

והעולה והמנחה הוא להכשירו לקדשים ומסתמא ה"ה לחטאת כיון דלא פי'.

אולם רמב"ן כתב דלא ידע מה ענין כל הכפרות האלו, ותי' דאולי האשם יכפר על מעלו אשר מעל קודם נגעו, והחטאת על חטאו אשר חטא בימי נגעו דאולי בצערו נתן תפלה לאלקים, והעולה והמנחה יהיו לו כופר נפש שיזכה להטהר ולשוב אל אהלו, ובתור"כ מבואר דעיקר הכפרה תלוי בחטאת, והוסיף רמב"ן דיתכן דמש"כ וכפר עליו הכהן וטהר קאי לכל הנעשה בו כי גם הצפרים יבואו לכפרה ולטהרה ע"כ. ולפי' האשם והחטאת הוא לכפרה והעולה הוא שיזכה לשוב לאהלו.

בש"ס מבואר דאשם הוא מכשיר

אולם בש"ס נתבאר כמה פעמים דהאשם עכ"פ הוא רק להכשירו לקדשים ולא לכפרה דמבואר במנחות ד: דאשם מצורע שלא לשמו פסול כיון דעיקרו בא להכשיר ולא הכשיר, ומבואר שם בהמשך הסוגיא דגם חטאת יולדת הוי מכשיר, אבל לא כתוב שם דין חטאת מצורע, ובמשנה זכאים צ: איתא דכל חטאות קודמות לאשם חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר, מ' דרך האשם הוא להכשיר, דאל"כ אכתי יקדים החטאת, וכן במנחות צא: דבעי' קרא מיוחד לחטאת מצורע וא"א ללמוד מאשם כיון דאשם להכשיר וחטאת לכפר, ופירש"י דבא לכפר על שבעה דברים שהנגעים באים, מ' מכ"ז דהחטאת עכ"פ הוא לכפרה. ובערכין כא. מפורש דכשם שחטאתו מעכב ה"נ אשמו ועולתו מעכבין. ובתוס' שם יז: ד"ה רבי יהודה כ' דעיקר תלוי רק בחטאת ומ"מ נקרא אשם מכשיר לפי שנותן מתן בהונות וצ"ב.

דעת הרמב"ם דאשם אינו מעכב

והנה דעת הרמב"ם [פ"א ממחור"כ ה"ה ובפ"י מנזירות] דאשם אינו מעכב ותלוי בגירסת הגמ' פסחים נט. וק' דרמב"ם בעצמו [פ"ה ממחור"כ ה"ב ובפ"ה ה"ז] מבואר דהוי מכשיר וכ' בחי' מן רי"ז הלוי על יומא ס"א דלד' הרמב"ם שם מחוסר כפרה הוא על כפרת החטאת ומ"מ יש על האשם תורת מכשיר הגם דאינו מעכב, וכמבואר בכריתות ח. דאשה שיש עלי' חמש זיבות ולידות מביאה א' להכשיר והשאר עלי' חובה הרי דשייך הקרבה גם בלי שיכשיר בפועל ועצם הקרבן נקרא מכשיר גם בלי שיכשיר בפועל ואכמ"ל.

בגמ' מבואר דגם חטאת הוא מכשיר

אולם בסוטה ט"ו. ושבעות ח. וכריתות כו. מבואר להדיא דחטאת מצורע גם אי נימא כר"ש בר נחמני דצרת בא על ז' דברים אבל עיקר כפרתו הוא ע"י צער

ובזה א"ש למה נצטווה לקחת דוקא צפרים טהורות המצפצפים ומשוררים בקול נעים, כמ"ש לעיל בשם אילת השחר, להורות שעיקר התביעה שילמד מן העופות להשתמש בפיו לדברים טובים ולהנעים לאחרים ולעשות נח"ר ליוצרו.

בגדרי כפרה דקרבת דמצורע

וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' עד סוף הפרשה [י"ד]

הנה קרבת מצורע הם שני כבשים א' לעולה וא' לאשם, וכבשה אחת הוא לחטאת, ולוג א' שמן, ומתחלה שוחטין האשם ונותנין ממנו לבהונות, ומן השמן מזין ז' פעמים, ומיתר השמן נותנין ג"כ על בהונות, והשיריים נותן על ראש המטהר, וע"ז כתוב וכפר עליו הכהן לפני ה', ואח"כ כ' שעושה את החטאת וכפר על המטהר מטומאתו ואחר ישחט את העולה והעלה הכהן את העולה ואת המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר. הרי דכ' ג"פ וכפר עליו הכהן א' לאשם וא' חטאת וא' לעולה, ולא נתבאר היטב מה מטרת קרבת אלו ואיזה כפרה יש בכל א' מהם. גם לעיל בסדר הטהרה של הצפורים והגילות והרחיצה כ' ג"פ וטהר ולא נתפרש איזה טהרה יש בכ"א מהם.

והנה לעיל בעשיית הצפרים דכתוב הלשון וטהר כ' ע"ז הספורנו דהיינו מענין פריעה ופרימה ואח"כ כשמכבס ורוחץ עצמו כ' ורוחץ במים וטהר, פי' זה מענין מחוץ למחנה מושבו, ומש"כ אחר שגילח כל שער ורוחץ בשרו וטהר פי' דזה מענין וישב מחוץ לאהלו, ותכלית האשם פי' דהוא כענין מעילה בקדש²⁵ כיון דצרת הוא על גסות הרוח ולה"ר דעיקרו בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה עי"ש באריכות על גאווה, ומש"כ בסוף בעולה ומנחה וכפר עליו הכהן וטהר פי' דזה לקדשים וביאת מקדש. ולא פי' ענין החטאת. ומ' דהאשם הוא לכפרה

²⁵ יונתן שווארץ שליט"א שפעם הי' עמו לבקר חולה בבית חולים בא"י ותוך כדי ישיבתם שם נשבר הכסא שישב עליו ונפל לארץ והחולה צחק מאד, כשנעמד ללכת לקח אתו הכסא ותיקנו קצת שיהי' ראוי לשבת לכמה שניות, והלך אתו לחולה אחר והתיישב ואחרי כמה שניות נשבר שוב, ושימח את החולה, וכך הלך עם כסא זה מחולה לחולה כשבועיים, ולא הי' איכפ"ל במה שנתבזה עי"ז וכן מה שהי' לו מזה כאבים חזקים, דהעיקר שיוכל לשמח יהודי, הנה זה דוגמא ללהיפך של בראשו נגעו שהזכרנו בפ' תזריע דעיקר מה שמונח לו בראש הוא שיהי' טוב ליהודי אחר ורק יהודי כזה יוכל להמציא כזה גאונות בחסד, וזה מביא גם לדיבורים טובים ומשמחים שנרמזו בציפור החי' וזה על המצורע ללמוד. יהי זכרו ברוך.

²⁵ הגרי"ד שליונגר שליט"א ביאר ענין מעילה ע"פ מאור עיניים בתחלת הפרשה דע"י לה"ר הוא מבטל תענוג הבורא שנהנה ומתענג על כל יהודי והוא מבטל עונג זה ולכן מתהפך ענג לנגע, וזה ענין מעילה בקדש שפוגם בקדו' יהודי אחר ולזה האשם הוא כבש ולא איל ככל אשם מעילות לרמז על שה פזורה ישראל.

בסה"מ קי"א שכתב שתכלית קרבנות מצורע הוא להשלים הכפרה.²⁷

החותם של מצורע נקרא חוטא

ובברכת פרץ העיר ממשנה פ"ה דשקלים מ"ג דעל החותם של מצורע לקבל נסכים הי' כתוב חוטא, הרי דאכתי צריך כפרה אולם בתפא"י שם פי' דחוטא הכוונה לטהרה, ובברכת פרץ תי' דגם אם נתכפר צריך לקיים וחטאתי נגדי תמיד. והג"ר ישראל דוד שלעזינגר שליט"א הוסיף דדוקא בחותם דנסכים מזכירים לו זה, כיון דבעצם חטאות ואשמות אין להם נסכים כיון שבאין על חטא, ורק מצורע כיון שאינו על חטא נתחדש דיש לו נסכים כמבואר בסוטה שם, ולכן יהי' לו סבה להתגאות לכן מזכירין לו שיהי' חטאו לנגדו תמיד שלא יפול שוב בגסות הרוח. ועי' בשמירת הלשון חלק שני דמכאן רואים גודל חטא הלשון, דבכ"מ חיישי' לכבודם של בריות אבל על מצורע לא חששו לכבודו וכתבו על חותם שלו חוטא ולא חששו שיתפרסם חטאו.

האשם מכשיר את פיו להוצאת דברי קדושה

ובביאור ענין האשם שנקרא מכשיר י"ל עוד, לנתבאר בתחלת הפרשה דטהרת המצורע אינו רק לסלק הפגם והעון של הצרעת שמורה על חטא לשון הרע, אלא ענינו להכשיר ולתקן את האדם שיוכל מעתה לעשות עיקר תפקידו בבריאה להוציא דיבורי תורה ותפילה ודברי תוכחה ודברי חיזוק, א"כ יתכן דע"ז בא לרמוז אשמו של מצורע שמכשירו לקדשים, היינו שבא להכשיר את המצורע לתפקידו בחיים שיוכל מעתה להתפלל וללמוד כמו שצריך.

שתי דינים בקרבנות מחו"כ

והנה בחי' מן רי"ז הלוי פ"א ממחו"כ ה"ה שם האריך עפ"י המבואר בכריתות ח' דאשה שיש עלי' זיבות או ה' לידות וודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בקדשים והשאר עלי' חובה, ומבואר בגמ' שם הטעם דלטבילה מדמי' לה דסגי בטבילה א' לכמה טומאות, הרי דיש ב' דינים במחו"כ חדא עצם ההכשר לקדשים ועוד עצם חובת ההבאה שהוא דין בפנ"ע גם בלי ההכשר, ודין ההכשר עולה קרבן א' לכמה טומאות, אבל מצד חיוב

הנגע אבל החטאת הוא רק להתירו בקדשים. דהנה בשבועות שם כשהגמ' דנה על איזה טומאה שעיר יוכ"פ מכפר, פריך דאולי זה יולדת ומשני דהרי אינו בא על חטא, ופריך דלרשב"י דס"ל דיולדת נמי חוטאת [דכשכורעת ליליד נשבעת שלא תזקק לבעלה] ומשני דיש לרשב"י הוכחה מצד אחר, וכן פריך דאולי קאי על מצורע ומשני דאינו בא על חטא ופריך ולר"ש בר נחמני דעל ז' דברים נגעים באים הרי גם חטאת מצורע על חוטא ומשני התם נגעי' הוא דמכפר לי' [בצער נגעו נתכפר לו העוון]²⁶ וקרבן לאשתרוי בקדשים. ועד"ז בכריתות בענין אחר, הרי מבואר דביולדת באמת יש מח' ולרשב"י קרבנה הוא כפרה ככל חטאת, אולם במצורע גם למ"ד דבא על ז' דברים מ"מ עיקר הכפרה נעשה ע"י צער הנגע והחטאת הוא רק להתיר בקדשים. [מש"כ בגמ' שבועות להתירו לקהל כבר העיר רעק"א ועוד שזה טעות]

ונשאל בזה מרן החת"ס [בתשובותיו א"ח סי' קע"ד] מהג"ר דוד דייטש זצ"ל וכ' החת"ס "אודה ולא אבוש דלקושטא דמילתא לא ידעתי איך לדחות קושיות עצומות הללו" וכי' דז"פ שהנגעים מכפרים דהרי לכן יושב בדד, וכיון שנתרפא והותר לו ליכנס למחנה ע"י צפרים מסתמא ניחם ה' על הרעה וכיפר לו ע"י יסוריו שמירקו עוונותיו וכ"כ בתו"ח בשבועות שם אלא דלא נתכפר לגמרי, דהרי עדיין יושב חוץ לאהל, וגם אח"כ אסור במחנה שכינה עד שיצורף ליסוריו עוד חטאת שיכפר ועי"ז יוכשר ע"י האשם, והגם דנגעים כבר כיפרו, אבל לגמר כפרה צריך גם החטאת כדי שיוכשר ע"י האשם, כמו הצפרים לא מכשירים עד שנתכפר ע"י גוף הנגע, ולא"ש הגמ' שבועות דקרא דיו"כ קאי לכפר כפרה גמורה ולא רק גמר כפרה, אלא דק' לי' דברי ריב"ן בתוס' עי"ש.

ואח"כ מביא דברי רמב"ן הנ"ל דהעולה והמנחה מכשירים, והאשם מכפר על ז' דברים דקודם נגעו, והחטאת הוא על חטאו בימי נגעו וזה כבר וודאי נגד כל הסוגיות, והגם דסוגיא דמנחות צא: י"ל דהכוונה דהאשם גומר הכפרה כדי שיוכל העולה להכשיר ולכן נקרא האשם מכשיר והחטאת לכפר על חטא בפנ"ע, אולם בגמ' סוטה ושבועות א"א ליישב כן ונשאר בצ"ע. ועד"ז איתא בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ק"א דהביא קושיא הנ"ל [הסתירה ממנחות צ"א לסוטה ושבועות] מהג"ר יעקב אלישר זצ"ל והשיב לו כנ"ל שהוא רק לגמר הכפרה ולא לעיקר הכפרה ודקדק כן מלשון הרמב"ם

²⁷ בשו"ת לב חיים להגר"ח פאלגי או"ח סי' מ"ח האריך טובא בשאלה זו ונקט לעיקר דקרבנות מצורע הם רק להכשיר, וזה גם כוונת הרמב"ם, וצ"ע מד' רש"י מנחות צא: שמפורש שהחטאת בא על ז' דברים שעליהם בא הנגע. ובחקרי לב או"ח ח"א סי' ב' ד"ה אך את זה ק"ל ובחי' הגרז"ר בעניני ח"א סי' נ"ג ובד' דוד שבועות ת. נקטו דתלוי במח' רבי יהודה ור"ש בערכין יז: במצורע שהביא אשמו והעשיר קודם שהביא החטאת דלר"ש הכל תלוי בחטאת שהוא מכפר ולר"י הכל תלוי באשם כיון דזהו המכשיר ומה דלא אזלי' בחר החטאת צ"ל דס"ל דאינו מכפר. וע"ע בספר פנינים מבי מדרשא באריכות.

²⁶ ראה שו"ך עה"ת עה"פ ויצא הכהן אל מחוץ למחנה דהי' לו בזה כבוד גדול, כיון דכולם היו מלווים את הכהן הזקן כדי ללמוד סדר טהרת מצורע והקב"ה נתן כבוד גדול למצורע תחת הבזיון שהי' לו.

דהחטאת בא לכפר, למה הי' בו נסכים יותר משאר חטאות.

נסכי יין מורה על הרמת קול

והנה איתא בלקט אמרי קודש [ובס' הבינה והברכה]²⁸ בשם מהרי"ד מבעלזא זי"ע שפי' בטעמא דמילתא, ע"פ דברי אביו מהרי"י זי"ע שהבאנו לעיל, שביאר בהא דבעי' שתי צפרים כדי לתקן כח הפה דפעמים צריך גם לדבר, כגון לומר דברי תוכחות וחיזוק וכן דיבורי תורה ותפילה, וא"כ י"ל דהנה יין רומז על הרמת הקול [זוה"ק ח"ג לט. שם קעז]. שכן אין אומרים שירה אלא על היין, ואילו שמן בחשאי הוא כדאיתא בזוה"ק ח"ג לט. הרומז על שתיקה ולכן מביא המצורע מנחות שיש בהם שמן שהוא בחשאי, לרמז לו שמעתה יש לו לשתוק מלדבר דיבורים אסורים, ואילו הנסכים שהם יין, שהוא דבר שבקול, בא לרמז לו שמעתה עליו להרים קולו ולדבר מה שצריך לדבר כאמור.

מה שחידש הרוכל לרבי ינאי

ובנו מהר"א מבעלזא זי"ע הסביר לפי יסוד הנ"ל דברי המדרש הידועים בריש הפרשה עה"פ מי האיש החפץ חיים מעשה ברוכל אחד שהי' מחזר בעיירות והי' מכריז מאן בעי סמא דחיי, ור' ינאי הי' יושב בטרקלינו, ושמע ההכרזה ורצה לקנות א"ל אין אתה צריך לי, ומ"מ רצה ר' ינאי עד שגילה לו פסוק בספר תהילים מי האיש החפץ חיים וגו' נצר לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב, אמר ר' ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה.

וכבר נתק' המפרשים [יפה תאר מהרז"ו וחי' רד"ל] דמה חידש לו הרוכל עד שהפליא דבריו כ"כ הרי פסוק מפורש הוא. וביאר מהר"א זי"ע ע"פ דברי זקינו מהר"י, דשמירת הלשון הוא גם לדבר דיבורים טובים, וא"כ י"ל דזה גופא הי' כוונת הרוכל, וזה הראה לו בפסוק דכדי לזכות לחיים לא מספיק בנצירת הלשון מרע דלעת הצורך צריך גם לומר לבנ"י סור מרע ועשה טוב, והתוכחה צריך להיות בדרך אהבה וחבה, וזהו בקש שלום ורדפהו, והכוונה בזה דמי שבידו להוכיח חובתו לומר דברי תוכחה באופן של שלום ואחזה וריעות שכ"ז הוא בכלל קדו' הלשון שעל ידה זוכים לחיים וע"כ אמר ר' ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא ידע כוונה זה. [ונאים הדברים למי שאמרם שידוע גודל זהירותו לדבר דברים טובים על כל יהודי באיזה מדרגה שלא יהי']

ההבאה צריך כ"א בנפרד, וא"כ הקרבן הראשון שמביאה לחובת טומאה הראשון יש בו שתי ענינים, אבל לענין שאר הטומאות יש בו רק תורת הכשר.

עוד כ' שם בשם הגר"ח דמה שנתחדש דזכה מביאה חטאת העוף על הספק, אינו היתירא בעלמא כדי שתוכל לאכול בקדשים, רק דהוא חובת קרבן מסויימת דחייבה התורה על הספק, וא"כ קרבן זה אין לו ענין לעצם חובת הבאת קרבן שנא' לענין זב וזבה ומצורע ויולדת, רק עיקר דינו ותורתו הוא על דין הכשר וטהרה האמור בהם וכמשנ"ת לעיל דיש ב' דינים בקרבנות מחו"כ, וכאן יש היכי תמצוי דכל הקרבן בא רק להכשר ולא לחובה. ונ"מ דאין בזה כל הסדר הנאמר במצורע ולא אשם ולא עולה כיון דהוא דין מחודש לצורך הכשר, ולרמב"ם עיקר ההכשר הוא ע"י החטאת עי"ש באריכות. [ועי' מש"כ בסוף הפרשה בשם הגרא"ל מאלין בענין זה]

הנה לפי הגרי"ז אולי יש לנו דרך דמש"כ הראשונים לפרש הכפרה בקרבנות מצורע וזב הוא לעצם חובת ההבאה, אבל חוץ מזה יש לו תורת מכשיר וכנתב' בגמ' אולם אכתי צ"ב רב.

וכ"ז מצטרף למה שהערנו בתחלת פ' תזריע על מה שנקראו ד' מחוסרי כפרה הרי לא חסר כפרה רק טהרה לקדשים עי"ש מש"כ עוד.

בהא דחטאתו ואשמו של מצורע טעון נסכים

וביום השמיני וגו' ושלושה עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן: [שם]

וברש"י "וג' עשרונים לנסכי שלשת כבשים הללו שחטאתו ואשמו של מצורע טעונים נסכים". [מנחות צא.]. ועי"ש בגמ' דרשא מיוחדת גם על נסכי יין. והחידוש הוא דאע"פ דחטאות ואשמות בעלמא א"צ נסכים כדי שלא יהא קרבנו של חוטא מהודר, חטאת ואשם של מצורע בעי' נסכים, ובפשטות הטעם כדכ' בפיה"מ והרע"ב במנחות שם הואיל ואינם באים על חטא אלא להכשיר, [וראה תוס' יבמות ז. ד"ה לפי דהגם דאיתא בגמ' שם דחטאתו ואשמו של מצורע יצאו לידון בדבר החדש בבהן יד ורגל, מ"מ דין הנסכים לא נחשב דבר חדש שאינו סותר כלל] ועדיין צ"ב דסו"ס כל מצורע שורשו מחטאים כמבואר בחז"ל וא"כ למה נשתנה דינו שיהי' קרבנו מהודר. ועוד הרי חטאתו ואשמו של נזיר הם ג"כ רק להכשיר ומ"מ א"צ נסכים כמבואר במנחות שם, עוד צ"ע דבמנחות צא: מבואר דחטאת מצורע בא לכפר וכבר דנו האחרונים בסתירת הסוגיות בזה דבשבועות ת. מפורש דגם החטאת בא רק להכשיר, אולם לצד

²⁸ הראני ידידי הג"ר הערשל הערצל שליט"א ממרביצי תורה בק"ק בעלזא במנצסטור.

וכ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א הוסיף ע"ז [דברות קודש שבה"ג תשנ"ב] די"ל דמתחלה א"ל הרוכל שאין אתה צריך מוסר לשמירת הלשון דכיון דאתה עוסק בתורה אתה כבר שמור מלשה"ר, אמנם ר' ינאי הפציר בו שיגיד לו, לכן אמר לו בדרך רמז דבר מוסר שנוגע גם לאדם חשוב כמוהו, דהיינו שמדוע הוא יושב בטרקלינו סגור ומסוגר בתוך ד' אמותיו בעוד שתפקידך לצאת אל העם ללמד תורה ולומר להם דברי תוכחה ומוסר ולהודיע להם את הדרך אשר ילכו בה, וזה רמז לו במה שהביא לו פסוק הנ"ל סור מרע ועשה טוב וכדברי מהר"א הנ"ל שעליו לומר להם דברי תוכחה באופן של אהבה וחבה וכמ"ש בקש שלום ורדפהו. שזה הוראה למוכיח דפעמים צריך להיות בקש שלום בדרכי נעם ושלום, ורדפהו היינו בדרך רדיפה והשפלה דפעמים יש להראות לאדם חסרונו כדי לבטלו מגאווה שלו.

ביאור הדגשת ענין הכהונה באשם ולו

שמן של מצורע

ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטא ואת העולה במקום הקודש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים היא. [שם י"ג]

וברש"י לפי שיצא זה מכלל אשמות וכו' עוד כ' כי ככל החטאות האשם הזה הוא לכהן בכל העבודות התלויות בכהן השוה אשם זה לחטאת, שלא תאמר הואיל ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנתן על תנוך ובהונות לא יהא טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח לכך נאמר כי כחטאת האשם הוא לכהן וכו'.

וצ"ב למה באמת ניתן אשם מצורע בצורה כזו שיצא לדון בדבר החדש ונצטרך להחזירו לכללו בכל העבודות, ושבשביל זה הוצרך התורה להאריך כ"כ. עוד יל"ע במ"ש כי כחטאת האשם הוא "לכהן" דמשמע כאילו זה שייך לכהן, אלא דאז לא יהי' לו הסבר איך זה נתינת טעם על מה שעבודות שלו כחטאת, ולכפרש"י, דהכוונה על העבודות שמוטל על הכהן לעבוד, וזה כוונת הפסוק דעבודתם של אשם מצורע הוא כמו עבודות שאר הקרבנות שצריך כהן, וצ"ע הרי דין כהן הוא דין צדדי בהכשר העבודה ולמה נקט דוקא ענין הכהונה, ובתו"כ באמת מבואר דקאי על מה שהזבח מתיר בשרו לכהנים והכוונה דהשווה אשם זה לחטאת דזריקת הדם מתיר בשרו לכהנים וא"צ לחכות על מתן בהונות, ובמשך חכמה כ' דקאי על מה שזכו בו הכהנים כק"ק לכן דינו כחטאת, אולם לד' רש"י דקאי על העבודות במה נתייחד פרט זה של תנאי הכשר העבודה דזה יהי' הגילוי דדינו כשאר קרבנות.

עוד העיר לי ידידי הג"ר משה יהושע ארלנגער שליט"א במה שהדגישה התורה כ"כ הרבה פעמים, מה שכל הפעולות הם ע"י הכהן עד שמנה שמפסוק זה עד סוף קרבנו של עשיר כתוב 11 פעם כהונה, ובעני כתוב 7 פעמים, הרי אחרי שנתגלה שאשם זה דינו ככל שאר קרבנות הרי פשיטא דכל עבודתו בכהן דוקא, וקבלת דמו לזריקה ולמתן בהונות שווים, אלא דבפשוטו י"ל דס"ד דקבלת הדם לבהונות כשר בזר, ומ"מ ק' דל"ל להדגיש כהונה שוב ושוב, וכן לוג שמן של מצורע הרי הוא קרבן וכמבואר מנחות עג. דמ"ש לכל קרבנם לרבות לוג של שמן של מצורע, והיינו שלוג השמן הוא אחד מקרבנותיו וההזאות והמתנות הוא דין מדיני הקרבן כשם שבכל הקרבנות יש שחיטה וזריקת דמים, וא"כ סגי בשיאמר פעם א' דדינו בכהן, עוד העיר ידידי הנ"ל דלמה הוצרך לחזור שוב בעני על כל הפרטים של האשם, עוד יל"ע למה בעני כ' כהונה פחות פעמים מן העשיר.

הכהונה מורה על מדת הרחמים והחמלה

והנראה בעז"ה ע"פ מה שהקדמנו מדברי מרן החת"ס, דכל ענינו של מצורע מורה על מי שהוא מרוחק מאד מן הקדושה וע"פ דרך הטבע קשה מאד שישוב אבל ע"י שפוחת פתח של מחט, הקב"ה מעורר עליו מדת הרחמים והחמלה ויוצא לקראתו לשכון אתו בתוך טומאתו וחותר לו חתירה לקבלו בתשובה, והבאנו מאמרי אמת דזה כל ענין הכהונה שהוא מדת החסד כיון דבעי' לעורר עליו הרחמים והחמלה.

א"כ י"ל דבעצם מצד עוצם ריחוקו מן הקדושה ל"ש כלל שיביא קרבן ויטיחם אליו, ואף אי נימא דטמאים בעלמא משלחין קרבנותיהם [פסחים סב.] מ"מ מצורע מצד עצמו לא יתכן שישלח קרבן וכמבואר במו"ק טו: דכ"ז שלא נתרפא מצרעתו מופקע מקרבנות, [עיי"ש בתוס' וברמב"ם סוף"ב דביאת מקדש ואכמ"ל] וא"כ י"ל דגם כשנתרפא עדיין הי' לו להיות מופקע, אולם מצד גודל רחמי הקב"ה עליו נתחדש אצלו קרבן כדי שיוכל להטהר, ועיקר טהרתו ע"י מתן בהונות של האשם, ובלי שיהי' לו מתן בהונות לא הי' שייך שיהי' לו קרבן, ולכן הוקדם האשם לפני החטאת והעולה כמפוי' בקרא, והודגש דבר זה במשנה זבחים צ: דכל חטאות שבתורה קודמת לאשם חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר, ובתו"כ שם ד"ה חוץ דאף דגם חטאת מכשיר וגם מכפר מ"מ אשמו עדיפא שיש בו מתן בהונות, ויל"פ כנ"ל דהאשם מכשירו לקרבנות, ולכן מעצם זה שצריך דבר חדש דמתן בהונות הוי ס"ד דל"ש שהי' עליו תורת

קרבן רגיל, רק עד שהחזירו הכתוב מגזה"כ מחודשת נכנס שוב לכלל הקרבנות.

וא"כ י"ל דלזה הודגש שיהי' דוקא בכהונה דכ"ז אך ורק כיון שנעשה ע"י הכהן דמדתו מדת החסד, ולכן כשבא התורה להדגיש ששווה דינו לשאר הקרבנות כתבה כי **כחטאת האשם הוא לכהן היינו דעבודותיו נעשים ע"י הכהן שהוא מדת החסד ולכן יכול להיות דינו כשאר קרבנות**. וזה נרמז במה **שיצא לידון בדבר החדש דמתן בהונות מראה על עוצם ריחוקו ולכן בעי' כח התורה שיחזירו לכללו בפירוש**.

ובזה א"ש דהוצרך התורה להדגיש דין כהונה שוב ושוב, דהכהן הוא זה שעושה שיהי' דינו כשאר קרבנות, וי"ל **דלכן הוצרך לחזור על כל הפרטים בעני דהרי כיון שהוקל אצלו שאינו מביא קרבנות כעשיר, לא יתכן שיהי' לו קרבן עד שיחזירו "הכתוב" לכללו בפירוש היינו בעי' כח "הכתוב" שמצווה שוב על עבודת הכהונה כדי שיהי' בכח הכהן להחזירו לכללו**, וי"ל דהא דלא כתוב דין כהונה אצלו כ"כ הרבה פעמים כיון דזה גופא שהוא דל ואין ידו משגת כבר מעורר עליו הרבה רחמים, וזה גופא שהתורה הקילה עליו כלשון הגמ' כמ"פ **"חס עלי רחמנא"** [לדוגמא כריתות י:] זה כבר מעורר עליו מדת הרחמים ותו לא נצרך כ"כ כח הכהונה.²⁹

ביאור ענין ידיו לא שטף במים

וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וגו' (ט"ו י"א)

לשון ידיו לא שטף במים צ"ב, דהרי בעי' טבילת כל הגוף, ופירש"י ע"פ תו"כ ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים, אלא אבר הגלוי כמו הידים. ולפי פשוטו, **לרשב"ם ידיו קאי על אותו מקום ודיבר בלשון נקי**, דיטטוף ויעביר הליכלוך מאותו מקום. ורמב"ן פי' כי כיון דעיקר הנגיעה הוא בידים אמר כי כל אשר יגע בו הזב בידיו ועדיין לא שטף אותם בשטיפת כל גופו יהי'

²⁹ ובזה י"ל לשון רש"י לעיל פסוק י' לג אחד שמן להזות עליו שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות, והעיר הגרמ"ד הלוי דמ' דכל עיקר הבאת הלוג הי' היכי תמצא לעשות הנתינות וההזאות, וק' הלא הוא קרבן מקרבנות המצורע כמנחות עג., וההזאות והמתנות זהו דין מדיני הקרבן. ולדברינו י"ל דמחמת מדרגתו של המצורע לא הי' שייך שיהי' עליו תורת קרבן ורק אחרי שנתחדש עליו דין כהונה ריבהו התורה שיש לו דין קרבן. ועד"ז יש ליישב מה שהעיר הגרמ"ד עוד על מש"כ בפסוק י"ב והקריב אותו לאשם ואת לג השמן ופירש"י יקריבו לתוך העזרה לשם אשם והק' דלמה לא פי' כפשוטו דקאי על הקרבה למזבח, ובפשוטו י"ל כיון דכ' בהמשך דיעשה עליו תנופה, אולם לדברינו י"ל דרק ע"י הכהן נעשה מוכשר וראוי לקרבן וזה רמזה התורה דהכהן הוא זה שמקריבו לתוך העזרה ולכן יוכל אח"כ להיות מוקרב למזבח.

טמא. ומרמב"ם פ"א ממקוואות ה"ב נר' דפי' דקמ"ל דגם אם אצבע קטנה הי' חוץ למקוה נשאר בטומאתו.

וחז"ל בחולין קו. אמרי' דנט"י לחולין משום סרך תרומה, ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים [שתקנוה], רבא אמר [דאורייתא היא] מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך, דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, אמר ר"א בן ערך מכאן סמכו חכמים לנט"י מן התורה כיון דכתיב ידיו לא שטף והא טבילה בעי אלא ה"ק ואחר שלא שטף טמא. [היינו הנוגע בזב ומי שאינו שוטף את ידיו שניהם טמאים ואסמכתא בעלמא היא- רש"י, ותוס' הוסיף דבהכרח דזה אסמכתא דעיקר קרא לדין בית הסתרים] ויל"ע דמתחלה כ' רש"י דהיא דאורייתא, ואח"כ כ' דאסמכתא בעלמא היא מ' דזה דרבנן בעלמא.

והנה הק' ברשב"א בחי' ובתוה"א, והלא בברכות נג: ילפי' נט"י לחולין ממש"כ בסו"פ שמיני והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים זו מים אחרונים, ותי' דהם למברך דוקא ולא למסובין, אולם הרא"ה שם תי' דהוא דברכות הוא אסמכתא בעלמא דהוזכר שם גם מים אחרונים, והכא עיקר דמזכיר בהדיא ידים בנגיעה וזה מים ראשונים. ובפמ"ג [נפתיחה להל' נט"י] ביאר דברי הרא"ה דיש ב' מיני אסמכתות א': דאין רמז בתורה והוי אסמכתא בעלמא כמו והתקדשתם וכ"מ כמ"פ בש"ס ההיא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ב': אסמכתא מעליא כמו ידיו לא שטף ואולי יש לו דין דאוי' והרי כל דרבנן יש בו דין תורה שלא תסור ולכן י"ל וצונו אלא שכך התנו להקל בספיקן, וא"כ יתכן דבסמך מעליא החמירו בספיקן, וא"כ בספק אי נטל יתכן דיש להחמיר כדאוי'. וע"ע שם באריכות. ולפ"ז מיושב ד' רש"י הנ"ל דמתחלה כ' דאורייתא ואח"כ כ' אסמכתא דאסמכתא זו יש לו דין דאוי'.

שי' הריטב"א באסמכתא

והנה ידועים דברי הריטב"א ר"ה טז. לענין אמירת מלכיות זכרונות ושופרות שסמכוהו אקראי, וז"ל "דכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעום חובה ומסרום לחכמים, וזה דבר ברור ואמת ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכוונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו חכמים אם ירצו וכמ"ש ועשית ע"פ הדבר וגו', ולפיכך תמצא חכמים נותנין בכ"מ ראי' או זכר או אסמכתא לדבריהם מה"ת כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה

שבע"פ רמזזה בתורה שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום.

אולם הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ורשב"א ברכות ל"ב ובהקדמת מנורת המאור כתבו דאסמכתא הוא לסימן ולהקל על הזכירה. ולדברי הפמ"ג הנ"ל הציע הגר"א אליהו דיסקין שליט"א יתכן דשניהם אמת דיש ב' מיני אסמכתות דיש אסמכתא דברור דרצון התורה שכך יהי' וזה הי' כוונת התורה לרמז, אולם לא קבעו חובה עד שיבואו חכמים, וזה באופן דהפסוק קשה בלי זה, כמו ידיו לא שטף במים דאין הבנה למה נקט ידיו, ויש אסמכתות שרחוקים מאד מכוונת הכתוב וזהו הוא רק לסימן להקל על הזכירה. ועד"ז י"ל דוהתקדשתם לא מוזכר כלל ידים, וכן מש"כ תוס' פסחים נקו. ד"ה זכרהון דקידוש במקום סעודה היא אסמכתא דוקראת לשבת עונג ג"כ אין רמז לזה, וכן קידוש על היין לא כתוב יין בתורה. אולם ז"ב דהריטב"א בעצמו אינו מודה לחילוק זה אלא דיתכן דהרמב"ם ודעימי' יודו דפעמים הוי ראי' גמורה. [והרב הנ"ל הוכיח כן משתי מקומות ברמב"ם ואכמ"ל]

ולפמ"ג כל אסמכתא שהוא לפרש רצון התורה יתכן דדינו כדאורייתא ונפק"מ לספיקות וזה חידוש עצום.

אולם במהר"ל בתחלת ספר באר הגולה, וכן בכ"מ בנתיב העבודה מאריך דוודאי בכל מקום שאסמכוהו חז"ל אקרא היינו שיש להם ראי' מן המקרא ואי"ז סתם סימן בעלמא וליופי המליצה, וראייתו הראשונה הוא מידיו לא שטף במים דנר' דרש רחוק מאד, וביאר דסמך זה שייך לדרשא דבית הסתרים, דהרי למה נקט ידיו יותר מראשו לגלות ענין בית הסתרים, אלא ידידים הם יותר ראויים לטומאה כיון שהם מיוחדים לנגיעה בחוץ וכמו בית הסתרים מופקע מטומאה כיון שרחוק מנגיעה ה"נ ידים הם היותר קרובים לנגיעה, וא"כ בוודאי יש ראי' מה"ת לענין נט"י. וס"ל למהר"ל דה"ה כל אסמכתא של חז"ל הוא כן, ולפמ"ג הי' אפש"ל דדוקא דרשא כזה דידיו לא שטף הוא כעין ראי' ורצון התורה אבל עדיין יש אסמכתות שהם רק לסימן ולזכרון.

החיצוניות מעורר טומאה

ועצם דברי מהר"ל בביאור ענין נט"י הוא גילוי גדול, וכפי שביאר גם בנתיב העבודה בכ"מ, דכל שהמקום יותר פנימי הוא רחוק יותר מטומאה וכל שהמקום יותר חיצוני קרוב יותר לטומאה, והידיים הם האברים היותר חיצוני שהרי מתרחק מן הגוף לכל מקום, וזה השלמה לכל ענין פ' תזריע מצורע שביארנו בתחלת פרשת תזריע דעיקר ענין מילה הוא לגלות אור הפנימי שמאיר בכל ישראל, והצרעת הוא מכסה ומסתיר ע"ז, ונעשה יותר

חיצוני, וכן טומאת זיבה מביא טומאה על הגוף ומסתירו מאור הפנימי, ועיקר הטבילה מתייחס לידים דשם הוא עיקר מקום אחיזת הטומאה דהוא היותר חיצוני, ולכן הקפידא על נט"י הוא דבר גדול לעורר הקדושה באדם.

ועי' בפ' רש"ר הירש סו"פ שמיני ³⁰ שביאר במה שנקרא הקפידא על נט"י "כנפיים" לענין מי שמקבל עליו דברי חברות [בכורות ל: ובתוספתא דדמאין כיון דהקפידא על נט"י מעלה ומרומם את האדם וחי בצורה אחרת, והבית הלוי הסביר למה הי' מקפיד ומהדר מאד על נט"י, כיון דזה הענין היחיד שנשאר לנו שהוא זכר לאכילת תרומה וקדשים בטהרה, וע"י ענין זה בכוחו לאחוז ולהתקשר לכל עניני המקדש, והמשיל זה למי שיהי' לו ארמון ונחרב ואחז לפחות בדלת הארמון דאז עדיין לא איבד השייכות, [וראה מה שהארכנו בעז"ה בהגדה של פסח בענין ההבדל בין ורחץ לרחצה דכל ענין נט"י הוא ענין קדושה], וממילא כשאנו רוצים להתקדש בימים אלו דזהו עבודת ההכנה לפסח וכן עבודת הספירה וכמ"ש לעיל, טוב לאחוז ולהדר בהלכות נטילת ידים.

חטאת העוף הבא על הספק

והדוד בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ולאישי אשר ישכב עם טמאה: [ט"ו ל"ג]

הנה בגמ' נזיר דף כט. איתא ר' יוסי ברכי יהודה אומר: מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק [כגון זב וזבה מספק ויולדת ואינה יודעת אם ולד הפילה אם רוח הפילה - תוס'] שאינה נאכלת? תלמוד לומר: והזב את זובו לזכר ולנקבה, מקיש נקבה לזכר, מה זכר מביא קרבן על הודאי, אף נקבה מביאה קרבן על הודאי, ומה זכר מביא על הספק, [היינו אשם תלוי] אף נקבה מביאה על הספק, ומה זכר ממין שהוא מביא על הודאי מביא על הספק, אף נקבה ממין שהיא מביאה על הודאי מביאה על הספק, אי מה זכר מביא קרבן ונאכל, אף נקבה מביאה קרבן ונאכל, אמרת לא, אם אמרת בזכר שכן איסור אחד, [-באשם תלוי יש רק חשש חולין בעזרה על הצד שלא חטא] תאמר בנקבה ששני איסורין, מאי שני איסורין? לאו איסור נבילה וחולין בעזרה וכו' [דכיון דהי' צריך להתיר גם איסור חולין בעזרה וגם איסור נבילה ע"י מליקה לכן לא התירה התורה באכילה].

וצע"ק דנראה כאילו אשם תלוי שייך לזכר, וחטה"ע הבא על הספק שייכא רק לנקיבה והרי אשם תלוי שייך גם בנקיבה וחטה"ע הבא על הספק שייך גם בזכר והוא זב וכבר נתק' בזה בשטמ"ק בשם הרא"ש, ובמאירי כ' דהלשון אינו בדקדוק רק דכיון דרוב הקינים בנקיבה

³⁰ כ"ז מהגר"ד שלעזינגר שליט"א.

נקט נקיבה, אבל זה פשוט דהיתר חטאת העוף נאמר גם לזכר וכמ"ש בשטמ"ק בשם ר' עזריאל דאין סבה שיהי' בזה הבדל בין זכר לנקיבה.

חטה"ע הבא על הספק לענין יולדת

ומצורע וקרוב עולה ויורד

והנה פסוק זה שבא להתיר חטה"ע מספק, מיירי בזב, אולם באמת יש עוד חטאות העוף בתורה שיש להסתפק בו אי יש היתר להביא מספק כגון יולדת שמביאה לעולם חטאת העוף, וכן במצורע עני שמביא חטאת העוף, ונזיר טמא שמביא שתי תורים א' לחטאת וא' לעולה, וכן בקרבן עולה ויורד דויקרא על שמיעת הקול ובא למקדש טמא וכדו'.

והנה לענין יולדת מפורש במשניות וגמ' כריתות ז': יש מביא קרבן ואינו נאכל ואלו מביאות ואינן נאכלות המפלת ואין יודע מה הפילה וכו' ושם ח. האשה שיש עלי' ספק ה' לידות וספק ה' זיבות מביאה קרבן אחד וכו' ולענין ספק נזיר טמא וספק מצורע מפורש בנזיר ס. דמביא חטה"ע הבא על הספק, ולענין מצורע עני יש לנו עוד גמ' מפורשת בנדה ע. דספק מצורע כותב נכסיו לאחרים - והוי עני, ומביא חטאת העוף הבא על הספק, וי"ל"ע למה בכריתות לא מנה מצורע שהוא גם מביא קרבן אחד על עבירות הרבה כגון שהתנגע נגעים הרבה דסגי בא' להתירו בקדשים אבל עדיין לא נתפרש להדיא בגמ' לענין קרבן עולה ויורד בויקרא. והנה בגיטין כח: מבואר דשולח את חטאתו ביד שליח ומקריב אותו בחזקת שהוא קיים וכן גט ומוקמינן בחטאת העוף דא"צ סמיכה ואמרינן שם דקמ"ל דינא דחטאת דלא נימא מספיקא לא ליעול חולין לעזרה. והקשו שם בתוס' ד"ה אבל חטאת דהלא חטאת העוף באה על הספק כדאמרינן בפרק בתרא דנדה (דף ע.) ותרצו דיש לומר דאדם עצמו בדין הוא שמביא על הספק כדי לפטור עצמו אבל הכא לשליח אין להביא חולין לעזרה מספק. ובנדה ע. בד"ה ומביא חטאת תירצו דהכא כשהמצורע לפנינו משום תקוני גברא מקריבין אותו אספיקא הואיל ואינו יכול לתקן בענין אחר אבל התם שהבעלים במדינת הים אם היה מת אין לו דין חטאת להיות קרב ואז לא יקריבוהו מספק. וצ"ע למה הוצרכו להביא ממרחק לחמם מסוף מס' נדה ולא הביאו מנזיר כ"ט. ונזיר ס. וכריתות ז': דמפורש היתירא דחטה"ע הבא על הספק גם ביולדת וגם במצורע ונזיר, אבל עכ"פ עצם הדבר שהוצרכו ראי' הוא דלא נימא דהיתירא דחטה"ע הבא על הספק נאמר רק בזבחה, לזה הוכיח דחזינן שגם מצורע מביא ובהכרח שפסוק זה הוא גילוי לכל חטאת העוף וא"כ נימא כן גם בכל חטאת. [ואין לומר דקו' התוס' כיון דמשנה מיירי גם

בחטאת מחו"כ דמנ"ל להקשות על הגמ' על סמך זה אדרבה נימא דכיון דמשנה בכל חטאת מיירי גם שלא מחו"כ לכן יש חידוש דחשש חולין בעזרה] וגם אחרי התי' של תוס' נראה דזה רק דין דרבנן שלא רצו לסמוך על היתר זה לכתחלה רק כשבא בעצמו לפטור ובעינן לתקן אותו.

אולם הרמב"ם בפ"א משגגות ה"ב כתב "יראה לי שאלו [מטמא מקדש המביא עולה ויורד] החייבין בקרבן מספק, אינו מביאין קרבן שמא יכניסו חולין לעזרה, ואם תאמר והלא חטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת, מפני שהמביא אותה מחוסר כפורים ואסור לאכול בקדשים עד שיביא כפרתו, אבל מי שאינו מחוסר כפורים אינו מביא קרבן מספק". היינו דהרמב"ם אמר כן מסברא ולא הי' לו מקור ברור לחילוק זה.

וכתב מהר"י קורקוס שם "דבר זה נראה ברור ומוסכם ושב ואל תעשה שאני, וכשיבנה הבית יתברר ספיקו ויפטר מחיובו, ומ"מ אם אפשר להתנות שאם אינו חייב יהיה נדבה, שיביא ויתנה אם ירצה אבל לחייבו אין לנו". והוסיף מהריק"ו שגם ללא סברת חילוק הרמב"ם, הלא לגבי חטאת העוף הבאה על הספק איכא ילפותא מקרא כדאיתא בנזיר כט., אלא שהוצרך לחילוק זה כי היכי דלא נילף מהתם. [וצ"ע הלא בוודאי בעינן לסברת הרמב"ם דקרא מיירי רק בזבחה ומנ"ל ליולדת ומצורע ומוכרחים לומר דזה גילוי]

ובאור שמח שם הוכיח כשי' הרמב"ם מתוספתא דתמורה ודכריתות, וראה עוד מש"כ שם בבאור סברת הרמב"ם, ובאבי עזרי שם. אלא דצ"ע על הרמב"ם דנזיר טמא אינו מחוסר כפרה כלל.

בטעם שלא מהני תנאי בחטאת העוף הבא על

הספק

והנה בכריתות ז': במשנה מבואר דב' נשים שהי' להם ספק לידה דעת ר' יוסי דאם שתיהם לפנינו יכולות להביא החטאת העוף בשותפות ומבואר בגמ' דמתנין עלי' ולכן ממנ"פ נאכלת. ולא נתבאר אי רבנן פליגי עלי' והנה הרמב"ם בפ"א ממחוסרי כפרה ה"ז כתב דין זה דשתי נשים דכל אחת מהן מביאה קרבן מספק ואינה נאכלת יעו"ש, ולא חילק הר"מ בין אם שתיהן עומדות או לא, ומוכח מזה שפירש המשנה דחכמים פליגי על ר"י וס"ל דלא מהני התנאה, וכן מבואר להדיא בפיה"מ להרמב"ם שם, אולם צ"ב באמת מ"ט דרבנן ולמה לא יועיל בכה"ג שיביאו חטאת אחת בהתנאה. [ובצפנת פענח ח"ב בקונ' השלמה לחלק רביעי יא: ביאר דכיון דכבר נתחייבו שתי קרבנות א"א להפטר באחד משום הפסד הקדש ובחזו"א נגעים י"ג י' תי' דמדינא כל אשה בחזקת טהרה ולכן א"א להביא חטאת הנאכלת]

דין קרבנה על צד שילדה, והרי כל שמביאה עם חברתה קרבן אחד בהתנאה נמצא שכבר נתקיים דין קרבנה על לידתה ונפטרה, ושוב אין בה עוד תורת ספק לידה כלל, וממילא דנפטרת עוד מלהביא קרבן חטאת העוף על הספק, וכן במש"כ הר"מ בה"י שם בילדה לידות ודאיות וספק לידות, דהרי כיון דמעיקר הדין מועיל קרבן אחד להכשירה בקדשים אף בלידות הרבה, הרי ממילא שהוכשרה גם מלידה זו שהיא ספק, ושוב ל"ש בה עוד חובת קרבן על הספק כלל. [ויעד"ז הק' באבי עזרי בפ"א ממחור"כ ה"ה דהרי על הצד שלא ילדה ה"ז חולין כמפורש בנזיר וא"כ למה לא תוכל להתנות דעל הצד שלא ילדה יעלה הקרבן לחברתה וכן למה לא סגי להתיר בקדשים באחת בשביל הוודאי והספק דמ"ש ספק מוודאי לענין שיכולה להביא חטאת אחת הרי מפורש בגמ' דאם נודע לה לפני המיצוי עולה לה לוודאי ואם עולה לחיוב הוודאי למה לא יעלה וודאי לספק להתיר בקדשים וסיים והרבה נצטערת להבין דבריהם בזה ולא זכיתי להבינם]

ולכן חידש הגרא"ל נוסח אחר בזה, ע"פ מה שמבואר בכריתות כו': דבנודע לו שילדה לפני הזאה מעיקר הדין עולה לה חטאת זה לשם וודאי רק מדרבנן אסור באכילה לחד מ"ד עי"ש, אבל אם נודע לה רק אחרי הזאה כבר כיפרה ספיקה והלכה לה ונשאר עלי' תורת חטאה"ע הבא על הספק שאסור בהנאה, וצ"ע דהרי בפשטות על הצד שילדה לא הי' צריך כלל ההיתר הקרבה וכלפי שמיא הי' עלי' דין חטאת וודאי, ואשר ע"כ מוכח מזה שכל תורת חטאת העוף הבאה על הספק הוא חלות דין קרבן מחודש ואינו כשאר חטאות יולדת, ומעתה נראה שכך הוא עיקר דינו שאין בו דין אכילה, שכל חלות הכשר קרבנו הוא להקרבה ולא לאכילה, ומשום שכך הוא שמו והכשרו שהוא בא על הספק ושם קרבן ספק עלי', ולכן אם נודע לה שילדה הרי אם קודם שנמלקה זהו מה דתנן במשנה שנעשה הקרבן דין קרבן ודאי כיון שממין אחד הוא, וכן הוא אף בנודע לה אחר מליקה קודם מיצוי, אבל אם נודע לאחר מיצוי שכבר כיפרה ספיקה, הרי שוב אינו נאכל מן התורה, כיון שתורת קרבן הבא על הספק עלי' הרי זהו דינו שקרב ואינו נאכל אף אם האמת שילדה, שדין קרבן מיוחד הוא חטאת העוף הבאה על הספק. והנה אף שחלוק דין חטאת העוף הבאה על הספק מאשם תלוי, דבאשם תלוי שהקריבו ונודע לו שחטא חייב הוא בחטאת ולא סגי בכפרת אשם, ובחטאת העוף מועיל לפטרה אף שנודע לה אח"כ, מ"מ אין מכאן רא' שהוא בעיקר דינו ככל חטאת יולדת, ואף אם נימא כמש"כ שהוא דין קרבן מיוחד שבא על הספק, מ"מ כיון דשם קרבן אחד הוא, מועיל הוא לכפר ולפוטרה מחובת קרבן לידתה.

ולפי"ז מבואר דברי הר"מ שכתב דשתי נשים וכו' מביאה כ"א מהן חטאת הבאה על הספק, ואין מביאות

ובחי' מרן רי"ז הלוי שם בשם אביו מרן הגר"ח חידש עפ"י דברי הרמב"ם הנ"ל דדין חטאת העוף הבא על הספק נאמר רק במחור"כ, דדין חטאת העוף הבא על הספק שנאמר במחור"כ אינו רק היתר בעלמא להביא קרבן על הספק כדי שיאכל בקדשים, ולא יהא בזה איסור חולין בעזרה, אלא שהוא באמת חובת קרבן מחודשת שהתורה חייבתו להביא קרבן על הספק, וכדילפי' לה בנזיר כ"ט מקרא הנ"ל דוהזב את זובו לזכר ולנקבה וכו' והוא ילפוטא מאשם תלוי מה זכר מביא על הספק אף נקבה מביאה על הספק וכו' אי מה זכר מביא קרבן ונאכל אף נקבה מביאה קרבן ונאכל אמרת לא וכו' יעו"ש, וא"כ כמו דבאשם תלוי הוא חיוב קרבן ודאי ה"נ במחור"כ בחטאת העוף הבאה על הספק חיובא הוא, ואף שבעצם הקרבן חלוקים הם שהרי אשם תלוי קרבן ודאי הוא ונאכל ובחטאת העוף הקרבן עצמו ספק הוא ואינו נאכל, מ"מ לענין החובה ילפי' דין חטאת העוף מאשם תלוי שיהא בה חובה גמורה להביא קרבן על הספק, ולכן ס"ל לרבנן דכ"א מהן מחויבת להביא קרבנה על ספיקה ולא שיביאו שתיהן חטאת אחת בהתנאה, וביאר שם לפי"ז גם מה שפסק הרמב"ם בהלכה י' שם דאם היו עלי' חמש לידות ודאיות וחמש לידות ספק מביאה שני קרבנות אחד על הודאי ונאכל ואחד על הספק ואינו נאכל, נ"ה הגירסא שלנו בכריתות ת. וברש"י שם שכ"ה הגירסא בתוספתא פ"א ה"ג] ולכאורה צ"ב למה לא סגי לה בקרבן אחד שמביאה על הודאי, נ"ה רעק"א בגליון הש"ס שם ונשאר בצע"ג וכ"ה במנ"ח קס"ח ה' וע"כ צ"ל כנ"ל דעל הספק יש לה חיוב בפ"ע מקרא דוהזב את זובו וגו' להביא חטאת העוף הבאה על הספק ולכן אינה נפטרת בקרבנה שמביאה על הודאי דכיון שכל חיוב הקרבת חטאת העוף על הספק הוא במחוסר כפורים להכשירו לאכילת קדשים, אין לקרבן זה ענין כלל עם דין הבאת קרבנות האמורים בזב ומצורע וכיו"ב, כי אם על דין הכשר וטהרה שלהם בלבד, ולפי"ז י"ל שלא נאמר בזה גם דין סדר האמור בהבאת קרבנות דמצורע, ואין בה לא אשם ולא עולה רק חטאת בלבד. עכת"ד הגרי"ז וצ"ל.

אבל הא מיהת דמצד עצם הקרבן בוודאי זה רק ספק דיש צד שזה חולין ולהכי צריך היתר חולין בעזרה כמפורש בנזיר כ"ט, אלא דנתחדש בד' הגרי"ז דאי"ז סתם גדר היתר על האדם שיוכל להביא מה שיש צד חולין בעזרה, רק דנאמר חובה מחודשת על הגברא דמוטל עליו להביא סוג קרבן כזה וממילא כבר א"א להביא קרבן אחד בשותפות.

אולם בחי' הג"ר אריה לייב מאלין ח"ב סי' ס' הק' על דבריו דהן אמנם שנתרבה בזה חובה מסוימת להביא קרבן על הספק, אך כ"ז הרי הוא רק משום ספק תורת

קרבן אחד בהתנאה, ומשום דכיון דכ"א מהן ספק יולדת היא, הרי חל בה חובת קרבן הבא על הספק, שהוא בעיקר שמו קרבן אחר ואינו ככל חטאת יולדת בודאי, הרי ממילא שזהו חובתה ודינה להביא חטאת הבאה על הספק, וזהו ג"כ טעמו של הר"מ בילדה לידות ודאיות ולידות ספק דמביאה קרבן אחד על הודאי וקרבן אחד על הספק, ומשום שכ"א מהם הוא שם קרבן בפ"ע, ואינה נפטרת מהודאי על הספק. עכ"ד הגרא"ל.

ולכ' ההבדל בין הגר"ח והגרא"ל דלד' הגר"ח נאמר חובה מחודשת על הגברא, ולד' הגרא"ל נאמר דין מחודש על עצם החפצא דקרבן דזה סוג קרבן מחודש, אלא דקצ"ע דעד כמה שיש ע"ז תורת קרבן מחודש ל"ל היתר דחולין בעזרה.

והנה בעיקר הדבר שמפורש בגמ' דבחסה"ע הבא על הספק נאמר היתר לאיסור חולין בעזרה, ע"י רש"י כריתות ז: ד"ה מביאה דבחסה"ע בספק ליכא משום חולין בעזרה כיון שאין למזבח אלא דמה, וכבר הקשו כל האחרונים מגמ' נזיר הנ"ל וברש"י בדף כו: ד"ה ובדין כ' דיש בו משום חולין בעזרה אלא דלא אסרה תורה רק שחיטה ולא מליקה, שם לא ק' מגמ' נזיר דשם הכוונה לענין איסור הנאה דחולין בעזרה דבזה נאמר דין שחיטה דוקא אבל בוודאי עצם המליקה יש בו משום איסור חולין בעזרה. וע"ע בשו"ת שאגת אורי' שו"ת סי' כ"ט דלרמב"ם פ"י מכלאים ה"ב דלא הותר לבישת כלאים רק בשעת עבודה א"כ איך יעשה מליקת העוף הבא על הספק, ותי' מהר"ץ חיות נזיר כט. דכיון דמכוון לשם מצוה הו"ל כמוכרי כסות דמותר בפ"ו מכלאים מ"ט אולם יתכן דלד' הגרא"ל מלין הנ"ל דעצם הקרבן הוא קרבן מחודש, א"כ י"ל דבכל גווני שם עבודה עלה.

ההבדל בין אשם תלוי וחסה"ע הבעה"ס

והנה בנזיר שם ילפי' עיקר דין חסה"ע הבא על הספק מאשם תלוי ובאשם תלוי יש איסור אחד דספק חולין בעזרה ובחסה"ע נתוסף איסור נבילה, ומ' דלענין חולין

בעזרה שווים הם, והנה באשם תלוי מפורש בכריתות כג: דלרבנן גמר ומקדיש בכל גווני גם על הצד שלא חטא וגם בנודע לו שלא חטא נשאר בקדושתו ויצא וירעה בעדר, ובקה"י כריתות י"א מוכיח מזה גופא דגם אשם תלוי עיקר חיובו הוא רק על הצד דחטא, ומה שקדוש על הצד שלא חטא הוא רק כיון דגמר ומקדיש, אלא דק' איך יתכן להקדיש אשם באינו מחוייב כלל, ע"ש בקה"י מה שתי', אולם בחזו"א נגעים סי' י"ג ח' נר' דנקט דגם חסה"ע הוא קרבן וודאי בעצמותה רק שיש לה חומרות של חולין כיון שעיקר סבת הבאתה רק מחמת ספק, ורמז שם לד' הגמ' נזיר והניח בצ"ע ובחי' ר' מאיר שמחה נזיר כט. ד"ה רבי פ' דזה עצמו נדון הגמ' בנזיר אם בחסה"ע הבא על הספק הוא קרבן בעצם גם על הצד שלא ילדה וכמו באשם תלוי, ובזה גופא חילקה הגמ' די"ל דדוקא באשם תלוי עשאתו התורה לוודאי כיון שלא הי' בו רק חשש חולין בעזרה, ולמסקנא נשאר שיש חילוק בין שני הקרבנות, ויל"ע במועל בחסה"ע הבא עה"ס האם יהי' רק ספק מעילה] וע"ע בחי' ר"ש משאנץ פסחים כח. ד"ה ואתה שנקט ג"כ חילוק זה אלא שחידש שם דעיקר דין חסה"ע הבא על הספק הוא חידוש דרבנן דמדאורי' אין שום איסור להביא חטאת העוף גם על הצד שלא ילדה ומפרש גמ' נזיר באופן של אסמכתא. [וע"ע רש"י כריתות ת. ד"ה ואין דמשמע דעיקר ההיתר להביא חסה"ע על הספק הוא רק מדרבנן ובקושי התירו ע"ש בערוך לנר שהק' עליו]

מש"כ חידוש חסה"ע הבעה"ס בסו"פ מצורע

והנה לדעת הרמב"ם דעיקר דין חטאת העוף על הבא על הספק נתחדש במחוסרי כפרה בלבד א"ש דפסוק זה כתוב בסו"פ מצורע דכבר ביארנו דהצד השווה בין פ' תזריע ומצורע דאיירי בד' מחוסרי כפרה, ועל כ"ז נתחדש דנאמר להם קולא מסויימת שיכולים להביא חטאת מספק כדי להתירו לאכול בקדשים, וכמו דהקילה התורה במחוס"כ שלא ניתן קצבה לקרבנם וכדאמר רשב"י כריתות כז. כדי שיהי' להם תקנה.

